

Sveriges företagande och konkurrenskraft

– *internationell jämförelse*

Sveriges företagande och konkurrenskraft

Internationell jämförelse

REGERINGSKANSLIET

Näringsdepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst.
Beställningsadress: Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Webbplats: fritzes.se

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför.

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)

En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remiss

Omslag: Julia Sjöberg/Folio.

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24341-1

ISSN 0284-6012

Förord

Målet för näringspolitiken är att stärka den svenska konkurrenskraften och skapa förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag. Ett innovativt och dynamiskt näringsliv i hela landet och ett bra entreprenörs- och företagsklimat är avgörande för att svensk ekonomi ska växa och för att vi ska klara av att finansiera vår välfärd. Export av varor och tjänster med högt förädlingsvärde är av avgörande betydelse för Sverige. Att kontinuerligt jämföra hur Sverige står sig internationellt inom olika områden av betydelse för den ekonomiska utvecklingen och näringspolitiken är viktigt av flera skäl. Sådana jämförelser belyser inom vilka områden Sverige behöver förnyelse och en starkare utveckling och inom vilka områden Sverige ligger väl till eller rentav i framkant. Historiskt har Sverige berikats av en öppenhet för impulser utifrån, en omfattande handel och ett aktivt och utåtriktat internationellt samarbete. För att utveckla näringspolitiken är det därför också i fortsättningen viktigt att utbytet av analyser, kunskap och erfarenheter inte stannar inom landets gränser. Vi har mycket att lära av andra länder och det finns mycket inspiration att hämta i internationella jämförelser.

Den interna arbetsgruppen som ansvarat för rapporten har bestått av Fredrik Åkerlind (projektledare), Tove Carlén, Martina Frykholm och Altin Vejsiu, med bistånd från ett flertal andra medarbetare.

Stockholm i augusti 2015

Erik Fahlbeck

Innehåll

Förord	1
Sammanfattning	7
1 Inledning	13
2 Makroekonomisk utveckling och konkurrenskraft	15
2.1 Svensk ekonomi i historisk och global kontext.....	16
2.1.1 1990-talskrisen ledde till skärpt budgetprocess	16
2.1.2 IT-kraschen sänkte Stockholmsbörsen med 70 procent.....	18
2.1.3 Obalanser i utbud och efterfrågan bidrog till global finanskris	18
2.2 Svensk ekonomi efter finanskrisen.....	19
2.2.1 BNP per capita har legat still de senaste åren.....	20
2.2.2 Sveriges offentliga sparande ligger över genomsnittet i OECD	21
2.2.3 Reduceringen av statsskulden har avtagit	23
2.2.4 Arbetslösheten något över OECD-genomsnittet.....	24
2.2.5 Låg inflation och låga långfristiga räntor.....	26
2.2.6 Investeringarna sjönk i OECD-området.....	29
2.2.7 Bostadsinvesteringarna ökar, men är fortsatt relativt låga jämfört med andra länder	31
2.3 Svensk konkurrenskraft efter finanskrisen	32
2.3.1 Mellan 2009 och 2013 blev det dyrare att producera i Sverige	32
2.3.2 Arbetskraftens produktivitet ökade svagt	34

2.3.3	Sverige har tappat marknadsandelar i världshandeln	36
2.3.4	Sverige tar emot många utländska direktinvesteringar.....	41
3	Företagens dynamik och utveckling	45
3.1	Inledning	46
3.2	Företagande.....	46
3.3	Näringslivsdynamik.....	47
3.3.1	Näringslivsdynamikens inverkan på produktiviteten	47
3.3.2	Nya och nedlagda företag	50
3.3.3	Många snabbväxande företag i Sverige.....	55
3.3.4	Snabbväxande företag i innovativa branscher	56
3.4	Näringslivets utveckling.....	58
4	Företagens institutionella ramverk och tillgång till kapital.....	63
4.1	Inledning	64
4.2	Legala strukturer.....	64
4.3	Beskattning.....	65
4.3.1	Bolagsskatt	65
4.3.2	Andra skatter	71
4.4	Finansiering.....	72
4.4.1	Finansiering via lån.....	74
4.4.2	Aktiemarknaden	76
4.4.3	Finansiering via riskkapital	77
4.5	Reglers betydelse för företagande.....	80
4.5.1	Konkurrensen på produktmarknaden.....	81
5	Investeringar i kunskap och innovationsaktiviteter i företag	87
5.1	Inledning	88

5.2	Insatsrelaterade indikatorer	89
5.2.1	Utgifter för forskning, utveckling och innovationsverksamhet	89
5.2.2	Humankapital.....	95
5.3	Produktion av kunskap och möjligheter till innovation	100
5.4	Innovationsförmåga i näringslivet	104
5.4.1	Innovation i företag	104
5.4.2	Kunskapsintensivt näringsliv.....	107
6	Utbildning och kompetensförsörjning	109
6.1	Inledning	110
6.2	Investeringar i utbildning.....	110
6.3	Utbudet av utbildad arbetskraft	113
6.4	Framtida kompetensförsörjning.....	119
6.4.1	Sjunkande resultat i kunskapsmätningar bland svenska elever	119
6.4.2	Avkastning på utbildning	124
6.4.3	Hög ålder vid högskoleexamen	128
6.4.4	Stort deltagande i kompetensutveckling.....	129
7	Arbetsmarknad	133
7.1	Inledning	134
7.2	Arbetskraftsdeltagande och sysselsättning	134
7.2.1	Arbetskraftsdeltagandet har ökat i Sverige och OECD	134
7.2.2	Oförändrad sysselsättningsgrad i Sverige.....	136
7.2.3	Stor skillnad i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda	139
7.2.4	Sverige har en måttlig men ökande arbetskraftsinvandring	142
7.2.5	Det svenska arbetslivet är förhållandevis långt ...	144
7.3	Drivkrafter för deltagande på arbetsmarknaden.....	148
7.4	Rörlighet på arbetsmarknaden.....	151

8	Energi, transportinfrastruktur och it.....	157
8.1	Inledning	158
8.2	Energi.....	158
8.2.1	Sveriges relativa energitillförsel är hög men har minskat.....	158
8.2.2	Industrins energianvändning har minskat.....	160
8.2.3	Låga elpriser för svenska industriföretag	161
8.3	Transportinfrastruktur	162
8.3.1	Investeringar i järnväg ökade under 2000-talet....	163
8.4	Informations- och kommunikationsteknik.....	165
8.4.1	Investeringar i it är fortsatt relativt höga i Sverige	166
8.4.2	Det investeras mest i mjukvara.....	167
8.4.3	Andelen sysselsatta inom it har ökat	169
8.4.4	Antalet mobila bredband har ökat kraftigt	170
8.4.5	Sverige har flest M2M-simkort.....	171
	Referenser	173

Sammanfattning

Denna rapport syftar till att visa Sveriges position och utveckling jämfört med andra länder, inom områden som är relevanta för näringspolitiken. Länderjämförelser kan ge indikationer och vägledning om eventuella styrkor, svagheter och utmaningar för näringslivet i Sverige. De områden som belyses har direkt eller indirekt inverkan på Sveriges konkurrenskraft och tillväxtförutsättningar. En generell utgångspunkt för valet av indikatorer har varit att de inverkar på eller belyser Sveriges konkurrenskraft i förhållande till jämförbara länder. Av det skälet består länderurvalet i rapporten i första hand av de 22 rikaste OECD-länderna, mätt som köpkraftsjusterad BNP per capita. Då statistikällorna i vissa fall innehåller ett mindre antal länder blir den internationella jämförelsen ibland något begränsad.

Rapporten omfattar jämförelser inom följande områden:

- Makroekonomisk utveckling och konkurrenskraft
- Företagens dynamik och utveckling
- Företagens institutionella ramverk och tillgång till kapital
- Investeringar i kunskap och innovationsaktiviteter i företag
- Utbildning och kompetensförsörjning
- Arbetsmarknad
- Energi, transportinfrastruktur och it

Makroekonomisk utveckling och konkurrenskraft

Det har nu gått flera år sedan finanskrisen bröt ut. Den ekonomiska utvecklingen i OECD-länderna går dock fortfarande betydligt sämre än före krisen, och framtiden är fortsatt osäker. Även om tillväxten börjat ta fart i några länder, har många andra fortsatt hög arbetslöshet, låg efterfrågan och försvagade offentliga finanser.

Trots att den svenska ekonomin i hög grad har påverkats av den svaga efterfrågan i omvärlden, har utvecklingen i Sverige på flera sätt varit mer fördelaktig än i många andra länder. Svensk BNP per capita har exempelvis legat still sedan 2007, medan utvecklingen av BNP per capita i euroområdet under de senaste åren varit ännu svagare än i Sverige.

Den svenska offentliga skulden är internationellt sett låg, men det finansiella sparandet är också lågt i förhållande till det svenska överskottsmålet. När det gäller fasta bruttoinvesteringar har dessa minskat över tid i OECD-området som helhet, medan de i Sverige i genomsnitt legat på en jämnare nivå. Bostadsinvesteringarna har varit internationellt sett låga i Sverige, men har ökat de senaste åren. De långfristiga räntorna har sjunkit till mycket låga nivåer, samtidigt som inflationen länge har legat under inflationsmålet.

Arbetslösheten i Sverige steg i samband med finanskrisen och ligger fortfarande kvar på nivåer som är högre än före krisen. Även längden på arbetslöshetsperioderna har ökat i Sverige, men den har ökat ännu mer i flera andra länder.

Arbetskraftens produktivitet har ökat i långsamt tempo de senaste åren. Fram till finanskrisen ökade produktiviteten snabbare än lönekostnaderna. Mellan 2009 och 2013 steg dock de relativa enhetsarbetskostnaderna, bland annat beroende på att kronan stärktes i förhållande till exempelvis euron, och på att enhetsarbetskostnaderna sjunkit i ett antal andra OECD-länder.

Sverige är en fortsatt stor exportnation i förhållande till storleken på ekonomin, trots att andelarna av världsexporten minskat under 2000-talet. Utrikeshandeln har vuxit i relation till BNP, men eftersom världsmarknaden har vuxit i mycket större omfattning har Sverige ändå tappat marknadsandelar i världsexporten, åtminstone när det gäller varor. När det gäller tjänsteexport ligger Sverige på samma placering som år 2000.

Sverige är också fortsatt ett attraktivt land för utländska direktinvesteringar och har en hög andel direktinvesteringar i förhållande till ekonomins storlek.

Företagens dynamik och utveckling

Det svenska nyföretagandet ligger på en genomsnittlig nivå i en internationell jämförelse. Sverige ligger under genomsnittet när samtliga företagsregistreringar jämförs, och över genomsnittet när nya företag som är så stora att de har anställda studeras.

När det gäller andelen snabbväxande företag är den hög i Sverige jämfört med andra länder. Det finns dock endast uppgifter för perioden från 2009 och framåt. Ett relativt stort antal snabbväxande företag, i kombination med att många av dessa är verksamma inom innovativa branscher, gör att Sverige har jämförelsevis många innovativa snabbväxande företag.

Tillväxttakten i det svenska näringslivet har på senare år varit starkare än i de flesta andra länder. Trots att produktivitet-utvecklingen i det svenska näringslivet varit svagare under senare år tillhör Sverige alltså de länder med en produktivitetstillväxt som är bland de högsta i en internationell jämförelse.

Företagens institutionella ramverk och tillgång till kapital

I Sverige är de mest grundläggande förutsättningarna för att bedriva näringsverksamhet väl utvecklade. Sverige har en låg nivå av korruption, god politisk stabilitet, gott skydd av äganderätten och effektiva institutioner.

I de flesta OECD-länder görs relativt stora förändringar i bolagsskattestrukturen genom sänkningar av skattesatser och effektiviseringar av skattesystemet. Förändringarna i denna riktning har varit omfattande även i Sverige. Numera placerar sig Sverige relativt högt i en internationell jämförelse, bland annat eftersom vi har lägre bolagsskatter.

Sverige är ett land med generellt goda förutsättningar för finansiering av företag. Tillgången till finansiering i Sverige är större än genomsnittet för övriga OECD-länder för nästan samtliga finansieringskällor som undersöks i denna rapport.

Sveriges position är svagare när det gäller lån till små- och medelstora företag jämfört med lån till stora företag. Sveriges relativa position är starkare för riskkapital i företagens senare faser jämfört med i de tidiga faserna.

Sverige är ett land med relativt låga administrativa kostnader förknippade med entreprenörskap och nystart av företag. Sverige har dock en relativt svag position när det gäller vissa regleringar som är kopplade till handel och investeringar. Reglerna runt konkursprocessen är också mer kostsamma och mer tidskrävande än i merparten av övriga OECD-länder.

Investeringar i kunskap och innovationsaktiviteter i företag

Sverige tillhör en handfull länder som har de mest omfattande investeringarna i kunskap och innovation sett till investeringar i FoU, andra innovationsrelaterade investeringar (exempelvis mjukvara, databaser och design) samt investeringar i humankapital. Även om Sverige fortsatt tillhör de högst rankade länderna på området har den relativa positionen försämrats något under senare år.

Också när det gäller patent hävdar sig Sverige väl. Sverige har dock tappat en del inom området innovationsrelaterade samarbeten som företag bedriver, och ligger numera på en genomsnittlig nivå.

När det gäller mer resultatorienterade indikatorer är Sveriges position nära genomsnittet för exempelvis andelen företag som introducerat nya produkter och som introducerat icke-teknologiska innovationer. Produktionen i Sverige är i hög grad specialiserad inom högteknologiska och kunskapsintensiva sektorer inom såväl varu- som tjänsterelaterade sektorer.

Utbildning och kompetensförsörjning

I OECD-länderna finns det en positiv trend i att allt fler utbildar sig. Sverige står sig väl i den internationella konkurrensen beträffande utbildningsgrad i befolkningen, särskilt med avseende på andelen gymnasieutbildade och disputerade. De ekonomiska incitamenten att studera vid högskola och universitet är relativt

låga, både med avseende på ekonomisk avkastning och för sannolikheten att få ett arbete, jämfört med dem som har gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå. Detta indikerar att det finns andra drivkrafter bakom beslutet att utbilda sig än de rent ekonomiska. Andelen med högskoleutbildning är strax över genomsnittet i OECD, medan andelen nyexaminerade från tekniska eller naturvetenskapliga utbildningar är strax under genomsnittet.

I Sverige är etableringsåldern på arbetsmarknaden relativt hög för högskolestuderande. Sverige har dock en hög utträdesålder från arbetsmarknaden i jämförelse med övriga undersökta länder, vilket innebär att den genomsnittliga pensionsåldern är relativt hög.

Jämfört med andra länder investerar Sverige mycket i utbildning. Finansieringen sker i huvudsak med offentliga medel.

Vad gäller den framtida kompetensförsörjningen visar 2012 års PISA-undersökning att svenska elever för första gången presterade under OECD-genomsnittet i testets samtliga delmoment. Trenden med sämre resultat i PISA-mätningen är särskilt tydlig i Sverige. Undersökningen visar även att likvärdigheten i den svenska skolan har försämrats inom läsförståelse och naturkunskap.

Sverige befinner sig med övriga nordiska länder bland de länder där högst andel av befolkningen uppger att de genomgått kompetensutveckling eller vidareutbildat sig under arbetstid.

Arbetsmarknad

Sverige har ett högt arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad är hög i ett internationellt perspektiv. Sysselsättningsgraden i Sverige, liksom i merparten av övriga OECD-länder, sjönk i följderna av finanskrisen för att sedan återhämta sig. I Sverige var sysselsättningsgraden 2013 åter på samma nivå som före finanskrisen medan det fortfarande fattas något för OECD-området som helhet. Arbetslösheten i Sverige, som steg i samband med finanskrisen, har däremot inte återgått till de nivåer som var före finanskrisen.

Den höga sysselsättningsgraden i Sverige beror delvis på högt arbetskraftsdeltagande bland kvinnor och att svenskar lämnar arbetslivet i relativt hög ålder. Samtidigt dämpas sysselsättningen

något av låg sysselsättning bland utrikes födda och en måttlig arbetskraftsinvandring.

Drivkrafterna för att öka arbetsutbudet har förbättrats i Sverige under senare år. Trots dessa förbättringar har Sverige fortfarande en hög skattekil, medan marginaleffekter vid övergång från arbetslöshet till arbete nu är lägre än i många andra länder.

Rörligheten på den svenska arbetsmarknaden har ökat något och är nu något större än genomsnittet bland OECD-länderna.

Energi, transportinfrastruktur och it

Sverige har en stor och energiintensiv industri, men energianvändningen i industrin har över tid minskat i förhållande till dess förädlingsvärde. Sverige har också en hög energitillförsel i relation till ekonomins storlek, men även den har minskat över tid. Att ekonomin och industrin blivit mindre energiintensiva över tid stämmer även för flera andra OECD-länder. När det gäller priset på el för industriella kunder hade Sverige år 2013 det lägsta i jämförelsen.

En väl fungerande transportinfrastruktur är viktig för näringslivet, men det kan vara svårt att bedöma vad som är den optimala nivån att investera i transportinfrastruktur. Svenska investeringar i transportinfrastruktur har, som andel av BNP, legat på ungefär samma nivå som i jämförbara länder. Investeringarna i järnväg ökade under 2000-talet.

När det gäller informations- och kommunikationsteknologi, it, rankas Sverige fortsatt relativt högt i jämförelse med andra länder. Detta gäller både den relativa storleken på it-investeringarna, andelen sysselsatta inom it, antalet mobila bredbandsabonnemang samt antalet M2M-simkort, med vilka maskiner kan överföra information mellan varandra.

1 Inledning

Denna rapport syftar till att visa Sveriges position och utveckling jämfört med andra länder, inom områden som är viktiga för näringslivets konkurrenskraft och utveckling. Genom länderjämförelser ges indikationer om styrkor och svagheter för näringslivet i Sverige. De områden som belyses har direkt eller indirekt inverkan på Sveriges konkurrenskraft och allmänna tillväxtförutsättningar.

Analysen av för- respektive nackdelar med olika näringspolitiska initiativ i olika länder faller dock utanför ramen för denna rapport. Rapporten innehåller ett stort antal indikatorer med länderjämförelser inom områden som är viktiga för näringspolitiken. En generell utgångspunkt för valet av dessa indikatorer är att de på olika sätt speglar eller belyser Sveriges konkurrenskraft.

Urvalet av länder i jämförelserna är i första hand de 22 rikaste OECD-länderna, mätt som köpkraftsjusterad BNP per capita.¹ Statistiken är hämtad från sådana källor där länderjämförelser bedömts som möjliga att göra med hänsyn till statistikens kvalitet. OECD och Eurostat är därför vanligt förekommande källor i rapporten. Då statistikkällorna i vissa fall innehåller ett mindre antal länder blir den internationella jämförelsen ibland mer begränsad.

Rapporten omfattar jämförelser på följande områden:

- Makroekonomisk utveckling och konkurrenskraft

---

¹ Luxemburg, som är det land som har högst köpkraftsjusterad BNP per capita, anses dock så speciellt både vad avser BNP-nivå och andra faktorer att landet exkluderats ur jämförelsen. I realiteten blir det länderna 2-23 i en ranking av köpkraftsjusterad BNP per capita som inkluderas i jämförelserna (länderna är Australien, Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Irland, Island, Israel, Italien, Japan, Kanada, (Syd)Korea, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Tyskland, USA och Österrike).

- Företagens dynamik och utveckling
- Företagens institutionella ramverk och tillgång till kapital
- Investeringar i kunskap och innovationsaktiviteter i företag
- Utbildning och kompetensförsörjning
- Arbetsmarknad
- Energi, it och transportinfrastruktur

Sveriges position sammanfattas i så kallade spindeldiagram. Dessa illustrationer är konstruerade så att det sämsta landets resultat placeras i centrum och det bästa landets resultat placeras i den yttersta änden av spindeldiagrammet för respektive indikator. De bästa resultaten för alla indikatorer sammanbinds med en streckad yttre linje i figuren, även om flera olika länder har det bästa resultatet. Utöver de bästa och sämsta resultaten markeras även Sveriges och medianlandets resultat för respektive indikator i spindeldiagrammet. Resultaten avser nivån på utfallet för Sverige och medianlandet i relation till nivån för det bästa respektive det sämsta landet. Sveriges position sammanbinds med en lila linje, medan medianvärdet för länderna sammanfogas till en ljusgrå mängd. Efter varje indikatornamn i figurerna anges Sveriges placering bland länderna i jämförelsen samt, inom parentes, hur många länder som ingår i jämförelsen. Eftersom avståndet mellan det bästa och det sämsta resultatet i respektive indikator är normaliserat, får man i spindeldiagrammet även en uppfattning om avståndet mellan Sverige, topplandet, medianlandet och det sämst placerade landet för respektive indikator.

I de allra flesta fallen är tolkningen av vad som är ”bäst” respektive ”sämst” relativt enkel och i det närmaste invändningsfri. I några fall är det dock inte självklart vad som är ”bäst”. Det är exempelvis inte odiskutabelt bra att ha ”låg inflation”, utan det kan i hög grad beror på orsakerna till den låga inflationen och på hur inflationen tillammans med en rad andra faktorer påverkar ekonomin. Vi har dock valt att genomgående klassa indikatorerna på skalan mellan ”bäst” och ”sämst” utan att analysera när en sådan tolkning är mer eller mindre problematisk.

2 Makroekonomisk utveckling och konkurrenskraft

Reflektioner:

- Svensk BNP per capita har legat still sedan 2007. I Euroområdet har dock utvecklingen varit ännu svagare, medan den i USA varit starkare än i Sverige.
- Det offentliga sparandet är lågt, men eftersom många länder har haft finansiella underskott hamnar Sverige ändå högt i jämförelse med andra.
- Reduceringen av den svenska statsskulden har avtagit. Vissa år har statsskulden istället ökat något.
- Arbetslösheten i Sverige låg mellan år 2009 och 2013 strax över OECD-snittet. Tiden i arbetslöshet har ökat både i Sverige och andra länder.
- Sverige har de senaste åren haft bland de lägsta inflationsnivåerna i OECD. Bara Schweiz, Irland och Japan har uppvisat lägre inflation än Sverige.
- Den långfristiga räntan på statsobligationer är låg i Sverige. I nästan alla OECD-länder har räntorna sjunkit över tid.
- De fasta bruttoinvesteringarna har sjunkit som andel av BNP i en majoritet av OECD-länderna. I Sverige har de i genomsnitt legat på en relativt mer jämn nivå sedan slutet på 1990-talet.
- Den relativa enhetsarbetskostnaden steg mellan 2009 och 2013. Detta kan bland annat förklaras av stora förändringar i

enhetsarbetskostnaden i övriga OECD-området, samt att kronan stärktes i förhållande till euron.

- Arbetskraftens produktivitet har ökat långsamt de senaste åren.
- Sveriges exportmarknader har de senaste åren vuxit snabbare än svensk export.
- Sverige har tappat marknadsandelar i varuhandeln men behållit sin placering i tjänstehandeln.

2.1 Svensk ekonomi i historisk och global kontext

Sverige är en liten öppen ekonomi som i hög grad är beroende av det som sker i omvärlden. Utvecklingen av svensk utrikeshandel står i direkt relation till återhämtningen på exportmarknaderna. Det finns många utländska företag i Sverige och direktinvesteringarna har ökat kraftigt under 2000-talet, samtidigt som svenska företag har verksamheter över stora delar av världen.

Sverige har relativt stabila offentliga finanser jämfört med många andra länder. Ekonomin har dock på flera sätt uppvisat en svag utveckling under de senaste åren bland annat har inflationen varit låg och ibland negativ, och arbetslösheten har stannat på en relativt hög nivå.

Sveriges ekonomiska ställning ska ses i ljuset av både den egna ekonomiska historien, där Sverige bland annat gått igenom tre finansiella kriser under den senaste 25-årsperioden, och beroendet av omvärlden.

2.1.1 1990-talskrisen ledde till skärpt budgetprocess

I början av 1990-talet drabbades Sverige av en allvarlig kris, som bland annat ledde till kraftiga prisfall på fastigheter, försvagade offentliga finanser och att BNP minskade under tre år i rad. I efterdyningarna av krisen steg arbetslösheten till över elva procent².

---

² 1994, 1996 och 1997 låg arbetslösheten (den harmoniserade) på över elva procent enligt OECD Economic Outlook.

1990-talskrisen inträffade efter en längre period av ekonomisk-politisk instabilitet med inslag av både devalveringar och ett antal makroekonomiska chocker. Krisen sammanföll med omfattande omläggningar av den ekonomiska politiken. Bland annat hade valuta- och kreditregleringen avvecklats under 1980-talet, och ett nytt skattesystem infördes stegvis 1990-1991. Syftet med dessa reformer var bland annat att anpassa det formella regelverket till de faktiska förhållandena med den allmänna globaliseringen, samt att premiera sparande och införa en likformig kapitalbeskattning.

Efter krisen infördes ett antal principer som syftade till att förhindra en osund skuldsättning i den offentliga sektorn, och som tillsammans utgör det finanspolitiska ramverket. Dessa principer är:

- Målet för det finansiella sparandet, som innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande (intäkter minus utgifter) ska motsvara för närvarande 1 procent av BNP över en konjunkturcykel.
- Utgiftstaket, som innebär att statens utgifter inte får överstiga en viss nivå. Först beslutar riksdagen om nivån på utgiftstaket, därefter fördelas medlen mellan olika utgiftsområden. Alla områden ingår förutom statsskuldsräntorna.
- Kommunala balanskravet, som innebär att kommuner ska ha en budget i balans, och om de något år redovisar negativt resultat ska detta regleras under de nästkommande åren.

På 1990-talet gick Sverige också över till rörlig växelkurs. Riksbanken blev självständig och fick i uppgift att upprätthålla ett fast penningvärde. Sedan budgetreformen har Sverige överlag haft stabila finanser och en positiv makroekonomisk utveckling.

2.1.2 IT-kraschen sänkte Stockholmsbörsen med 70 procent

I början av 2000-talet drabbades svensk ekonomi av it-kraschen, då börsen föll kraftigt efter en period av snabb uppgång³. Några it-företag hörde till dem som tappade mest i värde.

När it-bubblan sprack ledde det, till skillnad från kriser på 1990-talet, inte till någon långvarig nedgång i ekonomin. Tvärtom präglades den svenska ekonomin av en positiv utveckling fram till dess att den globala finanskrisen bröt ut 2007 (själva sysselsättningsuppgången kom emellertid ganska sent i konjunkturuppgången). Det dröjde dock ända till 2015 innan börs-index tydligt översteg nivån innan it-bubblan sprack.

2.1.3 Obalanser i utbud och efterfrågan bidrog till global finanskris

Den globala finanskrisen slog till med full kraft hösten 2008 och orsakade en stor nedgång i ekonomin. Många finansiella institut hade byggt upp höga skuldsättningsgrader, och när krisen slog till valde regeringar i både Europa och USA att stötta banker med likvida medel för att undvika en bankkollaps.

En möjlig förklaring till finanskrisen är de stora obalanser i utbud och efterfrågan som hade skapats i takt med att världen under de senaste decennierna blivit allt mer globaliserad.

När allt fler länder, företag och marknader ingick i världsmarknaden, samtidigt som produktiviteten ökade snabbt, så ökade också utbudet av varor och tjänster på världsmarknaden kraftigt. Den globala utbudsökningen motsvarades dock inte av en lika stor ökning i efterfrågan på världens tillväxtmarknader. I länder som exempelvis Kina skapades stora handelsöverskott och finansiella överskott. När överskottet av kapital inte användes till konsumtion eller investeringar på hemmamarknaden letade sig kapitalet utomlands.

Det globala kapitalöverskottet ledde till låga räntor på många håll i världen, och till en ökad användning av avancerade finansiella instrument, i synnerhet i USA, för att tillfredsställa behovet av

---

³ OMX Stockholm (OMXS) Index stod 6 mars 2000 i 414 och föll därefter till som lägst 126 den 9 oktober 2002 (Källa: Reuters).

avkastning.⁴ Exempelvis gav amerikanska banker ut bolån till mindre kreditvärdiga låntagare, och sålde sedan vidare dessa högrisklån förpackade i olika typer av derivat. Soliditeten hos flera finansiella institut urholkades, och när priserna på bostäder föll blev situationen ohållbar.

Efter krisen har den globala efterfrågan försvagats. Regeringar och centralbanker har försökt bekämpa den låga efterfrågan med både finans- och penningpolitiska medel. Bland annat har statsskulderna ökat när länder fört en expansiv finanspolitik, och styrräntorna ligger på mycket låga nivåer.

För Sveriges del innebar krisen 2008–2009 en omedelbar nedgång i utrikeshandeln och den ekonomiska utvecklingen (se bland annat Diagram 2.1). Därefter har förutsättningarna stabiliserats igen, men arbetslösheten ligger alltså på en hög nivå och inflationen har de senaste åren varit svag.

2.2 Svensk ekonomi efter finanskrisen

Det har nu gått flera år sedan finanskrisen bröt ut. Vissa länder har under de senaste åren börjat återhämta sig, och förhoppningen om en ökad global efterfrågan är stor. Den makroekonomiska utvecklingen är dock allt annat än spikrak. Centralbanker och regeringar har tagit till kraftiga finans- och penningpolitiska medel för att hålla uppe efterfrågan, vilket har tärt på de offentliga finanserna och urholkat styrräntornas effekt på inflationen.

Flera stora börsindex har under 2014 och 2015 nått eller varit nära att nå all time high, och därmed kommit upp i den nivå som var före it-kraschen. Samtidigt är arbetslösheten hög i OECD-länderna, och tillväxttakten är fortsatt ganska svag och osäker. Spridningen i disponibel inkomst, som är ett mått på ekonomisk ojämlikhet, ligger i flera OECD-länder på den högsta nivån på trettio år. Detta kan i sin tur ytterligare skada tillväxtpotentialerna, om incitamenten att investera i kunskap minskar för grupper i den nedre delen av inkomstfördelningen.⁵

---

⁴ Gylfason med flera (2010).

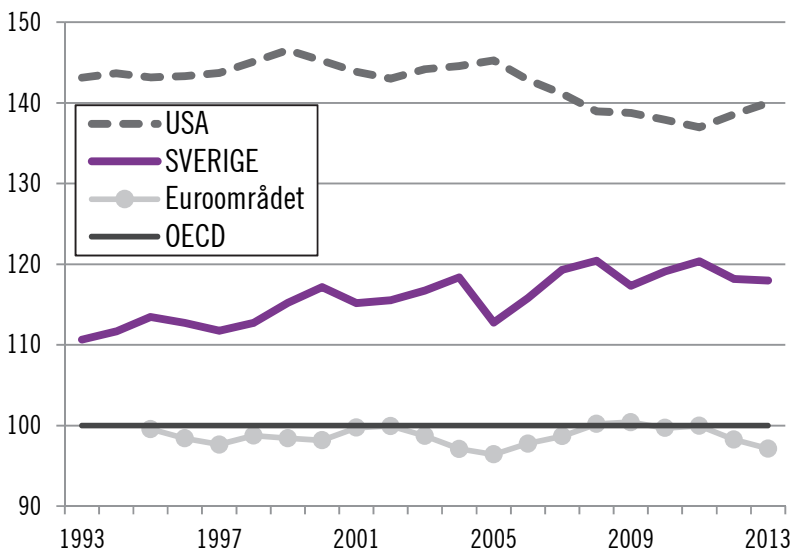
⁵ Cingano (2014).

2.2.1 BNP per capita har legat still de senaste åren

I samband med den globala finanskrisen sjönk Sveriges BNP per capita i nominella termer med drygt 5 procent, vilket är en kraftig minskning. Redan 2010 återhämtade sig svensk ekonomi, och växte då istället i motsvarande omfattning. Om man justerar för inflationen har dock svensk BNP per capita inte vuxit sedan 2007.

Diagram 2.1 visar hur Sveriges BNP per capita har utvecklats i relation till USA, Euroområdet och OECD mellan 1993 och 2013. De senaste åren har Sveriges BNP per capita utvecklats i ungefär samma takt som OECD-genomsnittet. Den har utvecklats snabbare än inom euroområdet men långsammare än i USA.

Diagram 2.1 BNP per capita i relation till OECD, löpande priser, index OECD = 100

Källa: OECD och egna beräkningar.

Mellan 1975 och 1993 växte Sveriges BNP per capita i genomsnitt långsammare än i resten av OECD-området. I samband med 1990-talets finanskris skedde en omfattande strukturomvandling i näringslivet. Företag med lägre produktivitet försvann eller genomgick rationaliseringar samtidigt som it-sektorn expanderade kraftigt, vilket bidrog till en snabbare produktivitetstillväxt. Företag kunde effektivisera produktion och organisation, samtidigt

som länder ökade specialiseringen i den internationella arbetsfördelningen och handeln mellan länder steg kraftigt. Sammantaget ledde dessa faktorer till en gynnsam utveckling för Sverige. Från 1994 och fram till 2007 växte BNP per capita i genomsnitt snabbare än i både USA och OECD-området.

2.2.2 Sveriges offentliga sparande ligger över genomsnittet i OECD

Mellan 2009 och 2013 motsvarade det strukturella sparandet i den offentliga sektorn i genomsnitt 0,38 procent. Det översteg nivån i majoriteten av OECD-länderna.

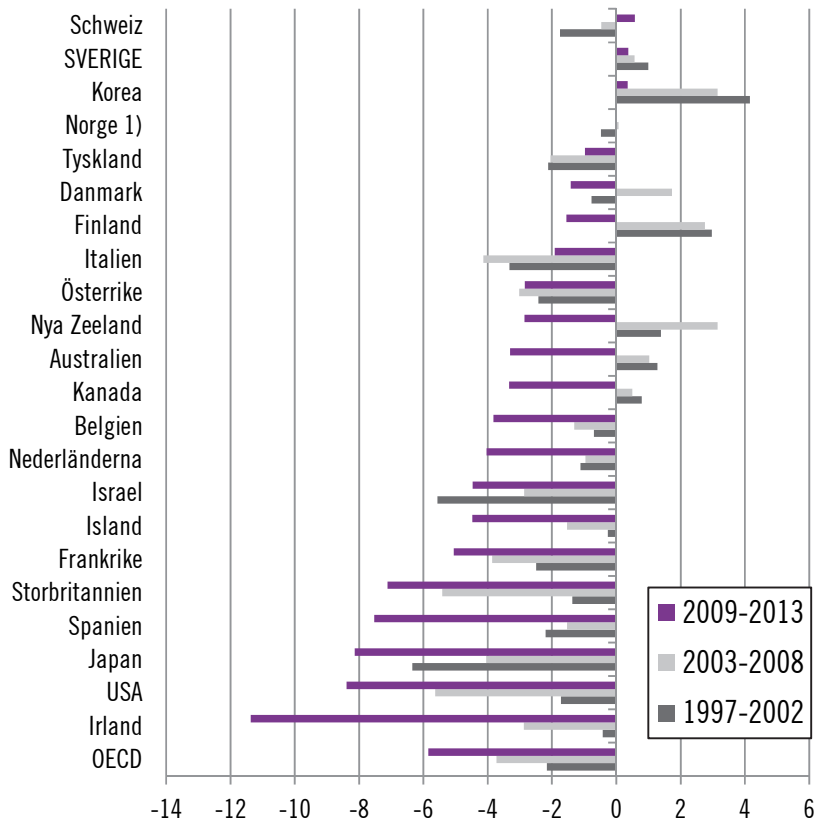
Strukturellt sparande visar balansen mellan intäkter och utgifter i statens finanser och är justerat för säsongsberoende variationer. Det strukturella sparandet speglar därmed om finanspolitiken är expansiv, restriktiv eller neutral. Diagram 2.2 visar den offentliga sektorns strukturella sparande mellan 1997 och 2013, som andel av potentiell BNP⁶.

---

⁶ OECD definierar begreppet potentiell BNP som den produktionsnivå som ekonomin kan uppnå under en konstant inflationstakt.

Diagram 2.2 Strukturellt sparande i offentlig sektor som andel av potentiell BNP, procent, 1997–2013

Källa: OECD Economic Outlook Volume 2014 Issue 2.
 1) Avser endast fastlandet, det vill säga inga oljeinkomster.

Majoriteten av länderna som ingår i jämförelsen har i genomsnitt haft ett negativt strukturellt sparande i den offentliga sektorn. Endast i Sverige och Korea har det strukturella sparandet i genomsnitt varit positivt under alla tre perioder som ingår i jämförelsen.

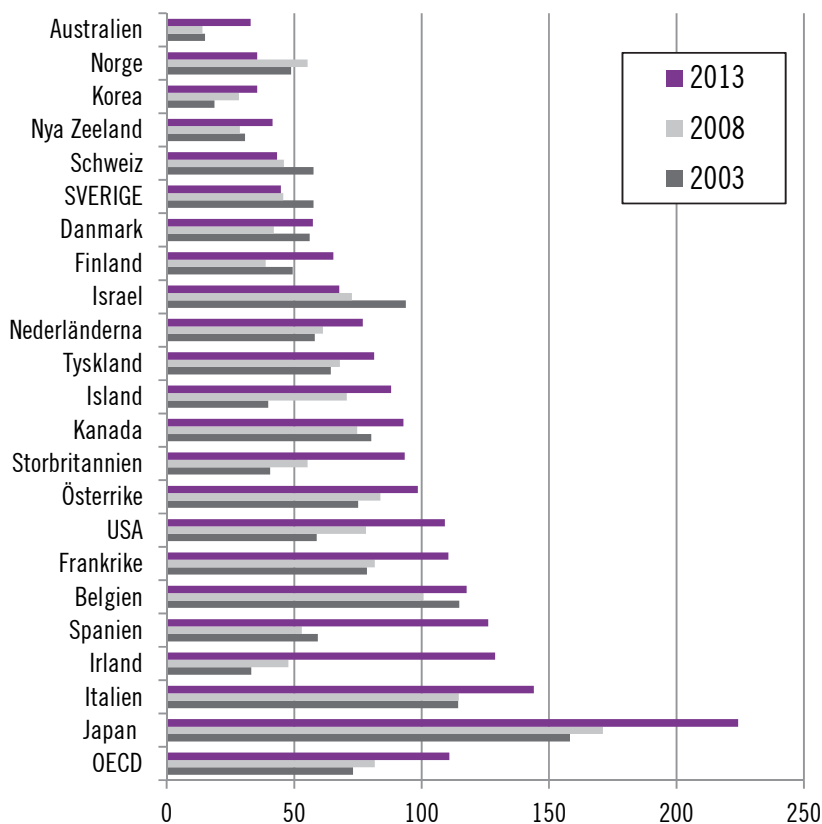
Att det strukturella sparandet varit positivt under en längre tid har möjliggjort en reduktion av statsskulden. Under den senaste lågkonjunkturen har dock Sverige fört en något mer expansiv finanspolitik, vilket har medfört ett underskott i de offentliga finanserna. Exempelvis motsvarade det strukturella sparandet år

2014 -1,6 procent av BNP (data för 2014 ingår dock inte i Diagram 2.2) vilket är den lägsta nivån sedan början på 2000-talet⁷.

2.2.3 Reduceringen av statskulden har avtagit

Bruttoskulden i den svenska offentliga sektorn motsvarade år 2013 44,7 procent av BNP, vilket innebar en marginell minskning sedan 2008. Diagram 2.3 visar hur bruttoskulden har utvecklats över tid i Sverige och 22 andra OECD-länder.

Diagram 2.3 Offentliga sektorns bruttoskuld som andel av BNP, procent, 2003–2013

Källa: OECD Economic Outlook Volume 2014 Issue 2.

⁷ Konjunkturinstitutet (2015).

För majoriteten av länderna ökade den offentliga sektorns bruttoskuld mellan 2008 och 2013, vilket kan förklaras av att det fördes en mer expansiv finanspolitik. Endast i Norge, Schweiz, Sverige och Israel minskade skulden under samma period. Reduceringen av den svenska offentliga skulden hade dock avtagit jämfört med tidigare perioder.⁸

I jämförelsen uppvisar Japan den högsta offentliga bruttoskulden, som år 2013 motsvarade över 200 procent av BNP.

I USA ökade den offentliga bruttoskulden kraftigt mellan 2008 och 2013. I Australien har bruttoskulden länge varit relativt låg, men också där ökade den mellan 2008 och 2013. Även Finlands och Danmarks bruttoskulder ökade under samma period.

I samband med finanskrisen och den lågkonjunktur som följde har det i OECD-länderna blivit vanligare att föra en expansiv finanspolitik för att hålla uppe den aggregerade efterfrågan. En finanspolitisk expansion kan i vissa fall förkorta tiden i kris, och om expansionen är mer inriktad på investeringar kan den i bästa fall även få långsiktigt positiva effekter på tillväxt och produktivitet. Vilken effekt expansionen får påverkas dock bland annat av statens finansiella situation. Om skulden blir alltför stor kan efterföljande års restriktiva finanspolitik underminera nyttan med att komma ur krisen⁹. En expansiv finanspolitik kan också visa sig mindre effektiv i öppna än i slutna ekonomier¹⁰.

2.2.4 Arbetslösheten något över OECD-genomsnittet

Mellan 2009 och 2013 översteg den genomsnittliga arbetslösheten i Sverige OECD-genomsnittet. Den låg dock 1,5 procentenheter lägre än perioden 1995-2001 då de arbetslösa i genomsnitt utgjorde cirka 9 procent av arbetskraften. Mellan 2002 och 2008 låg arbetslösheten på en lägre nivå motsvarande cirka 7 procent av

---

⁸ Mått på den offentliga sektorns bruttoskuld är inte helt jämförbara mellan olika länder. Ofta används måttet Maastrichtskuld för att jämföra länders offentliga bruttoskulder. Där ingår skulder för stat, kommuner, landsting och pensionssystemet. Enligt EU:s konvergenzkriterier ska Maastrichtskulden inte överstiga 60 procent av BNP. Maastrichtskulden beräknas dock bara för europeiska länder. Det mått som används här, *general government gross financial liabilities*, utgår från marknadsvärdet på den offentliga skulden och visar en något högre skuld för Sverige än Maastrichtskulden.

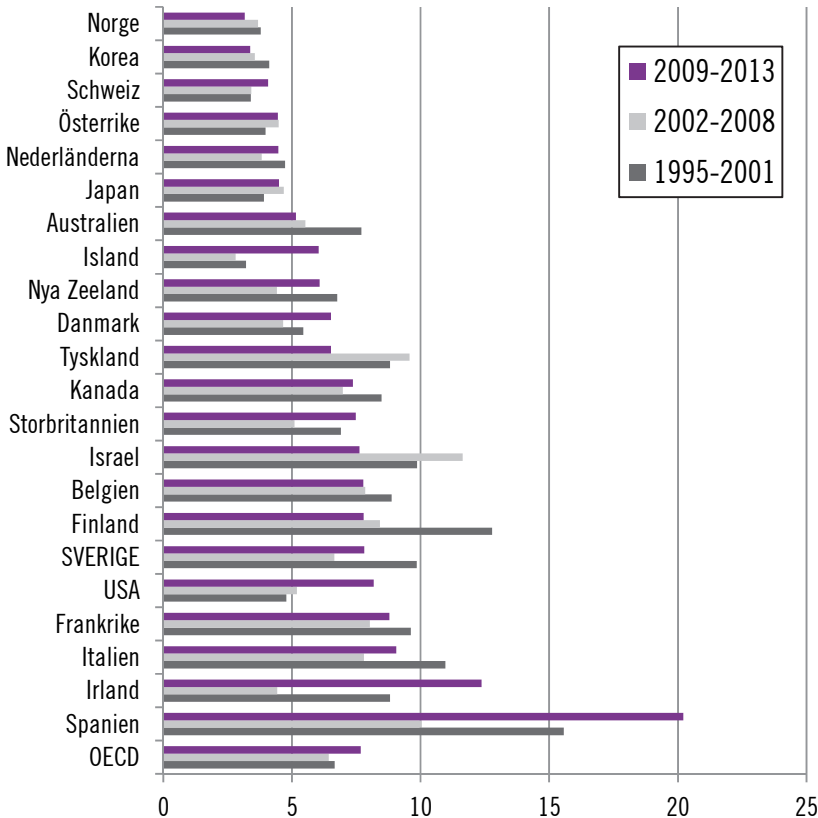
⁹ Baldacci m fl (2009).

¹⁰ Beetsma (2008).

arbetskraften, men sjönk aldrig till nivåerna före krisen på 1990-talet.

Diagram 2.4 visar arbetslöshet som andel av arbetskraften för ett antal OECD-länder.

Diagram 2.4 Arbetslöshet som andel av arbetskraften 15–74 år, procent, 1995–2013

Källa: OECD Economic Outlook.

Under 2000-talet har kvinnors arbetslöshet varit marginellt lägre än mäns i Sverige. I många länder är skillnaderna mellan mäns och kvinnors arbetslöshet ganska små. Skillnaden mellan kvinnors och mäns arbetskraftsdeltagande kan dock samtidigt vara relativt stor¹¹.

¹¹ De olika ländernas arbetskraftsdeltagande beskrivs utförligare i Avsnitt 7.

De lägsta arbetslöshetsnivåerna finns i Norge, Korea och Schweiz, där den under alla tre perioder i genomsnitt legat under 5 procent. Islands arbetslöshet var låg fram till 2008, men fördubblades därefter i samband med att landet drabbades hårt av finanskrisen.

I Finland och Belgien är arbetslösheten på liknande nivåer som i Sverige. Den högsta arbetslösheten år 2013 fanns i Spanien, följt av Irland (vars arbetslöshet ökade kraftigt efter finanskrisen) och Italien.

Då enskilda år studeras kan det konstateras att mellan 2008 och 2009 steg arbetslösheten som andel av arbetskraften med över två procentenheter i såväl Sverige som OECD som helhet. Samtidigt föll även sysselsättningsgraden påtagligt. Efter 2009 har sysselsättningsgraden återhämtat sig och låg 2013 åter på samma nivå som 2008¹². Arbetslösheten i Sverige har däremot bara minskat marginellt och ligger alltså på en betydligt högre nivå än den gjorde 2008. Längden på arbetslöshetsperioderna ökade också i samband med finanskrisen och har heller inte minskat nämnvärt sedan dess¹³. Andelen av de arbetslösa som är arbetslösa i mer än ett halvår har i Sverige gått från 25 procent 2008 till 33 procent 2013. Sverige är dock inte ensam om denna utveckling, i hela OECD har motsvarande andel gått från 38 till 50 procent mellan 2008 och 2013¹⁴.

2.2.5 Låg inflation och låga långfristiga räntor

År 2014 var konsumentprisförändringen i Sverige -0,2 procent¹⁵, vilket innebär att det rådde försiktig deflation. År 2013 hade även Schweiz en negativ prisförändring. Bland de länder där det mellan 2009 och 2013 var inflation skedde den minsta prisökningen i Sverige. I Schweiz, Irland och Japan var det i genomsnitt deflation under samma period. Diagram 2.5 visar inflation som genomsnittlig årlig procentuell förändring av KPI.

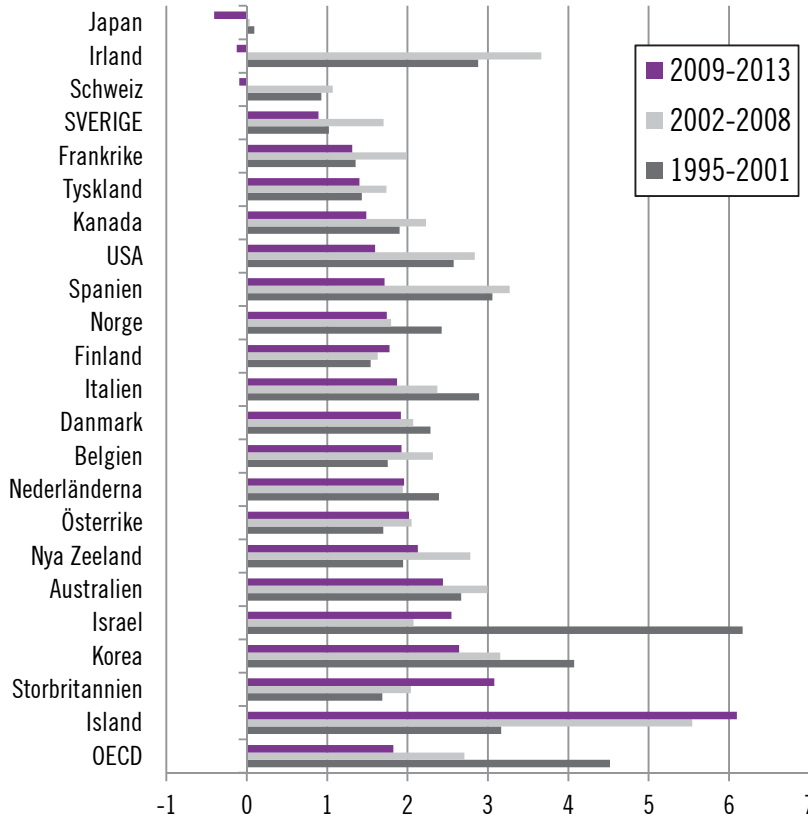
¹² Sysselsättningsgradens utveckling beskrivs utförligare i Avsnitt 7.

¹³ SCB, Arbetskraftsundersökningarna (AKU).

¹⁴ OECD (2013 a).

¹⁵ SCB (2015 a).

Diagram 2.5 Inflation som genomsnittlig årlig förändring av KPI, procent från föregående år, 1995–2013

Källa: OECD Factbook.

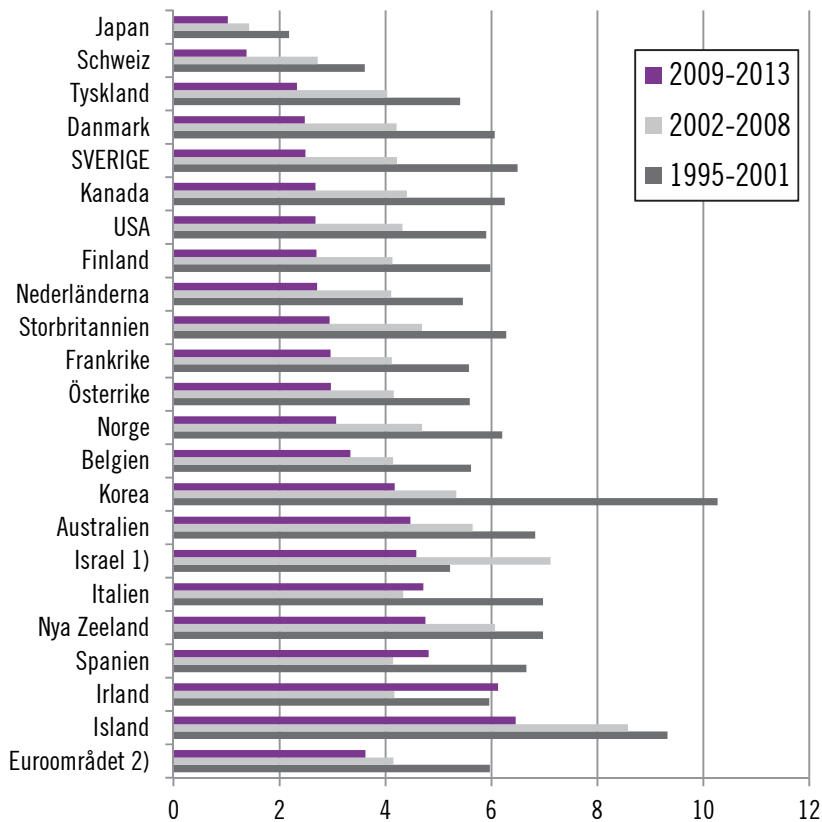
Den dämpade prisutvecklingen kan bland annat förklaras av den svaga globala efterfrågan och låga råvarupriser. Efterfrågan i världen har varit svag i flera år, och när oljepriset föll under 2014 minskade inflationstakten ytterligare. Det är dock hittills bara några länder i jämförelsen som uppvisat deflation. Många centralbanker har justerat ned sina respektive styrräntor för att stimulera efterfrågan i ekonomin och få upp inflationstakten.

En måttlig inflation anses viktig för att upprätthålla en sund dynamik i ekonomin. Riksbanken har som mål att Sverige ska ha en positiv men stabil inflation, och inflationsmålet formuleras som en årlig prisökning på två procent, mätt som KPI. Riksbankens enskilt kraftigaste medel för att påverka inflationen är reporäntan, som

bestämmer till vilken kostnad banker kan låna pengar av Riksbanken.

Hösten 2014 sänkte Riksbanken reporäntan till noll procent, och under våren 2015 har den sänkts flera gånger; först till -0,1 procent och därefter till -0,25 procent och -0,35 procent. Andra centralbanker tar till liknande åtgärder. Exempelvis har den europeiska centralbankens styrränta legat nära noll sedan 2013. Styrräntan i Schweiz blev negativ ungefär samtidigt som i Sverige.

Diagram 2.6 Långfristig ränta på statliga obligationer, 1995–2013

Källa: OECD Economic Outlook.
 1) 1995–2001 avser perioden 1997–2001.
 2) Avser de 15 Euroländer som är medlem i OECD.

Diagram 2.6 visar att räntorna på långfristiga statsobligationer över tid har sjunkit i de flesta länder. I Irland, Spanien och Italien var dock de långfristiga räntorna högre mellan 2009 och 2013 jämfört

med den föregående perioden, vilken kan sägas spegla den lägre finansiella stabiliteten i dessa länder. Sverige har bland de lägsta långfristiga räntorna i jämförelsen. I Japan, Schweiz, Tyskland och Danmark var dock den långfristiga obligationsräntan ännu lägre än i Sverige.

En låg och stabil ränta anses vara bra för näringslivets utveckling genom att främja investeringar. En låg ränta på långfristiga statsobligationer kan också tyda på att det finns ett starkt förtroende för statens förmåga att fullgöra sina finansiella åtaganden. I stater som riskerar konkurs brukar den långfristiga statsobligationsräntan stiga kraftigt, eftersom staten behöver likvida medel samtidigt som långgivare vill ha en högre kompensation för den ökade risken.

Låga räntor behöver inte enbart vara tecken på en sund ekonomi. Räntor som är mycket låga under en längre tid kan utgöra ett hot mot den finansiella stabiliteten.¹⁶ Investeringar som inte längre får någon kompensation för riskfria investeringar kan under sådana förutsättningar istället investera i tillgångar med allt högre risk för att erhålla avkastning. Det ökade risktagandet kan i sin tur leda till en ökad sårbarhet i det finansiella systemet.

2.2.6 Investeringarna sjönk i OECD-området

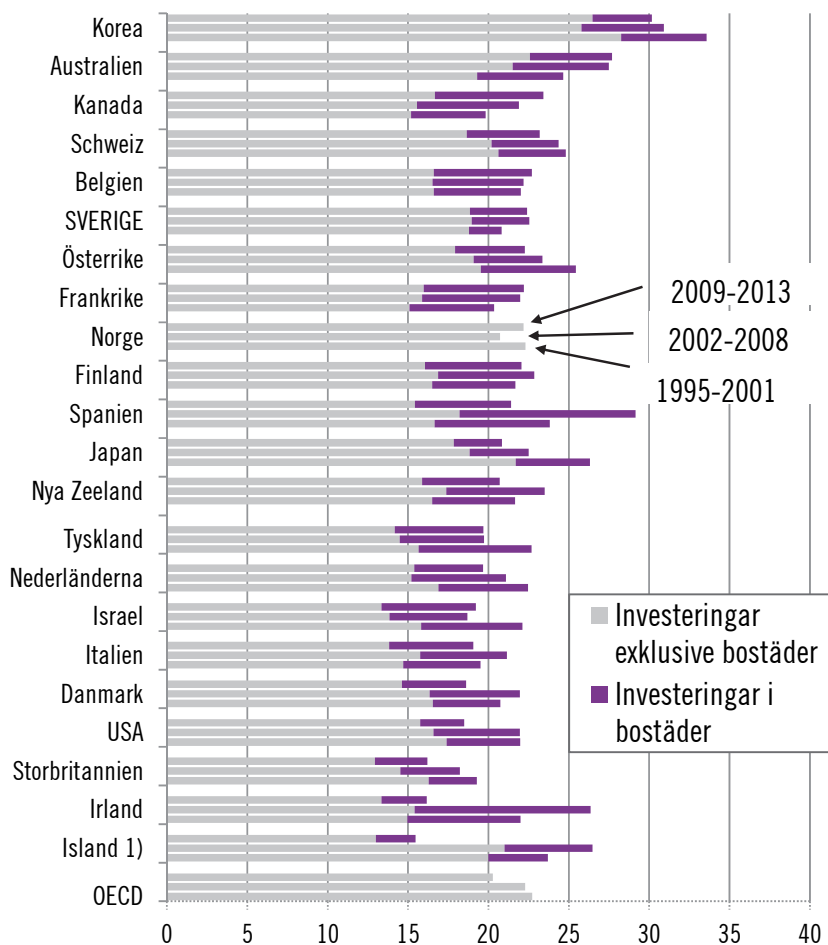
Mellan 1995 och 2013 minskade de fasta bruttoinvesteringarna i relation till BNP i en majoritet av länderna i jämförelsen. I Sverige har den genomsnittliga investeringsnivån varit relativt mer jämn, även om det har förekommit fluktuationer mellan enskilda år. Diagram 2.7 visar fasta bruttoinvesteringar i relation till BNP för ett antal OECD-länder.

---

¹⁶ International Monetary Fund (IMF) (2014).

Diagram 2.7 Genomsnittliga fasta bruttoinvesteringar som andel av BNP, procent, 1995–2013

Källa: OECD Economic Outlook.
 För Norge samt OECD-området som helhet saknas separata uppgifter om bostadsinvesteringar.
 1) Avser 1997-2013.

Flera länder uppvisar en trend där investeringarna i relation till BNP har sjunkit sedan 1990-talet. Detta gäller till exempel Schweiz, Japan, USA, Storbritannien men också OECD-området som helhet. I dessa länder tycks den relativa minskningen framför allt förklaras av att BNP har ökat i snabbare takt än investeringarna, eller att investeringarna legat still medan BNP har ökat.

I ett fåtal länder har investeringstakten ökat över tid, till exempel i Kanada och Australien. I Australien består ökningen till stor del av att investeringarna i *övriga byggnader och anläggningar* har ökat kraftigt, vilket till viss del även stämmer för Kanada. Samtidigt har investeringarna i *transportmedel* minskat något i relation till BNP i dessa länder.

Sverige hör till de länder där den genomsnittliga investeringsnivån exklusive bostadsinvesteringar har varit relativt jämn sedan 1995. En sådan utveckling syns också i Belgien och i viss mån Finland. I Sverige har dock relationen mellan olika typer av investeringar förändrats något. Bland annat har de relativa investeringarna i *övriga maskiner och inventarier* minskat, medan de ökat något i *övriga byggnader och anläggningar*.

Det vore också önskvärt att kunna jämföra utvecklingen i totala investeringar med hur investeringar i kunskapsbaserat kapital¹⁷ varierar över tid, eftersom mycket tyder på att det är dessa investeringar som idag driver tillväxt i länder som Sverige. Näringslivet i Sverige, och i många andra länder, gör numera omfattande investeringar i kunskapsbaserat kapital. Det finns data över investeringar i kunskapsbaserat kapital, men kvaliteten bedöms inte som tillräcklig för att på ett tillförlitligt sätt jämföra med andelen fasta bruttoinvesteringar mellan länder och över tid (se avsnitt 5 för en diskussion om investeringar i kunskapsbaserat kapital)¹⁸.

2.2.7 Bostadsinvesteringarna ökar, men är fortsatt relativt låga jämfört med andra länder

I samband med 1990-talskrisen sjönk de svenska bostadsinvesteringarna till en låg nivå. Under 2000-talet har de ökat igen, men fortfarande varit relativt låga i jämförelse med andra länder. Sedan 1995 har bostadsinvesteringarna varierat mellan lägst 1,7 procent av BNP (1997) och högst 4,3 procent av BNP (2007). Mellan 1995 och 2008 hade Sverige de lägsta genomsnittliga bostadsinvesteringarna bland alla länder i jämförelsen. Mellan 2009

---

¹⁷ OECD:s definition av kunskapsbaserat kapital är tillgångar utan fysisk form, så som datoriserad information, innovationskompetens och ekonomisk kompetens.

¹⁸ Tillväxtanalys (2014 a).

och 2013 var det ett antal länder där bostadsinvesteringarna var lägre än i Sverige, däribland Island, USA och Japan. Efter finanskrisen minskade bostadsinvesteringarna något i Sverige, men har börjat öka igen under de senaste åren. Enligt SCB ökade exempelvis antalet påbörjade nybyggda bostäder både mellan 2012 och 2013 och mellan 2013 och 2014.

2.3 Svensk konkurrenskraft efter finanskrisen

När utbudet av varor och tjänster har ökat på världsmarknaden har också konkurrensen ökat. Fler nya aktörer och fler länder som deltar i det globala handelssystemet leder också till ökad konkurrens. Det har blivit lättare för företag att förlägga olika delar av produktionskedjorna i olika länder, men också att nå nya marknader.

För att ett litet land som Sverige ska kunna stå sig i den globala konkurrensen krävs bland annat en högproduktiv arbetskraft och en förmåga till utveckling och omvandling i näringslivet.

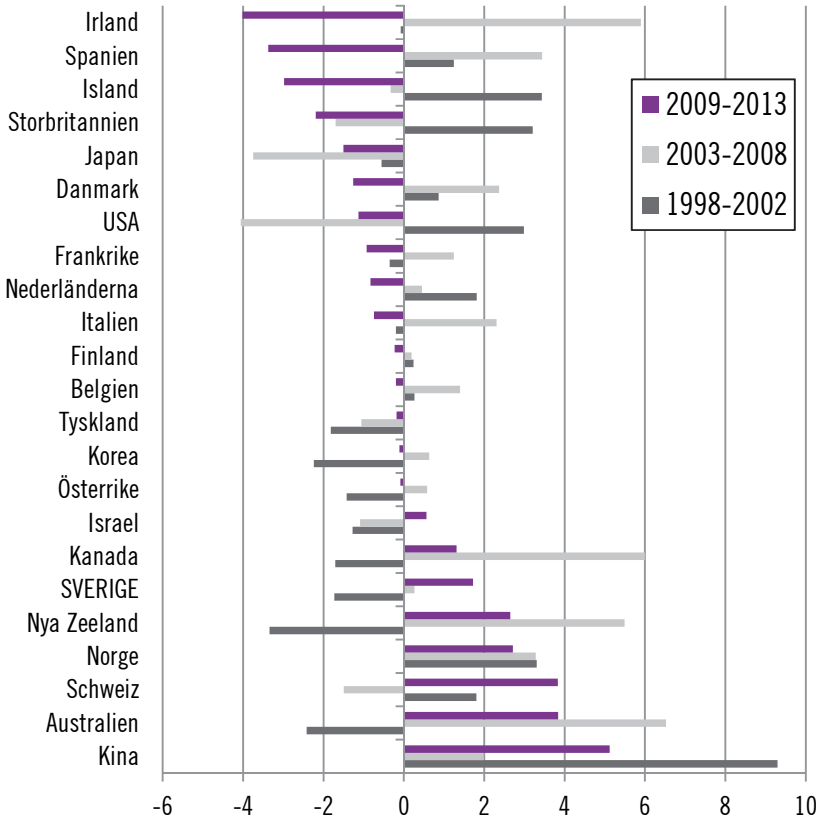
Diagrammen nedan visar olika aspekter av hur Sveriges internationella konkurrenskraft har utvecklats över tid, genom att redovisa utvecklingen i relativ enhetsarbetskostnad, produktivitet, export och utländska direktinvesteringar.

2.3.1 Mellan 2009 och 2013 blev det dyrare att producera i Sverige

Mellan 2009 och 2013 ökade den relativa enhetsarbetskostnaden i Sverige, vilket innebär att det blev relativt dyrare att producera i Sverige jämfört med i andra länder.

Enhetsarbetskostnaden speglar den sammantagna utvecklingen av arbetskraftens produktivitet och lönekostnader. Den relativa enhetsarbetskostnaden (RULC) speglar även växelkursens utveckling samt hur enhetsarbetskostnaden utvecklas i jämförbara länder, och är ett av de vanligaste måtten för att jämföra länders internationella konkurrenskraft. Diagram 2.8 visar den genomsnittliga årliga förändringen i relativ enhetsarbetskostnad för ett antal OECD-länder.

Diagram 2.8 Genomsnittlig årlig förändring i relativ enhetsarbetskostnad, procent från föregående år, 1998–2013

Källa: OECD Economic Outlook.

Den svenska relativa enhetsarbetskostnaden ökade med i genomsnitt 1,7 procent per år mellan 2009 och 2013. Ökningen kan bero på att enhetsarbetskostnaden ökade mer än i andra länder, men också på att växelkursen stärktes i förhållande till exempelvis euron.

Mellan 2009 och 2013 ökade den relativa enhetsarbetskostnaden även i bland annat Schweiz och Norge. Samtidigt sjönk den i bland annat Danmark, Finland och Nederländerna, vilket innebär att det blev relativt billigare att producera i dessa länder. Sett till hela perioden 1998-2013 ökade dock enhetsarbetskostnaden i Danmark,

Finland och Nederländerna snabbare än produktiviteten¹⁹. I Sverige ökade produktiviteten snabbare än enhetsarbetskostnaden under samma period.

I fler än hälften av länderna i jämförelsen har enhetsarbetskostnaden sjunkit efter finanskrisen. Detta kan förklaras av att arbetsproduktiviteten ökat snabbare än lönekostnaderna, eller att lönekostnaderna har sjunkit mer än produktiviteten. Det senare gäller särskilt för Irland och Spanien, där löneutvecklingen varit svag efter krisen²⁰. Islands relativa enhetsarbetskostnad sjönk kraftigt vid krisen men har nu börjat öka igen.

I Sverige är lönekostnaderna relativt höga, men samtidigt är arbetsproduktiviteten relativt hög. En hög produktivetsutveckling ger utrymme för höjda löner. Politiska beslut och växelkurser påverkar också den relativa enhetsarbetskostnaden. Produktivitetshöjningar som påverkar enhetsarbetskostnaden är mer fördelaktiga än förändringar av växelkursen eftersom bytesförhållandet då, allt annat lika, inte har försämrats.

2.3.2 Arbetskraftens produktivitet ökade svagt

Arbetskraftens produktivitet är en kvot mellan värdet som går ut ur en verksamhet och den mängd arbetskraft som går in i verksamheten. Om samma mängd arbetskraft har skapat ett större värde idag än igår så betyder det att produktiviteten har ökat. Om produktiviteten ökar så kan det alltså bero på att samma arbetskraft skapar ett större värde, eller att en minskande arbetskraft skapar samma värde. Ökningen kan även bero på att en större arbetskraft producerar något som stiger i värde snabbare än ökningen i arbetskraftens storlek.

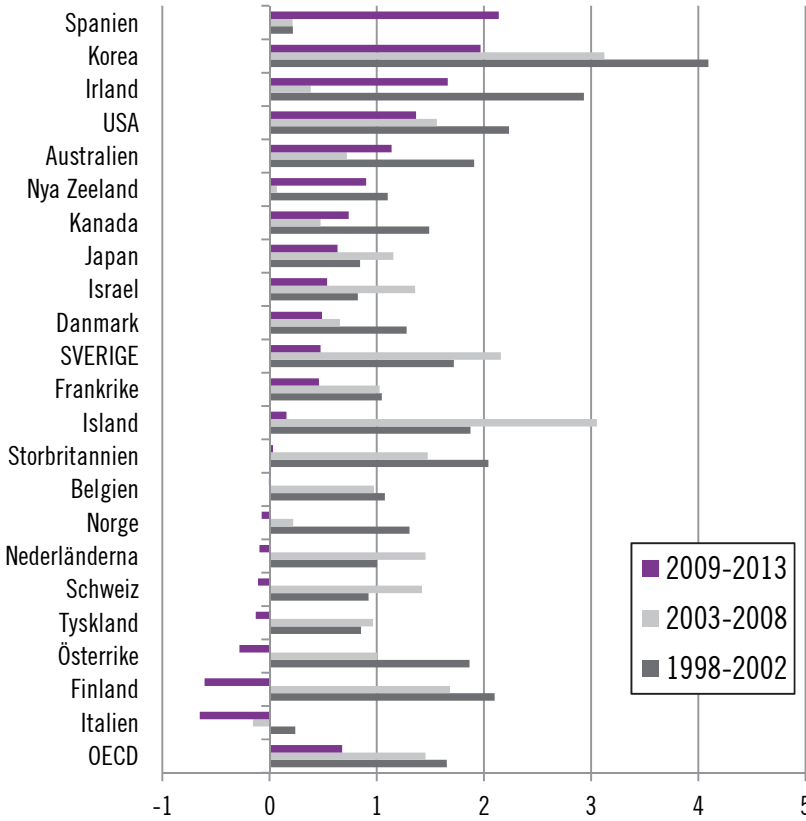
Mellan 2009 och 2013 ökade arbetsproduktiviteten i Sverige med i genomsnitt 0,5 procent per år, vilket historiskt sett är en relativt svag utveckling. Diagram 2.9 visar den genomsnittliga årliga förändringen av arbetskraftens produktivitet mellan 1998 och 2013.

---

¹⁹ OECD (2014 a).

²⁰ OECD (2014 b).

Diagram 2.9 Genomsnittlig årlig förändring av arbetsproduktiviteten, procent från föregående år, 1998–2013

Källa: OECD Economic Outlook.

Mellan 2009 och 2013 ökade arbetskraftens produktivitet i Sverige, om än förhållandevis långsamt. Ökningen var lägre än OECD-snittet, men ändå i paritet med utvecklingen i jämförbara länder. OECD-snittet drogs upp av att några länder, som USA, Spanien och Korea, hade en kraftigare produktivitetsökning. I Finland och Norge sjönk arbetskraftens produktivitet mellan 2009 och 2013.

Sverige och Danmark har haft en relativt likartad produktivitetsutveckling för perioden som helhet. Under perioden 2003 till 2008 sjönk dock Danmarks relativa enhetskostnad medan den svenska steg. Skillnaden i relativ enhetsarbetskostnad mellan länderna påverkas av bland annat växelkurserna, där den danska kronan är knuten till euron, medan den svenska kronan är rörlig.

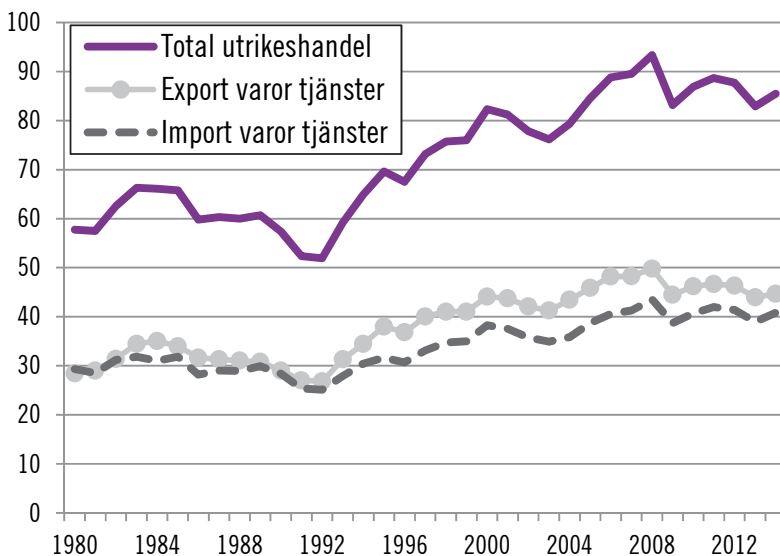
2.3.3 Sverige har tappat marknadsandelar i världshandeln

Sedan 1970-talet har Sveriges export ökat påtagligt i värde. Emellertid har Sveriges andel av världens samlade export minskat under samma tidsperiod. Det beror framför allt på att världsmarknaden ökat kraftigt i takt med att nya stora tillväxtländer i öst integrerats i världsekonomin.

Samtidigt har Sveriges utrikeshandel vuxit i förhållande till Sveriges BNP, vilket visas i Diagram 2.10. Det är en indikation på att Sveriges ekonomi blivit allt mer internationaliserad och integrerad i världsekonomin.

Värdet av de varor och tjänster som exporterades från Sverige uppgick år 2014 till cirka 45 procent av BNP, och värdet av det som importerades uppgick samma år till 40 procent av BNP²¹.

Diagram 2.10 Sveriges utrikeshandel i relation till BNP 1980–2014, procent

Källa: SCB.

År 2014 utgjorde verkstadsvaror den enskilt största kategorin i varuexporten, motsvarande 41 procent²². Verkstadsvarornas andel

²¹ SCB (2015 b).

²² SCB (2015 c).

av varuexporten har dock minskat över tid. 1998 utgjorde värdet av de verkstadsvärdar som exporterades 50 procent av varuexporten.

Idag är Sveriges största varuexportmarknader Norge och Tyskland, som tillsammans står för över 20 procent²³. År 2004 var USA och Tyskland de största exportmarknaderna.

Sedan mitten på 2000-talet har tjänsteexporten i Sverige vuxit snabbare än varuexporten²⁴. Värdet av tjänsteexporten utgör dock fortfarande bara cirka en tredjedel av den totala exporten. Tjänsteexporten domineras av tre poster bestående av (i) resevaluta (utländska medborgares turism i Sverige), (ii) handel, transport och magasinering, samt (iii) olika typer av företagstjänster och rådgivning²⁵.

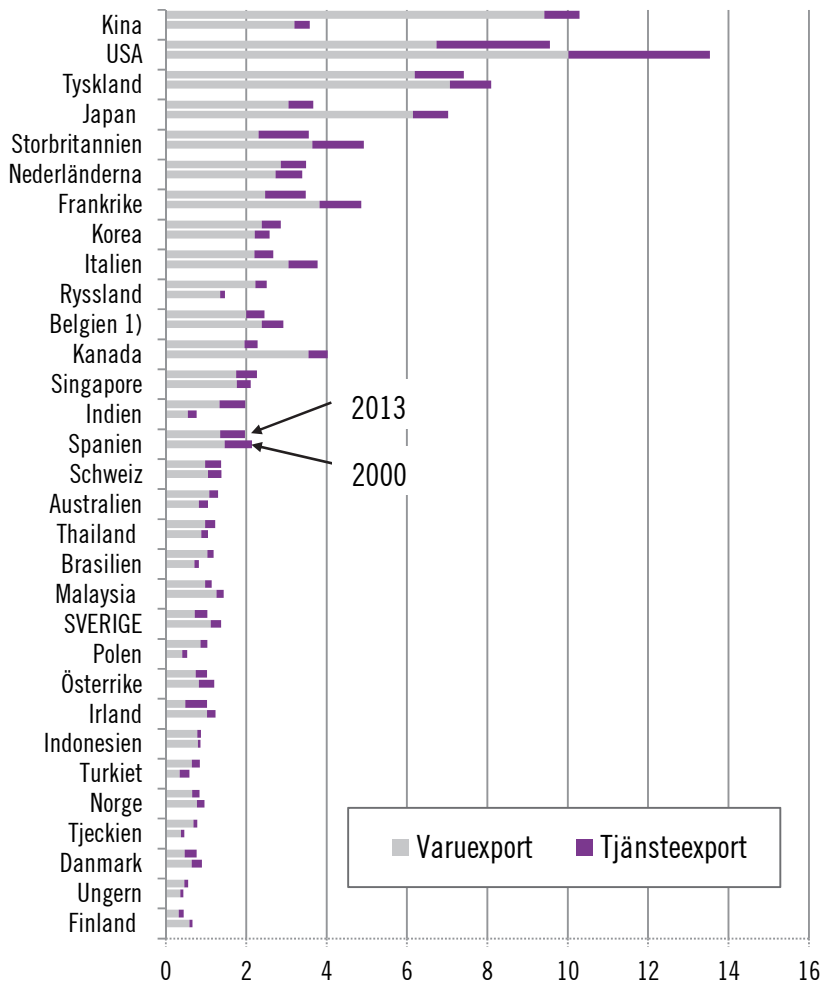
²³ SCB (2015 d).

²⁴ SCB (2012).

²⁵ SCB (2012).

Diagram 2.11 Marknadsandelar av världsexporten av varor och tjänster, procent

Källa: World Trade Organisation, International trade statistics.

1) 2000 ingår Luxemburg i tjänsteexporten.

Diagram 2.11 visar stora exportländers marknadsandelar av den totala världsexporten år 2000 och 2013, uppdelat på varor och tjänster. Sverige var 2013 den 19:e största exportören av tjänster och den 29:e största exportören av varor. Kina var samma år den största exportören av varor, och USA den största exportören av tjänster.

År 2000 var Kina den sjunde största exportören av varor, och hade en marknadsandel av världsexporten som bara var något större

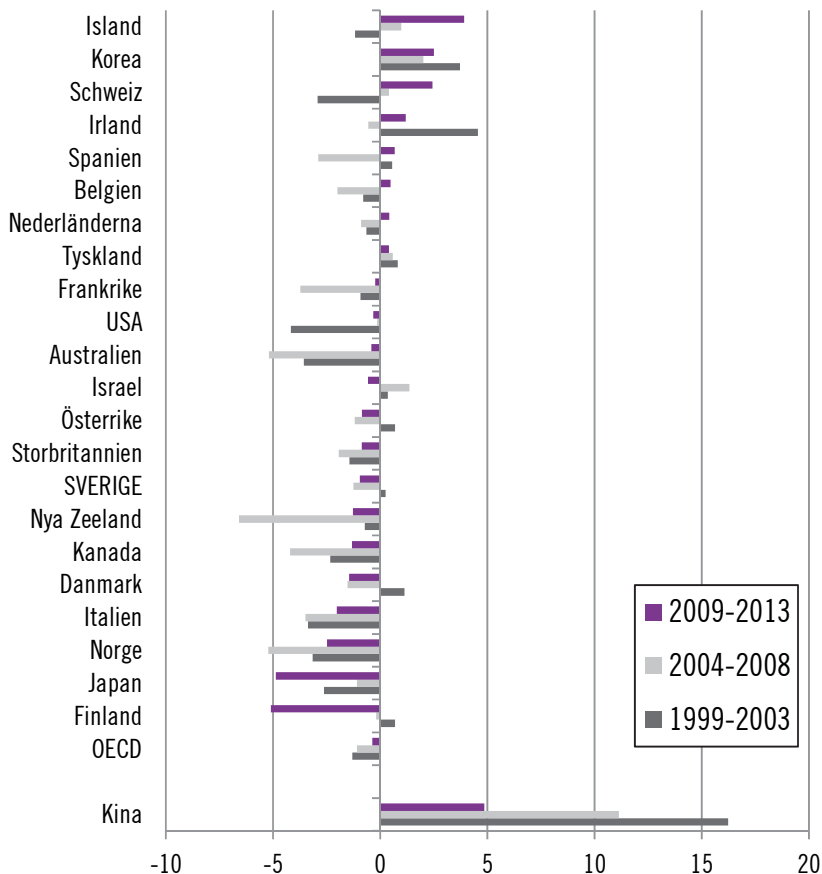
än Italiens. Därefter har Kinas marknadsandelar av varuexporten vuxit kraftigt, medan många andra länder istället tappat marknadsandelar. Över tid har det alltså skett en relativt stor omfördelning av marknadsandelarna.

År 2000 var Sverige den 19:e största exportören av både varor och tjänster. Sverige har tappat marknadsandelar i varuexporten sedan dess, men ligger på samma nivå när det gäller tjänsteexporten. Trots att marknadsandelarna minskat är Sverige fortfarande att betrakta som en stor exportnation i förhållande till storleken på ekonomin och befolkning.

Diagram 2.12 visar genomsnittlig årlig exportförmåga för ett antal OECD-länder och Kina. Exportförmåga beräknas som tillväxt i exporten av varor och tjänster i relation till tillväxten på landets exportmarknader, och kan sägas spegla hur väl ett land tillvaratar tillväxtpöjligheterna på exportmarknaderna.

Mellan 2009 och 2013 hade Sverige i genomsnitt en negativ utveckling av exportförmågan, vilket innebär att exportmarknaderna växte snabbare än svensk export. Även Danmark och Finland redovisade en negativ utveckling av exportförmågan, samtidigt som Nederländerna, Belgien och Island redovisade en positiv utveckling. Medan de flesta OECD-länder uppvisat en ganska svag utveckling, har Kinas exportförmåga utvecklats starkt positivt under 2000-talet. Kinas ökning i exportförmåga har dock blivit mindre kraftig för varje period.

Diagram 2.12 Genomsnittlig årlig exportförmåga, procentuell förändring från föregående år, 1999–2013

Källa: OECD Economic Outlook.

Diagrammen ovan ger en bild av att Sverige tappar som exportnation, åtminstone när det gäller varor. Detta behöver dock inte nödvändigtvis betyda att Sverige har tappat i internationell konkurrenskraft i samma omfattning.

Det är viktigt att poängtera att diagrammen ovan baseras på så kallad bruttostatistik och inte på förädlingsvärdesstatistik, vilket medför att diagrammen inte kan ge en fullständig bild av vilket värde som skapas i olika länder eller hur detta har förändrats över tid. I den globala ekonomin finns omfattande värdekedjor i handeln, där forskning och produktutveckling, tillverkning, design, montering, logistik och marknadsföring kan äga rum i flera olika

länder innan en slutprodukt når marknaden. Ett land som monterar och säljer vidare ett stort antal varor kan ha en hög marknadsandel av världsexporten, men bruttostatistiken ger ingen bild av vilken andel av varornas värde som skapats i landet.

Det utvecklas nu olika typer av värdebaserade databaser i syfte att följa vilket förädlingsvärde som skapats i olika länder. Det förekommer dock en eftersläpning, vilket gör att det inte finns data för de senaste åren. Den statistik som finns avser också i huvudsak varor och inte tjänster.

Ett mått för att fånga upp ett lands värdeskapande är GVKI, vilket betyder inkomst från globala värdekedjor. Sveriges bidrag till hela världens GVKI ligger på cirka 0,8 procent²⁶, vilket är ungefär i samma storleksordning som Sveriges marknadsandelar av världens varuexport. Måtten skiljer sig rimligtvis åt mer i ekonomier där en övervägande del av exporten kommer från en viss typ av aktivitet, exempelvis montering. I Sverige består cirka en tredjedel av exportvärdet av importerade insatsvaror och -tjänster²⁷.

2.3.4 Sverige tar emot många utländska direktinvesteringar

Sverige är en av världens största mottagare av utländska direktinvesteringar sett i relation till storleken på landets ekonomi, och sedan 1990-talet har värdet av de utländska direktinvesteringarna i och till Sverige ökat kraftigt. När ett land tar emot en betydande mängd utländska direktinvesteringar så kan det tyda på en god konkurrenskraft ur ett näringslivsperspektiv.

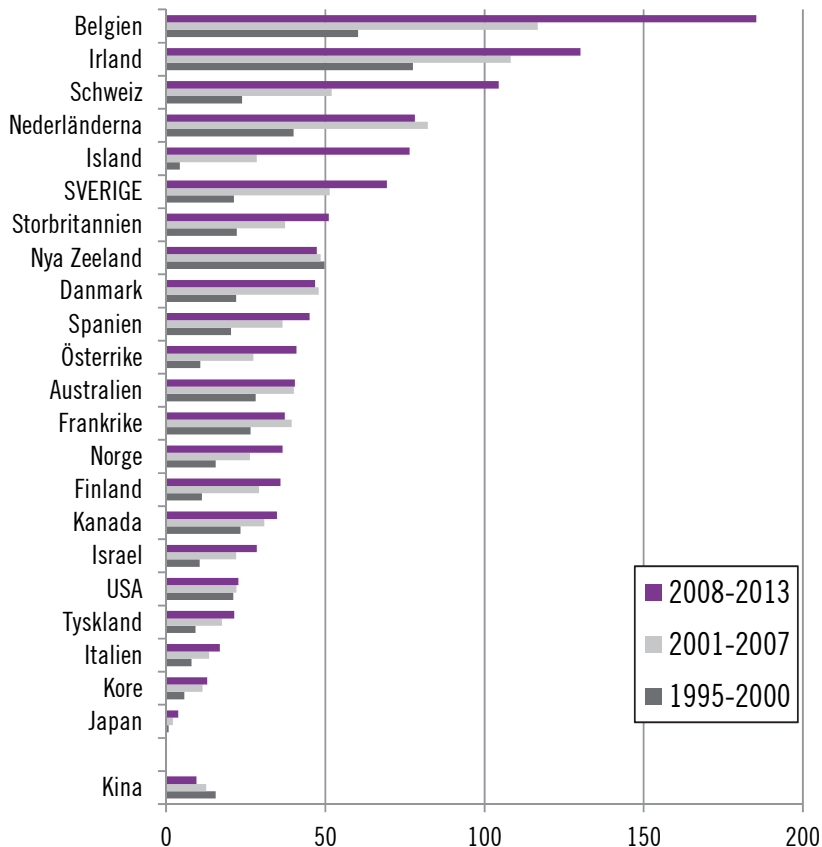
En utländsk direktinvestering kan exempelvis vara att ett utländskt företag startar ett nytt dotterbolag i Sverige, köper upp ett befintligt företag i Sverige eller formar ett partnerskap med ett företag i Sverige. För att klassas om en utländsk direktinvestering ska engagemanget motsvara ett ägande av minst 10 procent av de röstberättigade aktierna i företaget, och/eller att det förvärvande företaget kan påverka den operativa verksamheten i det uppköpta företaget. Diagram 2.13 visar det samlade värdet av utländska aktörers investeringar i olika länder som andel av ländernas BNP.

---

²⁶ Tillväxtanalys (2014 b).

²⁷ Kommerskollegium (2015 a).

Diagram 2.13 Stock av utländska direktinvesteringar i relation till BNP, procent, 1995–2013

Källa: UNCTAD.

År 2013 uppgick det samlade värdet av de utländska direktinvesteringstillgångarna i Sverige till cirka 2500 miljarder kronor²⁸.

Mellan 2008 till 2013 motsvarade det samlade värdet av de utländska direktinvesteringarna till Sverige i genomsnitt 69,4 procent av BNP, medan de mellan 1995 och 2000 uppgick till i genomsnitt 21,2 procent. De utländska direktinvesteringarna till Sverige har alltså ökat över tid, och ligger också högt i förhållande till andra länder. Vid årsskiftet 2013/2014 fanns det 13 571

²⁸ Kommerskollegium (2015 b).

utländska företag i Sverige, med 630 626 anställda²⁹. Det vittnar om att Sverige är ett attraktivt land att göra investeringar i och att Sveriges ekonomi besitter en hög internationaliseringsgrad.

Mellan 2008 och 2013 motsvarade de utländska direktinvesteringarna från Sverige 76,3 procent av svensk BNP, vilket var högre än perioden 1995 till 2000 då de uppgick till i genomsnitt 35,6 procent. Svenska företag investerar alltså något mer i andra länder än vad utländska företag investerar i Sverige.

Det finns olika anledningar till att företag investerar i verksamheter i utlandet. En anledning kan vara att det är lättare för en aktör att få tillgång till lokala marknader om den köper upp ett befintligt företag, jämfört med att exportera till den marknaden. I litteraturen kallas dessa investeringar för horisontella investeringar. Det kan också vara fördelaktigt att förlägga olika verksamheter i olika länder beroende på var skatter och andra regelsystem är mest gynnsamma för ett företag. Produktionskostnader har också stor betydelse för lokaliseringen av direktinvesteringar. I litteraturen kallas dessa kostnadsdrivna investeringar för vertikala investeringar.

Det kan finnas ytterligare orsaker till att ett land attraherar investeringar, bland annat arbetskraftens kompetensnivå och näringslivets utvecklingsförmåga. En anledning till att Sverige är ett attraktivt land att investera i är att både marknaden och näringslivet karaktäriseras av snabbhet och öppenhet när det gäller att ta till sig innovationer och nya trender inom framför allt it³⁰.

En faktor som driver upp direktinvesteringarna kan vara att det i vissa länder förekommer mycket finansiella mellanhänder. Deras transaktioner ingår i statistiken men bidrar inte nämnvärt till landets ekonomi. Sådana aktörer är vanligt förekommande i Belgien, Nederländerna och Schweiz, vilket innebär att värdena för dessa länder bör tolkas med en viss försiktighet³¹.

De senaste decenniernas kraftigt ökade investeringar mellan länder är ytterligare ett uttryck för att världens ekonomier blir allt mer sammanflätade.

---

²⁹ Tillväxtanalys (2014).

³⁰ Business Sweden, Why Sweden, www.business-sweden.se/en/Invest/Why-Sweden/

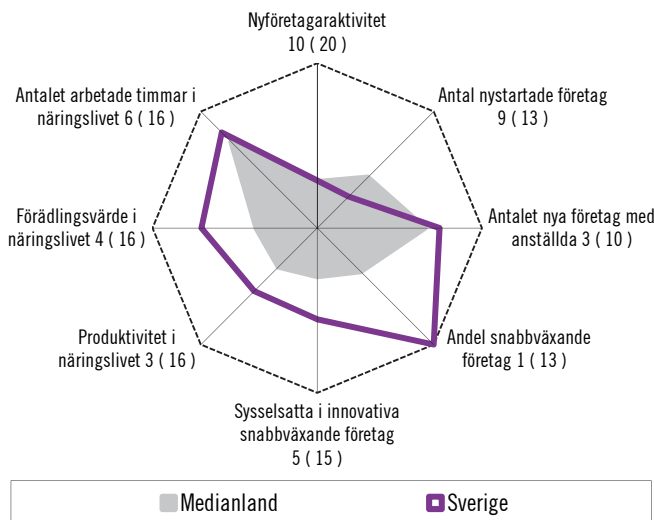
³¹ OECD (2010 a).

3 Företagens dynamik och utveckling

Reflektioner: Det svenska nyföretagandet ligger i en internationell jämförelse på en genomsnittlig nivå. Samtidigt är andelen företag som växer snabbt högre i Sverige än i de flesta andra länder. Tillväxttakten i det svenska näringslivet har på senare år varit starkare än i de flesta andra länder. Trots att produktivetsutvecklingen i det svenska näringslivet har varit svagare än tidigare under senare år tillhör Sverige alltså de länder med en produktivets-tillväxt som är bland de högsta i en internationell jämförelse.

Diagram 3.1 Indikatorer rörande företagens dynamik och utveckling - översikt

Källa: se respektive indikator.

Anm: Tolkningen av figuren är att ju längre ut linjen är desto bättre värde. Siffran efter respektive indikators namn anger Sveriges position i länderjämförelsen och inom parentes anges antalet jämförda länder. För en mer detaljerad beskrivning se Avsnitt 1, Inledning.

3.1 Inledning

En förutsättning för en god ekonomisk tillväxt är ett väl fungerande näringsliv. Öppna marknader där företag kan etablera sig och utvecklas bidrar till ökad konkurrens, ökad produktivitet och därigenom till ökad ekonomisk tillväxt.

I detta avsnitt presenteras ett antal indikatorer som belyser Sveriges företagande i förhållande till andra länder. Indikatorerna avser i huvudsak att spegla dynamiken i näringslivet; den dynamik som innebär att nya företag tillkommer, att företag avslutar sin verksamhet och att befintliga företag växer eller krymper.

3.2 Företagande

För att företagens sysselsättning och konkurrenskraft ska kunna upprätthållas och öka är det nödvändigt att företagen ständigt utvecklas. Det behövs nya affärsidéer med utveckling av varor och tjänster som bidrar till högre produktivitet. Entreprenörens roll är central i sammanhanget, eftersom utveckling av nya affärsidéer är en förutsättning för att befintliga företag ska kunna utvecklas med framgång och att nya livskraftiga företag etableras. Etablering och nedläggning av företag är en kontinuerlig process som bidrar till en mer effektiv allokering av resurserna i ekonomin. Att en del företag ökar och en del företag minskar sin verksamhet bidrar också till att arbetskraft och övriga resurser flyttar mellan olika företag för att nyttjas och utvecklas så effektivt som möjligt.

Det finns flera olika mått för att jämföra företagande i olika länder. I entreprenörskapsforskningen är mått på antal nystartade företag och antal företagare vanliga indikatorer på företagsamhet. Utfallen av dessa mått beror på en mängd olika faktorer. Några av dem är näringslivets branschammansättning, konjunkturläget, omfattningen av offentliga tjänster, institutionella förhållanden samt skatte- och socialförsäkringssystemens utformning. Dessa förhållanden kan förklara skillnader i företagande mellan olika länder.

En stor del av variationen mellan olika länders förekomst av nya företag har att göra med rådande branschstruktur. Vissa branscher, som exempelvis basindustrin, kännetecknas i regel av betydande stordriftsfördelar, vilket medför ett starkt incitament till sammanslagning och därmed färre företag.

Konjunkturläget är en annan faktor som inverkar, särskilt på antalet nystartade företag. Ett bättre ekonomiskt klimat brukar leda till att fler nya företag startas, genom en allmänt större efterfrågan på varor och tjänster. Samtidigt har ett svagare konjunkturläge med större arbetslöshet och mindre möjligheter till anställning en tendens att få fler personer att starta företag.

Utformningen av skatte- och socialförsäkringssystemen kan inverka på incitamenten till att starta och driva företag. Ett exempel på det är att ju högre de sociala ersättningarna för anställda är, i relation till sociala ersättningar för egenföretagare, desto lägre kan benägenheten förväntas vara att övergå från att vara anställd till att bli egenföretagare.

Alla dessa förhållanden har inverkan på de mått på företagande som visas här och rangordningen mellan länderna är således ett resultat av många olika faktorerers inverkan.

3.3 Näringslivsdynamik

Näringslivsdynamik kan kort beskrivas som att det finns en rörlighet inom näringslivet, så att resurser kan nyttjas och utvecklas på ett så effektivt sätt som möjligt. Det innebär att nya företag tillkommer och att etablerade företag konkurreras ut och läggs ned. Det innebär också att en del företag ökar och att en del minskar sin verksamhet. Arbetskraft och övriga resurser flyttar mellan olika företag för att användas och utvecklas så effektivt som möjligt. Genom att på detta sätt skapa ett bättre nyttjande av olika insatsfaktorer kan produktiviteten förväntas öka.

3.3.1 Näringslivsdynamikens inverkan på produktiviteten

Näringslivsdynamiken består av flera olika komponenter som alla på olika sätt bidrar till att påverka produktiviteten.

Nya företag

För att introducera innovationer startas ofta nya företag. Dessa företag kan förväntas öka konkurrensen inom exempelvis en

bransch eller en region. Den ökade konkurrensen leder till att de befintliga företagen måste öka sin produktivitet för att fortsatt vara konkurrenskraftiga. En del företag med lägre produktivitet kan även tvingas att lägga ned sin verksamhet. Nya företag kan dessutom bidra med nya varor och tjänster på marknaden som hjälper andra företag att öka sin produktivitet, antingen som underleverantör eller genom att företagen fusioneras eller köps upp.

Nedläggning

Även nedläggning av företag kan leda till att öka den genomsnittliga produktiviteten i näringslivet, genom att de företag som har lägst produktivitet läggs ner. I samband med nedläggning av mindre produktiva företag frigörs också arbetskraft och andra resurser som istället kan förflyttas till företag där arbetsinsatsen blir mer produktiv.

Befintliga företag

Inom de befintliga företagen kan produktiviteten öka genom införande av en effektivare organisation eller andra former av innovation. Även olika former av interaktion mellan befintliga företag kan öka produktiviteten, till exempel genom att de samarbetar på olika sätt för att uppnå stordriftsfördelar. Förflyttningar av verksamhet och resurser mellan företag kan ge effektivitetsvinster. På samma sätt kan arbetskraft förflyttas mellan företag för att arbetskraften ska kunna användas där den är som mest produktiv. Även förändringar i företagens marknadsandelar kan påverka produktiviteten, så till vida att när företag med högre produktivitetsnivå ökar sina marknadsandelar så ökar den sammantagna produktiviteten.

Empiriska studier av sambandet mellan näringslivsdynamik och produktivitet

Ett flertal studier har undersökt sambandet mellan näringslivsdynamik och produktivitetstillväxt, där produktivitetstillväxten

brutits ned och delats upp i bidrag från nya företag, nedläggning av företag samt olika former av bidrag från kvarvarande företag.

I ett antal empiriska studier av företagsdynamikens betydelse för produktiviteten konstateras att effekten av nyföretagande ofta kan vara negativ. Det vill säga nya företag uppvisar en lägre produktivitet än befintliga företag, särskilt om undersökningsperioden är kort. I ett längre perspektiv är dock de nya företag som överlever betydelsefulla för produktivitetstillväxten³².

Dessa slutsatser bekräftas även av en studie baserad på svenska data³³. Här framgår att på kort sikt är det främst aktiviteter inom företagen och att lågproduktiva företag läggs ned som driver produktivitetstillväxten. På längre sikt har däremot inträdet av nya företag en betydligt större inverkan på produktiviteten.

Utifrån de studier som gjorts där både tillverkningsindustrin och tjänstesektorn inkluderas konstateras att företagsdynamiken tycks vara mer betydelsefull för produktivitetstillväxten i tjänstesektorn jämfört med tillverkningsindustrin³⁴.

I de studier som beskrivs ovan mäts den direkta betydelsen av nya företag. Det finns även indirekta effekter av nya företag som är betydligt svårare att mäta. De indirekta effekterna består i att de nya företagen bidrar med nya affärsmöjligheter och kunskaps-spridning till de etablerade företagen samt att de nya företagen, genom att öka konkurrensen, kan ändra de etablerade företagens beteende och på så sätt främja förnyelse och produktivitetstillväxt.

Sammanfattningsvis kan det sägas att nya företag som startas i regel har högre produktivitet än företag som läggs ned. De nya företagen har dock lägre produktivetsnivå än de kvarvarande företagen, så på kort sikt bidrar inte nya företag till någon stor produktivitetstillväxt. På kort sikt kan istället nedläggning av lågproduktiva företag ha en större betydelse för produktivitetstillväxten än vad nyföretagandet har. I litteraturen finns det däremot tydliga indikationer på att nyföretagandet har en stor betydelse för produktivitetstillväxten, på längre sikt.

---

³² Ahn (2001) och Karlsson och Nyström (2007).

³³ Heyman med flera (2014).

³⁴ Ahn (2001).

3.3.2 Nya och nedlagda företag

Det finns flera sätt att mäta nya och nedlagda företag. Här redovisas enbart mått på nya företag. Det görs dels för att det finns en bättre tillgänglighet när det gäller statistik av nya företag jämfört med nedlagda företag. Den huvudsakliga orsaken till att enbart mått på nya företag väljs är dock att det finns en så pass tydlig samvariation mellan antalet nya och antalet nedlagda företag, att det i allmänhet räcker med att redovisa ett av dessa mått. Detta samband är tydligt både när det gäller branscher och när det gäller länder. Då antalet nystarter i en bransch ökar med en procent ökar antalet nedläggningar med 0,97 procent³⁵.

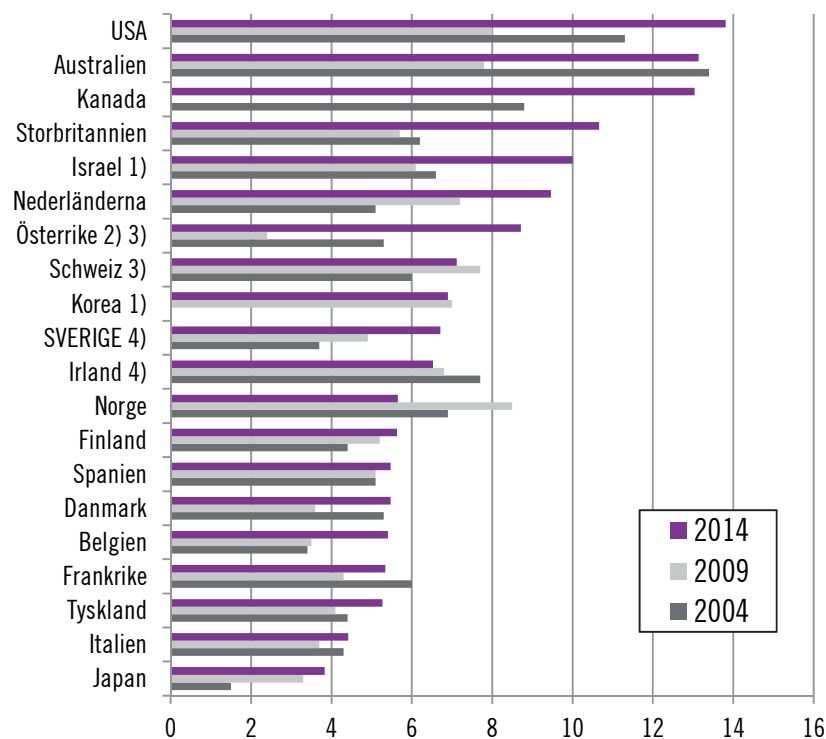
Nyföretagaraktiviteten ökar i Sverige

Eftersom den registerbaserade statistiken för nystartade företag som är jämförbar mellan länder var mycket begränsad, startades för 15 år sedan ett internationellt samarbetsprojekt med namnet Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Inom ramen för det görs årliga intervjuundersökningar i respektive land. Det mest använda resultatet från undersökningen är ett index som kallas nyföretagaraktivitet. Nyföretagaraktivitet definieras som andelen i befolkningen som vid intervjutillfället var involverad i att starta ett företag eller som var ägare eller ledare för ett aktivt företag som var yngre än 42 månader. Nyföretagaraktiviteten visas i Diagram 3.2.

---

³⁵ Andersson (2006).

Diagram 3.2 Nyföretagaraktivitet, andel av befolkningen 18–64 år, procent, 2004–2014

Källa: Global Entrepreneurship Monitor (GEM).

1) 2014 avser år 2013.

2) 2009 avser år 2007.

3) 2004 avser år 2005.

4) 2009 avser år 2010.

Tolkningen av vem som är ”involverad i att starta företag” kan variera mellan olika länder. Det finns därför en viss osäkerhet i länderjämförelsen. Det är dock betydande skillnad i nivå mellan länderna med de högsta och de lägsta värdena så vissa slutsatser bör ändå kunna dras. Sverige ligger på en medelnivå. Den största nyföretagaraktiviteten finns i USA, Australien och Kanada. Den svagaste nyföretagaraktiviteten finns i Japan och Italien.

I merparten av länderna har nyföretagaraktiviteten ökat mellan 2004 och 2014. I många länder var den dock lite svagare 2009, vilket kan bero på en ökad försiktighet i samband med finanskrisen. Sverige tillhör de länder där nyföretagaraktiviteten har ökat mellan 2004 och 2014. Den har gått från nära 4 till över 6 procent.

Länderjämförelsen innebär att Sverige gått från 17:e plats 2004 till 10:e 2014. Trots osäkerheten i undersökningen antyder förändringen över tid, att nyföretagaraktiviteten i Sverige stärkts de senaste tio åren. Bilden bekräftas även när man studerar mellanliggande år. Om även mellanliggande år studeras bekräftas den bilden.

GEM innehåller en betydande mängd information utöver vad som redovisas i Diagram 3.2. Bland annat är det möjligt att dela upp nyföretagaraktiviteten i om den drivs av nödvändighet eller av möjlighet. Möjlighetsbaserat företagande innebär att man ”dras” in i företagandet, exempelvis till följd av att man upptäckt en ny affärsmöjlighet. Samtidigt finns det andra möjligheter för individen, vilket innebär att företagandet är ett frivilligt och aktivt val. Nödvändighetsbaserat företagande innebär att man ”trycks” in i företagandet, kanske till följd av svårigheter att få ett annat arbete på arbetsmarknaden. Forskning visar att det möjlighetsbaserade företagandet tenderar att vara mer produktivt och värdeskapande. Sverige är ett av de länder där andelen möjlighetsbaserade företag är högst. Skillnaden mellan länderna som omfattas av Diagram 3.2 är dock inte så stor. I samtliga av dessa länder är en majoritet av företagandet möjlighetsbaserad. I GEM-samarbetet ingår dock betydligt fler länder och det går att se att det nödvändighetsbaserade företagandet är betydligt vanligare i mindre utvecklade länder.

Antalet nya företag

Antalet nya företag mäts även utifrån registerbaserade uppgifter³⁶. Antalet länder med jämförbar registerbaserad statistik över nyföretagaruppgifter är dock något begränsat.

För att jämföra antalet nya företag mellan länder krävs att antalet normaliseras. De vanligaste sätten är att sätta de nya företagen i relation till antingen stocken av befintliga företag eller i relation till befolkningens storlek. Sverige har ett stort antal företag i relation till befolkningen jämfört med många andra länder, vilket leder till att Sverige får ett lägre nyföretagande om antalet nya företag mäts i relation till företagsstocken än om det mäts i relation till befolkningen.

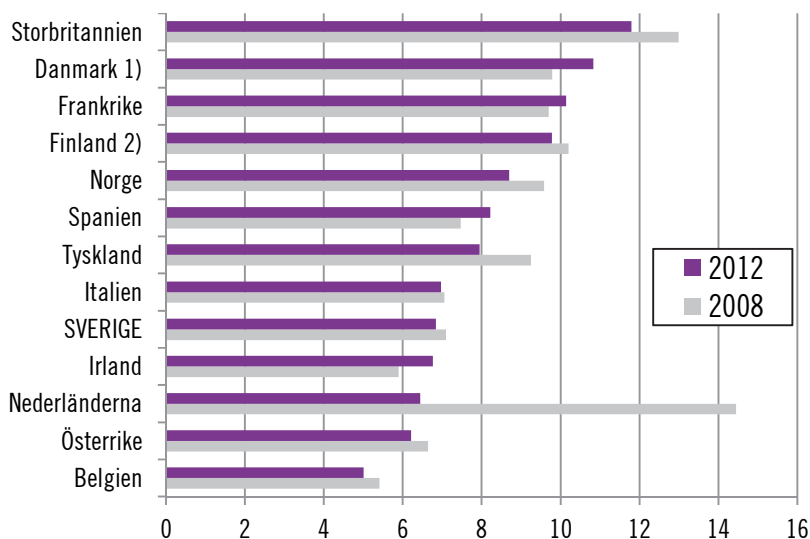
---

³⁶ I denna rapport ingår samtliga företag i jämförelserna, oavsett juridisk form.

Antalet nya företag definieras som alla genuint nystartade företag, det vill säga företag som registrerats och inte tillkommit genom olika former av omstruktureringar eller reaktiverats mindre än två år efter de senast bedrev verksamhet. Det finns även ett annat mått på nyföretagande där det krävs att företagen ifråga har en anställd för att räknas som nya. Nya företag med anställda består av nya företag som redan det första året har minst en anställd. I nya företag med anställda ingår även företag som under ett givet år har uppnått kriteriet att ha anställda även om de existerat tidigare år men då inte haft någon anställd. Eftersom dessa mått visar på delvis olika aspekter redovisas här båda, antal nya företag i Diagram 3.3 och antalet nya företag med anställda i Diagram 3.4.

I båda fallen redovisas antalet nya företag som andel av respektive företagsstock³⁷.

Diagram 3.3 Antal nystartade företag, andel av företagsstocken, procent, 2008 och 2012

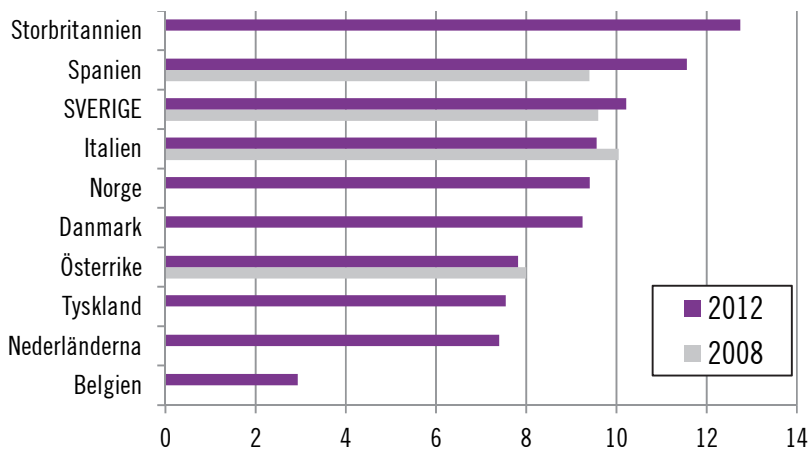
Källa: Eurostat.
1) 2008 avser år 2009.
2) 2012 avser år 2011.

³⁷ Vid mätning av antalet nya företag utgörs företagsstocken av samtliga aktiva företag. Då nya företag med anställda mäts utgörs företagsstocken av samtliga företag med anställda.

Diagram 3.3 visar att antalet nya företag är flest i Storbritannien och Danmark. I Sverige är antalet nya företag något lägre än genomsnittet bland de jämförda länderna. Sverige placerar sig på 9:e plats av de 13 jämförda länderna. Minst antal nya företag har startats i Belgien och Österrike. Det sker generellt små förändringar över tid. Det är endast i Nederländerna som stora förändringar skett. Nederländerna har haft en nedåtgående trend men den stora skillnaden mellan 2008 och 2012 blir extra stor genom att de är toppår respektive bottenår. Mellan 2008 och 2012 har antalet nya företag i Nederländerna legat mellan 10 och 12 procent av företagsstocken.

Diagram 3.4 Antalet nya företag med anställda, andel av företagsstocken, procent, 2008–2012

Källa: Eurostat.

När antalet nya företag med anställda studeras framträder en något annan bild, vilket framgår av Diagram 3.4. Sverige placerar sig här något högre i jämförelsen, tredje plats av de 10 jämförda länderna. Flest antal nya företag med anställda finns i Storbritannien och Spanien och minst finns i Belgien. Då det bara finns uppgifter bakåt i tiden för ett fåtal länder är det svårt att dra några slutsatser av utvecklingen av antalet nya företag med anställda. I Sverige var antalet nya företag med anställda marginellt fler 2012 än 2008.

De två olika måtten på nya företag ger olika bilder. Oavsett mått är det flest nya företag i Storbritannien och minst antal i Belgien. Sverige, Spanien, Italien och Österrike har ett mer omfattande

nyföretagande om krav på minst en anställd finns med. I Danmark och Tyskland råder motsatt förhållande, kravet på minst en anställd gör att dessa länder tappar relativt de andra länderna i jämförelsen.

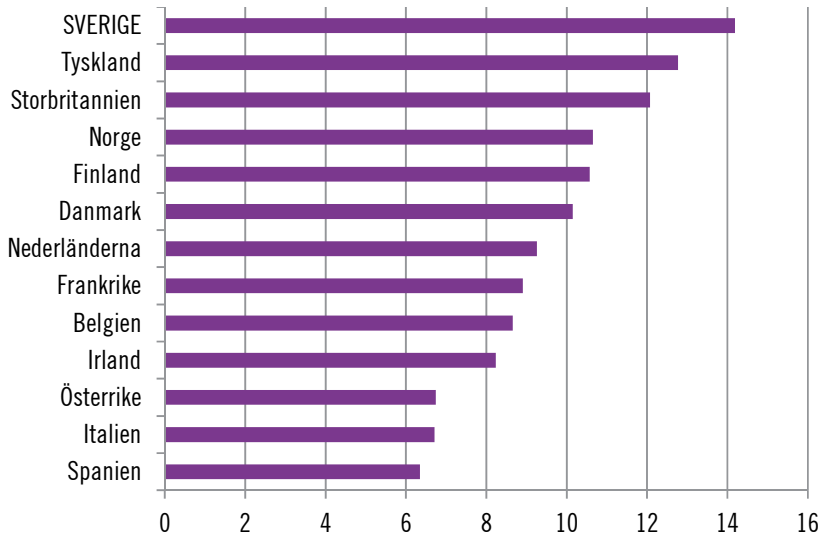
3.3.3 Många snabbväxande företag i Sverige

Att företag startas är en viktig del av näringslivsdynamiken, men om inte företagen utvecklas och växer skapas inte något betydande mervärde. Ofta har betydelsen av snabbväxande företag, ibland kallade gaseller, lyfts fram. En översikt av forskningen om snabbväxande företag visar att relativt få och snabbt växande företag genererar en oproportionerligt stor andel av nettotillskottet av nya jobb jämfört med övriga företag³⁸.

Det finns ett flertal definitioner av snabbväxande företag. Här används den där företag definieras som snabbväxande om sysselsättningen ökat med minst tio procent om året under en treårsperiod. Här finns även en gräns på minst 10 anställda, i början av den treåriga observationsperioden. Detta tröskelvärde motiveras främst av att mindre företag även med en liten absolut tillväxt skulle räknas som snabbväxande. Antalet snabbväxande företag som andel av det totala antalet befintliga företag med minst 10 anställda i början av observationsperioden visas i Diagram 3.5.

---

³⁸ Henrekson och Johansson (2010).

Diagram 3.5 Andel snabbväxande företag, procent, 2012

Källa: Eurostat.

Av Diagram 3.5 framgår att Sverige är det land som har den största andelen snabbväxande företag, följt av Tyskland och Storbritannien. Minst andel snabbväxande företag finns i Spanien och Italien. Genom att det inte finns tillgång till data över flera år är det svårt att säga något om hur stabila de relativa nivåerna mellan länderna är. Utfallen kan exempelvis påverkas av den ekonomiska utvecklingen. Under perioden som avses var den ekonomiska tillväxttakten högst i Sverige och Tyskland medan den var negativ i Spanien och Italien. Om och i så fall hur mycket det påverkat utfallen i Diagram 3.5 går dock inte att säga.

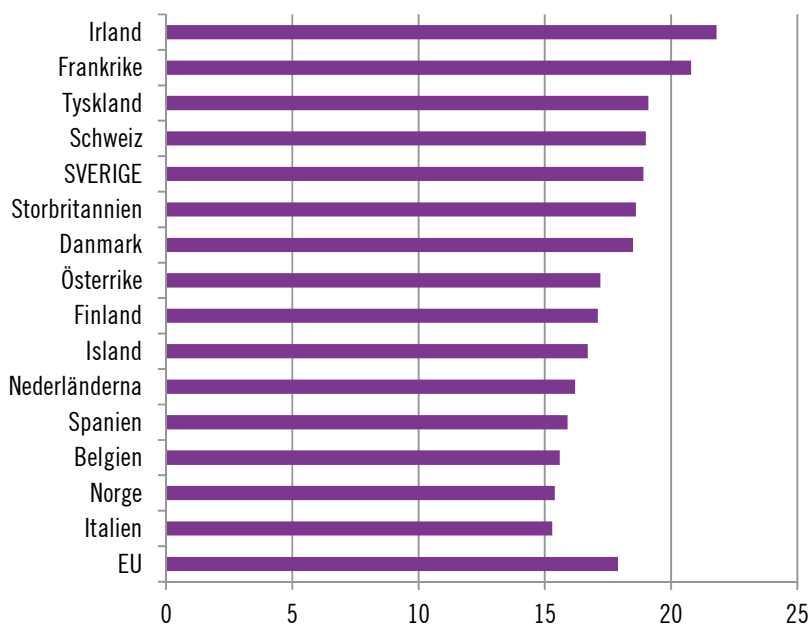
3.3.4 Snabbväxande företag i innovativa branscher

Europeiska kommissionen har på senare år utvecklat en indikator för att mäta förekomsten av snabbväxande innovativa företag. Innovativa snabbväxande företag mäts som andelen av de sysselsatta i snabbväxande företag som är verksamma i branscher som definieras som innovationsbenägna och kunskapsintensiva³⁹.

³⁹ En branschs innovationsintensitet beräknas utifrån omfattningen av innovationsarbete i branschen enligt innovationsundersökningen Community Innovation Survey (CIS).

Indikatorn är tänkt att fånga ett lands förmåga att snabbt ställa om sin ekonomi för att möta nya behov och för att dra nytta av en framväxande efterfrågan. I Diagram 3.6 visas andelen sysselsatta i innovativa snabbväxande företag.

Diagram 3.6 Sysselsatta i innovativa snabbväxande företag, procent, 2012

Källa: Innovation Union Scoreboard.

Den högsta andelen sysselsatta i innovativa snabbväxande företag återfinns i Irland och Frankrike. I dessa båda länder räknas över 20 procent av sysselsättningen i snabbväxande företag som innovativ. I Sverige är denna andel 19 procent och genomsnittet för hela EU är 18 procent. Lägst innovativ sysselsättning i snabbväxande företag finns i Italien, Norge och Belgien.

Branschens kunskapsintensitet mäts av hur omfattande och spridd högutbildad arbetskraft är i och mellan företagen i branschen.

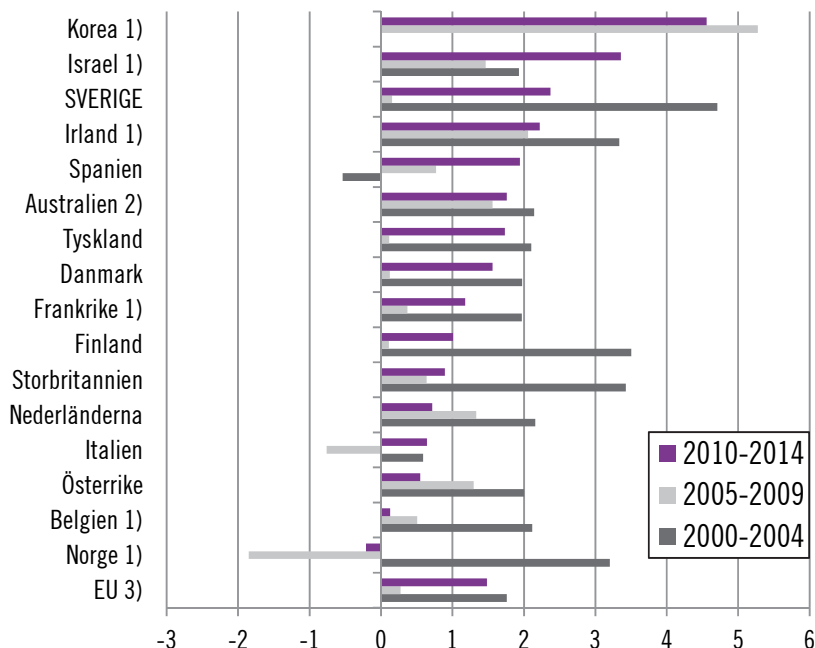
3.4 Näringslivets utveckling

Som beskrivits tidigare i detta avsnitt är alla delar av näringslivsdynamiken viktiga för produktivitetstillväxten i näringslivet. Det innebär att utvecklingen i företag som varken är nya eller snabbväxande också är av intresse att studera. En betydande del av produktivitetstillväxten sker i befintliga företag som utnyttjar resurser på ett effektivare sätt. Här är det dock svårt att få internationellt jämförbar statistik över de olika delarna av dynamiken. Vi väljer här istället att avsluta kapitlet med några mer aggregerade indikatorer, som speglar utvecklingen i hela näringslivet⁴⁰.

En god produktivitetstillväxt i näringslivet indikerar att företagen generellt har varit bra på att förnya och effektivisera sig. Förbättrad produktivitet kan genereras på många olika sätt, där dynamiken som redovisats i föregående avsnitt är en del. Diagram 3.7 visar den årliga genomsnittliga tillväxttakten av produktiviteten i näringslivet, mätt som förädlingsvärde per arbetad timme.

---

⁴⁰ Näringslivet mäts här utifrån vad OECD definierar som ”Non-agriculture business sector excluding real estate”. Enligt den definitionen räknas hela ekonomin in förutom offentlig förvaltning, utbildning, hälso- och sjukvård, jordbruk, skogsbruk, fiske samt fastighetsförvaltning.

Diagram 3.7 Produktivitet i näringslivet, årlig förändringstakt, procent, 2000–2014

Källa: OECD (2014), Productivity and unit labour cost by industry, ISIC Rev. 4, OECD Productivity Statistics (database).

Anm: Produktiviteten mäts som förädlingsvärde per arbetad timme.

1) 2010/2014 avser perioden 2010–2013.

2) 2010–2014 avser perioden 2010–2011.

3) 2000–2004 avser perioden 2001–2004.

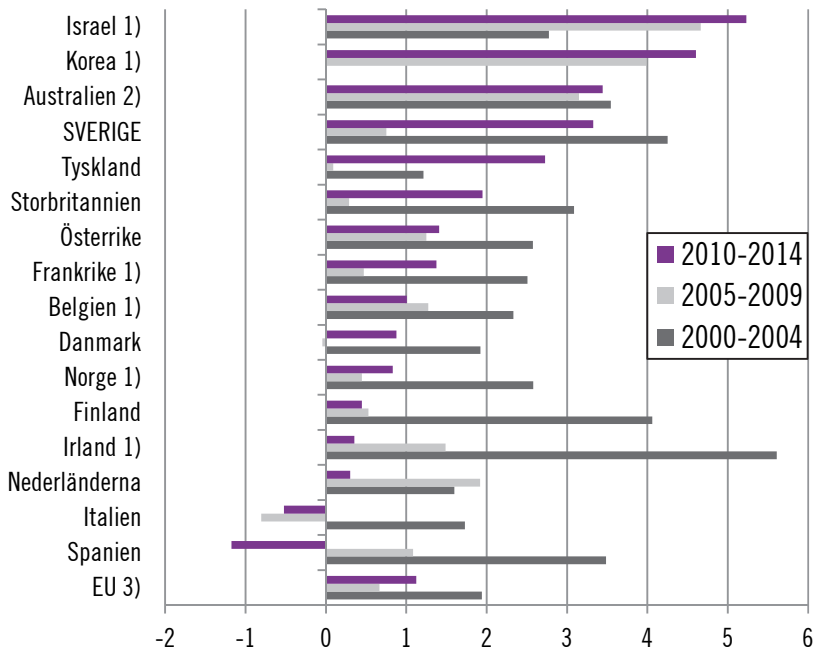
Sverige har näst efter Korea och Israel den starkaste produktivitetstillväxten i näringslivet de senaste fem åren. Den svagaste produktivitetstillväxten de senaste fem åren finns i Norge och Belgien. Tillväxttakten i produktivitet varierar mycket mellan olika år, framförallt beroende på konjunktur. Det är vanligt att när konjunkturer viker snabbt minskar förädlingsvärdet snabbare än vad arbetsinsatsen gör. Det medför att produktiviteten sjunker. När finanskrisen slog till minskade exempelvis förädlingsvärdet betydligt mer än antalet arbetade timmar i Sverige. Det medförde en kraftigt minskad produktivitet under 2008 och 2009, vilket bidrog till att produktivitetstillväxten var mycket svag i Sverige under perioden 2005 till 2009. I Irland minskade förädlingsvärdet ungefär lika mycket som i Sverige under 2008 och 2009. Antalet

arbetade timmar minskade dock mer än förädlingsvärdet, vilket medförde att produktiviteten steg.

Under perioden 2000 till 2004 växte produktiviteten snabbast i Sverige. Ser man till hela perioden 2000 till 2014 har produktiviteten i det svenska näringslivet i genomsnitt växt med 2,4 procent per år. Det är bara i Korea och Irland som tillväxttakten varit snabbare.

Utvecklingen av den totala ekonomiska aktiviteten i näringslivet illustreras i Diagram 3.8 i form av årlig tillväxttakt av förädlingsvärdet.

Diagram 3.8 Förädlingsvärde i näringslivet, årlig förändringstakt, procent, 2000–2014

Källa: OECD (2014), Productivity and unit labour cost by industry, ISIC Rev. 4, OECD Productivity Statistics (database).

1) 2010–2014 avser perioden 2010–2013.

2) 2010–2014 avser perioden 2010–2011.

3) 2000–2004 avser perioden 2001–2004.

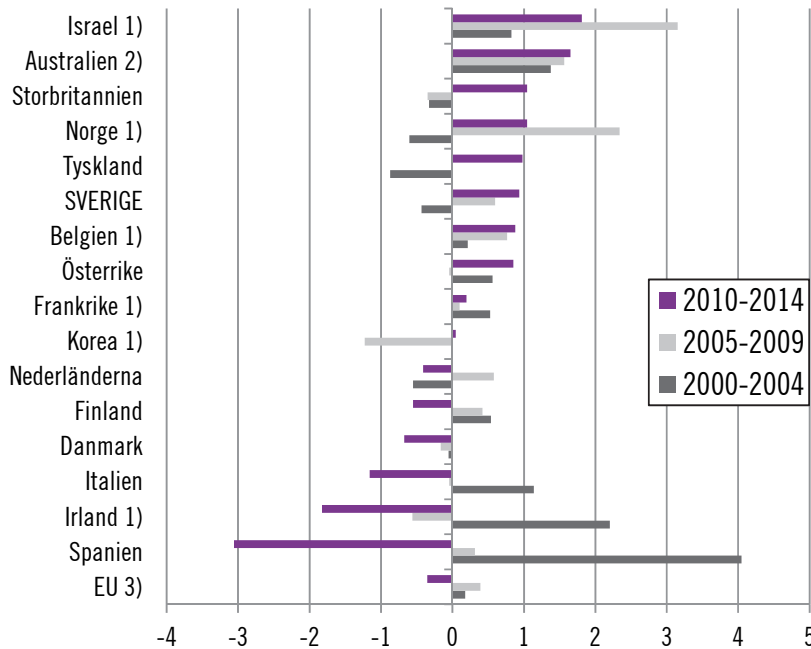
Diagrammet visar att den snabbaste förädlingsvärdestillväxten de senaste fem åren skett i Israel och Korea. Sverige placerar sig på fjärde plats av de 16 jämförda länderna. Den svagaste förädlingsvärdesutvecklingen de senaste fem åren finns i Spanien och Italien.

I dessa länder har förädlingsvärdet minskat under den senaste fem-årsperioden.

Sverige hade en stark tillväxt under åren 2000 till 2004. Det var endast i Irland som förädlingsvärdet växte snabbare under denna period. Under hela perioden sedan millennieskiftet har förädlingsvärdet i det svenska näringslivet haft en genomsnittlig tillväxttakt på 2,8 procent per år. Det överträffas endast av Korea, Israel och Australien.

Avslutningsvis studeras sysselsättningsutvecklingen i näringslivet. Den årliga genomsnittliga förändringen i antalet arbetade timmar visas i Diagram 3.9.

Diagram 3.9 Antalet arbetade timmar i näringslivet, årlig förändringstakt, procent, 2000–2014

Källa: OECD (2014), Productivity and unit labour cost by industry, ISIC Rev. 4, OECD Productivity Statistics (database).

1) 2010–2014 avser perioden 2010–2013.

2) 2010–2014 avser perioden 2010–2011.

3) 2000–2004 avser perioden 2001–2004.

Diagrammet visar att antalet arbetade timmar har ökat snabbast i Israel och Australien de senaste fem åren. Här har antalet arbetade timmar ökat med i genomsnitt 1,5 till 2 procent per år. I Sverige

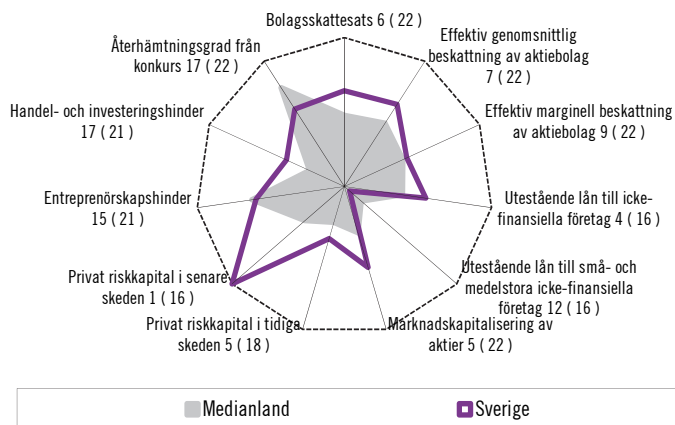

har den årliga ökningen varit i genomsnitt knappt 1 procent, vilket placerar Sverige på sjätte plats bland de 16 jämförda länderna. Samtidigt minskar antalet arbetade timmar i flera länder. Minskningen har skett i europeiska länder, vilket även medfört att arbetade timmar minskade i EU som helhet. Största enskilda nedgången i arbetade timmar skedde i Spanien och Irland.

4 Företagens institutionella ramverk och tillgång till kapital

Reflektioner: De institutionella förutsättningarna för att bedriva näringsverksamhet är väl utvecklade i Sverige. Stora förändringar i bolagsskattestrukturen genom lägre skattesatser och effektivisering av skattesystemet placerar Sverige högt i en internationell jämförelse. Tillgången till finansiering i Sverige är god i jämförelse med övriga OECD-länder för de flesta finansieringskällor. Samtidigt är tillgång till finansiering för små- och medelstora företag en utmaning framöver. Sverige är ett land med relativt låga administrativa kostnader relaterade till entreprenörskap och nystart av företag.

Diagram 4.1 Indikatorer rörande företagens institutionella ramverk och tillgång till kapital - översikt

Källa: se respektive indikator.

Anm: Tolkningen av figuren är att ju längre ut linjen är desto bättre värde. Siffran efter respektive indikatorns namn anger Sveriges position i länderjämförelsen och inom parentes anges antalet jämförda länder. För en mer detaljerad beskrivning se avsnitt 1, Inledning.

4.1 Inledning

Företagsklimatet och det institutionella ramverket har en betydande inverkan på ett lands ekonomiska tillväxt och konkurrenskraft. Viktiga förutsättningar för ett gott företagsklimat är transparenta legala strukturer, tydliga institutionella ramverk samt effektiva administrativa och stabila finansiella system. Ekonomisk frihet, låg korruptionsnivå, konkurrenskraftiga skatter, låga administrativa och rättsliga begränsningar samt tillgång till kapital är centrala delar i en politik som syftar till att öka ett lands konkurrenskraft. I detta avsnitt redogörs för ett urval av indikatorer som belyser Sveriges relativa position på områden som beskattning, tillgång till företagens finansiering samt reglers betydelse för det svenska företagsklimatet.

4.2 Legala strukturer

Effektiva och korruptionsfria institutioner och legala strukturer är viktiga faktorer för företagets aktiviteter och produktivitet, särskilt sett i ljuset av den alltmer globaliserade ekonomiska aktiviteten. Sådana institutioner och strukturer kan mätas genom indikatorer eller kombinationer av indikatorer, och därigenom kan länder rangordnas efter institutionella förhållanden. Exempelvis kan man med hjälp av indikatorer återspegla och jämföra länders korruptionsnivå, skydd av äganderätter, grad av ekonomisk frihet samt politisk miljö och stabilitet⁴¹.

Gemensamt för utfallet av dessa indikatorer är att det inte finns några stora skillnader mellan OECD:s medlemsländer eller över tid. Sverige karaktäriseras av mycket låg nivå av korruption, god politisk stabilitet, gott skydd av äganderätt och effektiva institutioner. Vid jämförelser av ekonomisk frihet⁴², som också innehåller

---

⁴¹ Transparency International, Property Rights Alliance och Index of Economic Freedom är exempel på källor som redovisar indikatorer av denna karaktär. Även om dessa index riktar sig mot viktiga förhållanden redovisas de inte här, främst eftersom skillnaderna mellan de här jämförda länderna är mycket små, i förhållande till de skillnader som finns jämfört med många andra av världens länder.

⁴² Ekonomisk frihet är ett sammanfattande begrepp som beskriver graden av marknads-ekonomi och innefattar graden av intervention i form av statligt ägande, regleringar och skatter, frihandel, institutionella ramvillkor såsom skydd av äganderätter och rättssystemets oberoende.

inslag av korruptionsnivå och skydd av äganderätt, ligger Sverige i paritet med genomsnittet för OECD-länderna. Spanien, Italien och Korea är bland de länder som presterar sämst i termer av korruption och ekonomisk frihet.

Utöver denna typ av länderjämförelser finns det även forskningsfält där man använder den här typen av indikatorer för att empiriskt undersöka sambandet mellan institutioner och ekonomisk tillväxt⁴³. Gemensamt för många av dessa studier är att det positiva sambandet mellan exempelvis ekonomisk frihet och tillväxt går via det faktum att ekonomisk frihet stimulerar investeringar och handel, liksom ackumulering av såväl humant- som fysiskt kapital. Dessa indirekta kanaler är i mångt och mycket knutna till företagets konkurrenskraft.

4.3 Beskattning

4.3.1 Bolagsskatt

Förutsättningar för investeringar i allmänhet och lokalisering av utländska direktinvesteringar spelar en viktig roll för den ekonomiska utvecklingen i ett land, speciellt i dagens globaliserade ekonomier. Bland annat skatter spelar en viktig roll när företag bestämmer var de ska förlägga sin produktion och sina investeringar. Bolagsskatter är en av faktorerna som har betydelse för avkastningen på en investering.

Utländska direktinvesteringar anses som en kanal för att överföra fysiskt kapital och immateriella tillgångar och många länder använder olika policyinstrument för att locka till sig sådana investeringar. I avsnitt 2 beskrivs ett antal vanliga motiv till varför företag investerar i andra länder.

I Diagram 4.2 visas den *nominella bolagsskattesatsen* för olika länder. Figuren visar en tydlig trend av sänkta bolagsskatter för de flesta OECD-länderna, även om skattesatserna har varit relativt stabila under de senaste åren. De senaste årens sänkningar av bolagsskatten i Sverige har resulterat i en sjätte plats i länder-

---

⁴³ Se exempelvis Heckelman (2000).

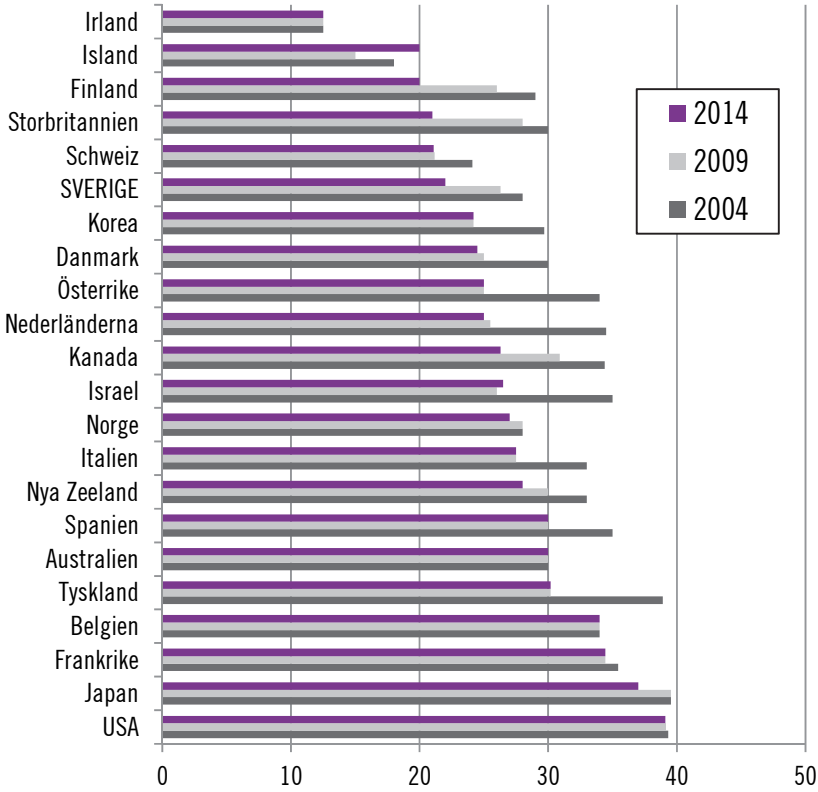
jämförelsen⁴⁴. Med en skattesats på 22 procent ligger Sverige år 2014 såväl under genomsnittet för EU:s 28 medlemsstater som uppgår till 22,9 procent, som genomsnittet för OECD-länderna som uppgår till 24,1 procent. Irland och Island har de lägsta nivåerna av bolagsskattesatsen. Tyskland, Belgien och Frankrike tillhör de europeiska länder som har en hög bolagsskattesats. Medan Kanada har sänkt sin bolagsskattesats ligger USA och Japan kvar på höga skattesatser.

En anledning till varför det finns så stora skillnader i bolagsskattesats mellan länder kan bland annat vara andelen internationellt kapital/investeringar i ett land. Länder med stora inhemska marknader är mindre känsliga för höga bolagsskatter. Bolagsskattesatsen bör därmed ses i relation till dess effekt i det internationella utbudet av kapital och investeringar.

---

⁴⁴ Bolagsskattesatsen sänktes år 2009 från 28 till 26,3 procent. År 2013 sänktes skatten ytterligare till 22 procent.

Diagram 4.2 Bolagsskattesats, procent, 2004–2014

Källa: OECD Tax rates, Corporate and Capital Income Taxes.

För att ytterligare fånga bolagsskattens dynamiska effekt på investeringar är det nödvändigt att komplettera informationen från den nominella bolagsskatten med andra delar i skattesystemet som bestämmer skattebasen. Viktiga faktorer som har betydelse i detta sammanhang är ett lands avskrivningssystem, det vill säga, hur snabbt ett företag skriver av investeringar i maskiner och byggnader⁴⁵, beskattningen av skulder samt beskattningen av realisationsvinster, utdelningar och räntor. Alla dessa faktorer påverkar företagets kapitalkostnad och därmed ett lands förmåga att attrahera investeringar.

⁴⁵ Exempelvis kan en låg bolagsskattesats neutraliseras av mindre generösa avskrivningsregler som används för att finansiera en sådan låg skattesats.

För att beakta dessa aspekter av skattesystemet beräknas så kallade *effektiva bolagsskatter*. Dessa bredare mått är, i ett internationellt perspektiv, mer relevanta för företagens skattebörda och investeringsbeslut.

Metodologin för beräkningar av effektiva bolagsskatter baseras på en hypotetisk marginalinvestering i ett land. Skillnaden mellan kapitalkostnaden, det vill säga den implicita realavkastningen före skatt, och realavkastningen efter skatt utgör den avkastning som krävs för att investera. Detta mått kallas effektiv *marginell* bolagsskatt⁴⁶ och fångar skattesystemets inverkan på företagens investeringsincitament. En annan ansats utgår från att mäta skatternas inverkan på företagens lokaliseringsbeslut för en icke-marginell investering utifrån diskreta val, det vill säga ett val mellan två ömsesidigt uteslutande platser där företaget väljer att investera. Detta mått kallas effektiv *genomsnittlig* bolagsskatt⁴⁷ och mäter nuvärdet av ett bolags skattebetalning, uttryckt som andel av bolagets nuvärde av intäktsströmmar (exklusive de initiala kostnaderna för investeringen).⁴⁸

Diagram 4.3 visar den effektiva genomsnittliga bolagsskattesatsen, EATR, för ett antal OECD-länder. Sammantaget är de nominella och effektiva skattesatserna nära korrelerade och rangordningen av länder utifrån den effektiva bolagsskatten liknar i stora delar rangordningen för den nominella bolagsskatten. Sänkta nominella bolagsskattesatser är en viktig bidragande orsak till sänkta effektiva bolagsskattesatser. Andra reformer inom bolagsskattesystemet, såsom förändringar av kapitalavdrag, finansiering av tillgångar, förmånliga regler för periodiseringar och avskrivningar samt goda möjligheter att göra avdrag för räntekostnader och breddning av skattebasen, påverkar också dessa skattemått över tid.

Sänkningen av den nominella skattesatsen i Sverige från 28 till 22 procent år 2013 har medfört en sänkt effektiv genomsnittlig skattesats som år 2014 uppgår till 19,4 procent. Sverige har en lägre effektiv genomsnittlig skattesats jämfört med Storbritannien, vilket inte var fallet beträffande den nominella skattesatsen. Korea har den lägsta kvoten, eller största skillnaden, mellan effektiv

---

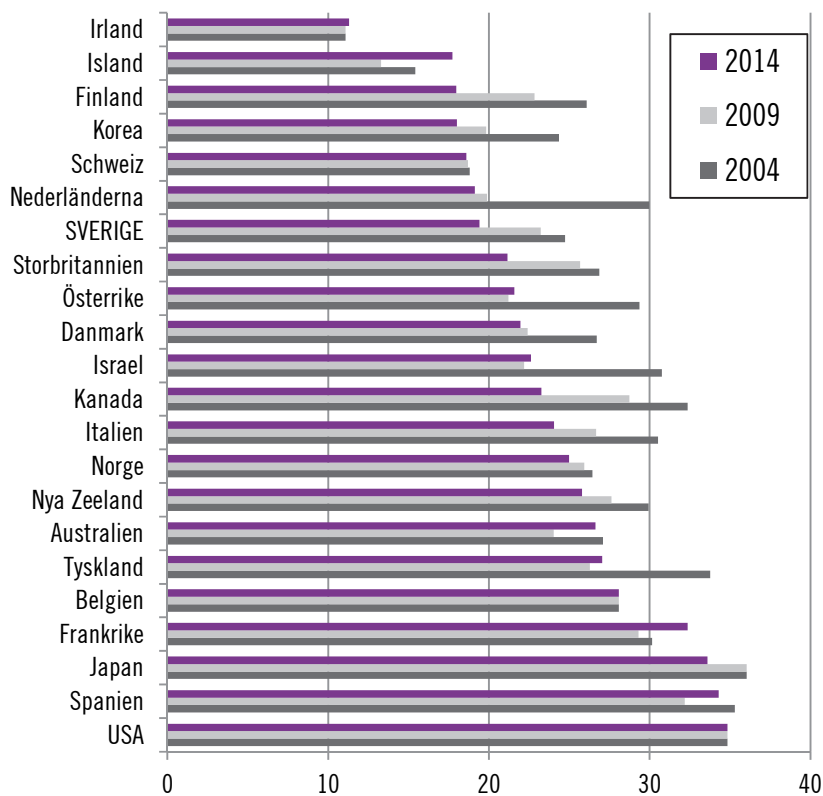
⁴⁶ EMTR (effective marginal tax rate).

⁴⁷ EATR (effective average tax rate).

⁴⁸ För mer detaljerad information om effektiva bolagsskatters definition och metodologi som använts vid framtagningen, se Devereux m fl (2009).

genomsnittlig bolagsskatt (Diagram 4.3) och nominell bolagsskatt (Diagram 4.2) för år 2014, följd av Nederländerna och Belgien.

Diagram 4.3 Effektiv genomsnittlig beskattning av aktiebolag (EATR), procent, 2004–2014

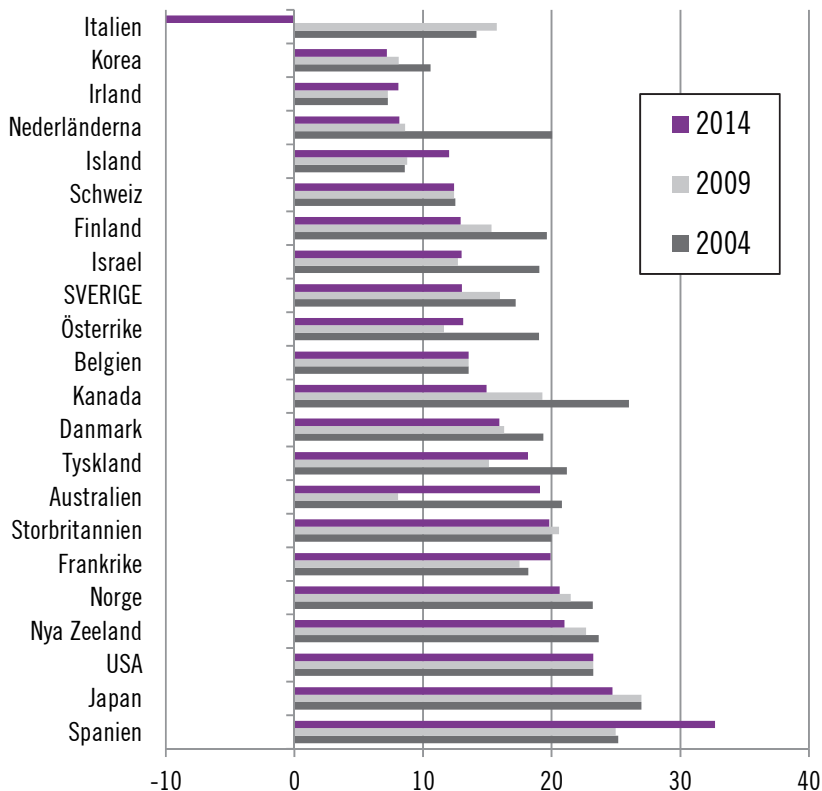
Källa: Oxford University Centre for Business Taxation.

Slutligen visar Diagram 4.4 den effektiva marginella skattesatsen, EMTR. Detta mått visar effekten av bolagsskatten på avkastningen för en ny investering, givet dess kapitalkostnad. Den beräknas som den procentuella skillnaden mellan avkastningen före- och efter skatt. Detta förhållande kan avgöra om skattesystemet även leder till en negativ effektiv marginell skatt. Den svenska effektiva marginella skattesatsen på 13 procent år 2014 är betydligt lägre än den genomsnittliga nivån. Den effektiva marginella bolagsskatten är i genomsnitt 30 procent lägre jämfört med den effektiva genomsnittliga bolagsskatten, vilket visar att de förändringar i skatte-

systemet som länderna gjort har fått mer genomslag i den effektiva marginella beskattningen än i den effektiva genomsnittliga beskattningen.

Diagram 4.4 Effektiv marginell beskattning av aktiebolag (EMTR), procent, 2004–2014

Källa: Oxford University Centre for Business Taxation.

Sverige behåller, bortsett från Italien och Israel, samma placering i förhållande till andra länder som för den effektiva genomsnittliga skatteindikatorn i Diagram 4.3. För den undersökta perioden visar Nederländerna en markant sänkning av de effektiva bolagskatesatserna, vilket torde gynna landets investeringar.

Sammanfattningsvis visar denna internationella jämförelse att i de flesta OECD-länder pågår relativt stora förändringar i bolagsskattestrukturen genom lägre skattesatser och effektivisering av skattesystemet. Förändringarna i denna riktning har varit

omfattande även i Sverige. Det pågår arbete i Sverige för att ytterligare reformera bolagsbeskattningen. Bland annat diskuteras att uppnå en mer neutral beskattning av eget och lånat kapital med ännu lägre nivåer på bolagsskatten som följd.

4.3.2 Andra skatter

Bolagsinkomster beskattas med såväl bolagsskatt på bolagsnivå som med kapitalskatt på ägarnivå (dubbelbeskattning). Därför är aktieägarnas avkastning en funktion av såväl bolagsskatten som skatten på utdelningar. Förändringar av utdelningsskatten påverkar kapitalallokering mellan företag. Nya och omogna företag som finansierar sina investeringar genom nyemitterat eget kapital ökar sannolikt sina investeringar då dubbelbeskattning på företagsvinster minskar. För likviditetsstarka företag, som har tillgång till intern finansiering via balanserade vinstmedel kompenseras denna dubbelbeskattning av vinster, och en sänkning av utdelningsskatten har ingen inverkan på företags kapitalkostnader och därmed inte heller på företagets marginella investeringsincitament⁴⁹. En bra sammansättning av skatter på avkastningen från ägarskap har därmed betydelse för sparande, investeringar, nyföretagande och bolagsstyrning.

Utöver skatter på företagsnivå finns det andra skatter som ett företag möter och som påverkar direktinvesteringarnas lönsamhet. Skillnader i skattekil eller arbetskostnad samt indirekta skatter har en betydande effekt på direktinvesteringar⁵⁰. Det kan mycket väl vara sammansättningen av de olika skatterna och inte de individuella skattesatsnivåerna eller skattetrycket allmänt sett, som har störst betydelse.

Det bör också nämnas att även satsningar på forskning och utveckling, utbildad arbetskraft, marknadens storlek, öppenhet och det allmänna företagsklimatet är betydelsefulla för företagets investeringsbeslut.

---

⁴⁹ Henrekson och Sanandaji (2014).

⁵⁰ Se exempelvis Hansson och Olofsdotter (2014).

4.4 Finansiering

Tillgång till finansiering är en viktig faktor för ett lands företagsklimat. God tillgång till finansiering bidrar till en effektiv fördelning av resurserna i ekonomin, genom att underlätta nystartandet av företag, säkerställa livskraftiga investeringar samt möjliggöra innovationer och utveckla ny teknik.

Det finns olika sätt att finansiera investeringar. De vanligaste formerna är *lånefinansiering* och finansiering via *eget kapital*. Lånefinansiering är en strategi som innebär att låna pengar från långivare eller investerare under förutsättning att hela beloppet återbetalas i framtiden, oftast med ränta. Finansiering via eget kapital, där investeraren får aktivt delägarskap i bolaget i utbyte mot sina investerade medel, behöver däremot inte återbetalas.

Det finns flera möjliga system för lånefinansiering – exempelvis lån från privatpersoner, banker eller andra finansiella institutioner, försäljning av obligationer, växlar, andra skuldförbindelser, eller andra former av krediter. Den mest använda typen av skuldfinansiering är dock ett vanligt lån.

Finansiering via eget kapital innehåller flera möjliga lösningar utifrån ägarstruktur och företagets kommersiella skeden. Den vanligaste formen av eget kapital är finansiering via *riskkapital*, som tillhandahåller kapital till företag som inte är börsnoterade⁵¹. Företag som kan behöva riskkapital är ofta privatägda nystartade företag, kunskaps- och teknikrelaterade och med stor tillväxtpotential. Eftersom tillväxten i dessa företag i allmänhet är förenad med hög osäkerhet och de ofta saknar likvida tillgångar, blir tillgången till andra finansieringskällor än rikskapital begränsad. Riskkapitalister är aktiva investerare som inte bara placerar eget kapital i dessa företag utan även kan gå in med relevant kunskap, affärsutvecklingsstöd, nätverk och strategisk rådgivning.

Riskkapitalinvesteringar brukar delas upp i formellt och informellt riskkapital. *Formellt* riskkapital utgörs av riskkapitalföretag, det vill säga organiserade bolag specialiserade på risk-

---

⁵¹ I detta avsnitt kommer termen riskkapital att användas som en synonym för venture capital, även om det finns skillnader i dessa former av kapitalförsörjning som vi inte i detalj går in på här. Det är dock värt att nämna att riskkapital är en bredare definition av kapitalförsörjning, där venture capital är en delmängd. Riskkapital behöver till skillnad från venture capital inte medföra ett aktivt ägande och kompetensbidrag. Riskkapital kan även innefatta investeringar i börsnoterade bolag.

kapitalinvesteringar. Utöver privata och koncernägda riskkapitalaktörer⁵² finns det även offentliga riskkapitalföretag. Det bör nämnas att riskkapitalinvesteringar utgör en relativt liten del av företagens totala finansiering. I Sverige uppgick lånestocken⁵³ år 2012 till cirka 2 000 miljarder kronor. Samma år investerades riskkapital motsvarande knappt 2 miljarder kronor till företag i tidiga skeden och tillväxtfaser⁵⁴.

De huvudsakliga aktörerna för tillskott av offentligt ägar- och lånekapital på den svenska marknaden är Almi Företagspartner (inklusive före detta Innovationsbron) samt dess dotterbolag Almi Invest som investerar endast i ägarkapital, Industrifonden, Fouriertransform, Inlandsinnovation och Norrlandsfonden. Totalt förvaltar dessa fonder/bolag ett kapital på cirka 10 miljarder kronor. De har alla olika inriktning på faser och regioner samt olika regler för sina investeringar.

Informellt riskkapital är investeringar som görs av privatpersoner med deras egna medel. Dessa informella riskkapitalplaceringar brukar även kallas för affärsänglar. Både affärsänglar och riskkapitalister bidrar med såväl finansiellt kapital som humankapital. Expertis och nätverk, som följer med extern finansiering, är viktiga delar i företagets utvecklingsarbete.

Finansiering via eget kapital innefattar även investeringar i företag som passerat sin första tillväxtperiod och har kommit in i en *mognadsfas*. Som exempel kan nämnas finansiering av tillväxtföretag som förväntas noteras på börsen inom en snar framtid (överbrygningsfinansiering) eller finansiering för uppköp av företag (buyout kapital).

I detta avsnitt redovisas tillgång till finansiering via eget kapital i form av riskkapital i tidiga kommersiella skeden samt senare skeden. Finansiering via eget kapital som utförs av affärsänglar eller i mogna stadier innefattas alltså inte här.

---

⁵² Hit räknas riskkapitalföretag som ägs av privatpersoner och företag som förvaltar kapital från externa investerare samt företag som ingår i koncern vars huvudsakliga verksamhet inte är riskkapitalinvestering.

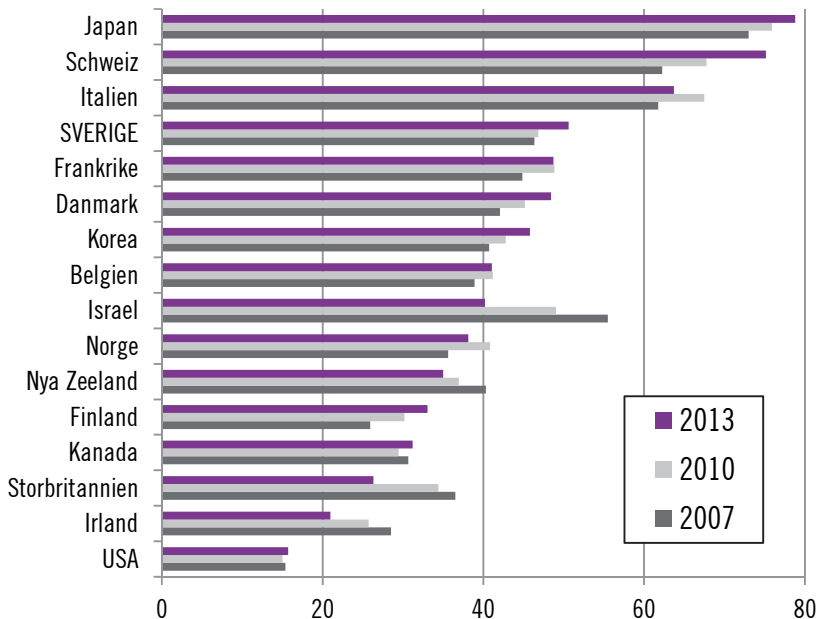
⁵³ De monetära finansinstitutens utlåning till icke-finansiella företag.

⁵⁴ OECD (2015 a).

4.4.1 Finansiering via lån

Banklån är en viktig extern finansieringskälla för företag som startar, utvecklar eller expanderar sin verksamhet. I skuggan av den finansiella krisen har tillgången till banklån blivit sämre. Ett stramare regelverk för banker och en låginflationsinriktad penningpolitik har gjort skuldfinansiering mindre fördelaktig, med påtagliga konsekvenser för många företag som följd.

Diagram 4.5 Utestående lån till icke-finansiella företag, procent av BNP, 2007–2013

Källa: OECD, Financing SMEs and Entrepreneurs 2015.

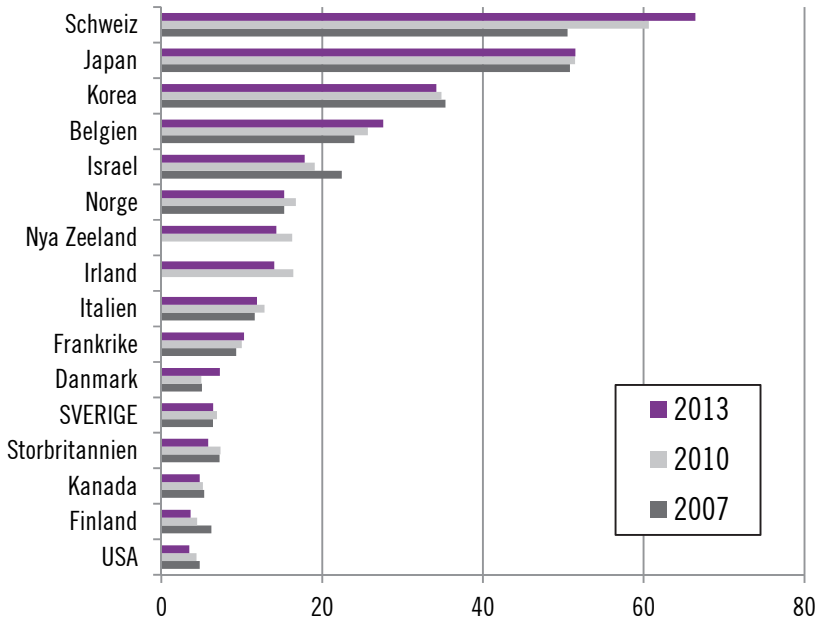
Anm: Data för Sverige och Norge för år 2013 avser år 2012.

Diagram 4.5 visar en internationell jämförelse av utlåningen till icke-finansiella företag. För många av de redovisade länderna har tillgången till banklån varit ojämn och försämrats över tid. Sverige, med en fjärdeplacering, ligger högt i jämförelsen. Ett bidragande orsak till denna höga placering torde vara den asymmetriska beskattningen av lånat och eget kapital i Sverige, där lånat kapital har en lindrigare beskattning via avdragsrätt för räntor. De svenska affärsbankerna klarade dessutom situationen efter den finansiella krisen generellt bättre än banker i flera andra ekonomier. Länder

som Kanada, Storbritannien och USA har en låg tillgång till banklån för icke-finansiella företag, som andel av BNP.

Jämfört med stora företag visar små- och medelstora företag (SMF) större benägenhet att vara finansiellt begränsade och har sämre tillgång till formella externa finansieringskällor. Några av de viktigaste hindren för formell finansiering av SMF inkluderar svårigheter att bevisa kreditvärdighet, otillräcklig kredithistorik, höga riskpremier samt underutvecklade bankrelationer. Dessa hinder medför att många små- och medelstora företag, som ofta tenderar att vara innovativa företag, i stor utsträckning måste förlita sig på sina egna vinstmedel eller andra finansieringskällor för att investera och växa.

Diagram 4.6 Utestående lån till små- och medelstora icke-finansiella företag, procent av BNP, 2007–2013

Källa: OECD, Financing SMEs and Entrepreneurs 2015.
Anm: Data för Sverige och Norge för år 2013 avser år 2012.

Diagram 4.6 redovisar utlåningen till icke-finansiella små- och medelstora företag för OECD-länder. I denna jämförelse placerar sig Sverige betydligt lägre. Jämfört med en total utlåning på över 50 procent år 2013 enligt Diagram 4.5, är utlåningen till SMF endast 6,5 procent av BNP, vilket innebär att knappt 15 procent av den to-

tala utlåningen går till SMF. Belåningen som andel av BNP har inte ändrats nämnvärt i Sverige över tid. I den lägre delen av jämförelsen återfinns stora ekonomier som Kanada, Storbritannien och USA.⁵⁵

4.4.2 Aktiemarknaden

Liksom banksektorn spelar aktiemarknaden en viktig roll i det finansiella systemet bland annat som en källa till kapitalförsörjning för företagssektorn. Aktiemarknaden används huvudsakligen av börsnoterade företag för att få tillgång till kapital och finansieringsmedel från privata och institutionella investerare (såsom pensionsfonder, banker, försäkringsbolag och investeringsbolag) som i sin tur ges en vinstmöjlighet genom att äga andelar i dessa företag. En väl fungerande aktiemarknad kan bidra till ett mer attraktivt internationellt investeringsklimat i ett land, samt förhindra kapitalflykt till andra länder. Genom ökad kapitalbas kan börsnoterade företag expandera.

Nedan redovisas marknadskapitalisering av aktier som en indikation på storleken och värderingen av börsnoterade företag⁵⁶. För hela aktiemarknaden definieras denna indikator som det sammanlagda värdet på aktier i ett lands börsnoterade inhemska bolag i förhållande till BNP.

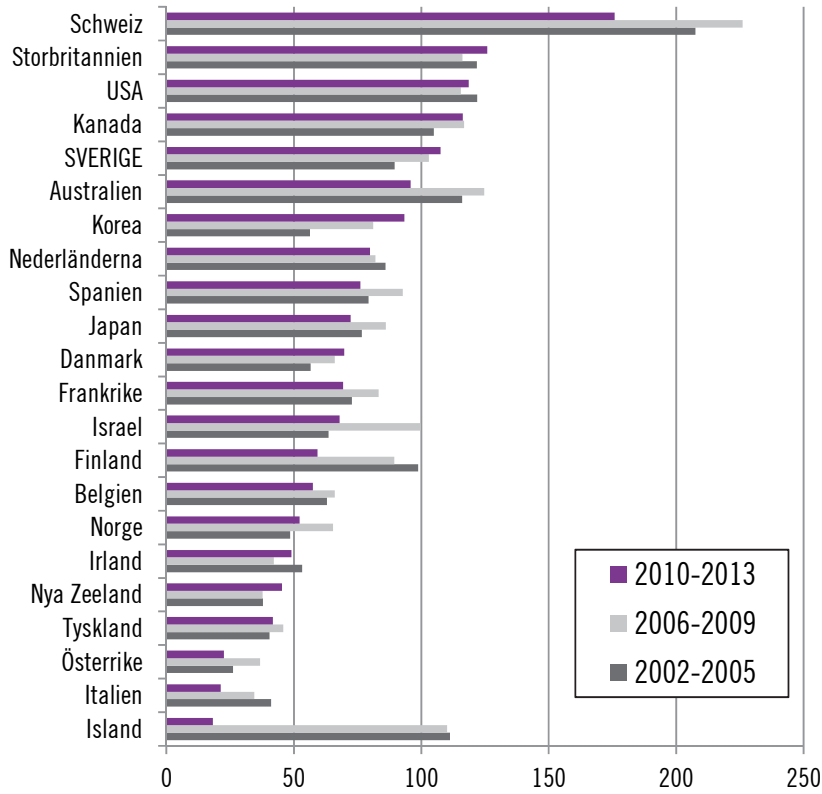
I Diagram 4.7 visas en internationell jämförelse av marknadskapitaliseringen som andel av BNP för tre fyraårsperioder under åren 2002 till 2013. Diagrammet visar att den högsta graden av marknadskapitalisering finns i Schweiz, även om den där har minskat under de senare åren. Sverige återfinns på femte plats bland de jämförda OECD-länderna.

---

⁵⁵ För en analys av hur företag som är verksamma i kapitalmarknadsorienterade ekonomier (som USA och Storbritannien) eller bankorienterade ekonomier (som Frankrike, Italien och Japan) påverkar ett lands kapitalstruktur, se Acedo-Ramirez och Ruiz-Cabestre (2014).

⁵⁶ Det är viktigt att notera att även om aktiemarknadskapitaliseringen är en indikation på värdet av ett bolag, är detta mått förknippat med aktiemarknadens tillfälliga tillstånd. Eftersom aktiemarknaden kan fastna i ekonomiska bubblor eller andra spekulationer kan värderingen av aktier stiga oproportionerligt. Det "korrekta värdet" av ett bolag, det vill säga, dess aktuella och framtida vinster, omsättning, produktplacering mm. kommer därför enbart approximativt att fångas av detta mått.

Diagram 4.7 Marknadskapitalisering av aktier, procent av BNP, 2002–2013

Källa: World Bank, World Development Indicators och World Federation of Exchanges (WFE).

Marknadskapitaliseringen över tid är relativt ojämn för många länder med både ökning och minskning till följd av bland annat it-bubblan och finanskrisen. Island och Finland upplever en kraftig försämring under den sista fyraårsperioden. Utvecklingen i Sverige har emellertid varit positiv mellan de observerade perioderna.

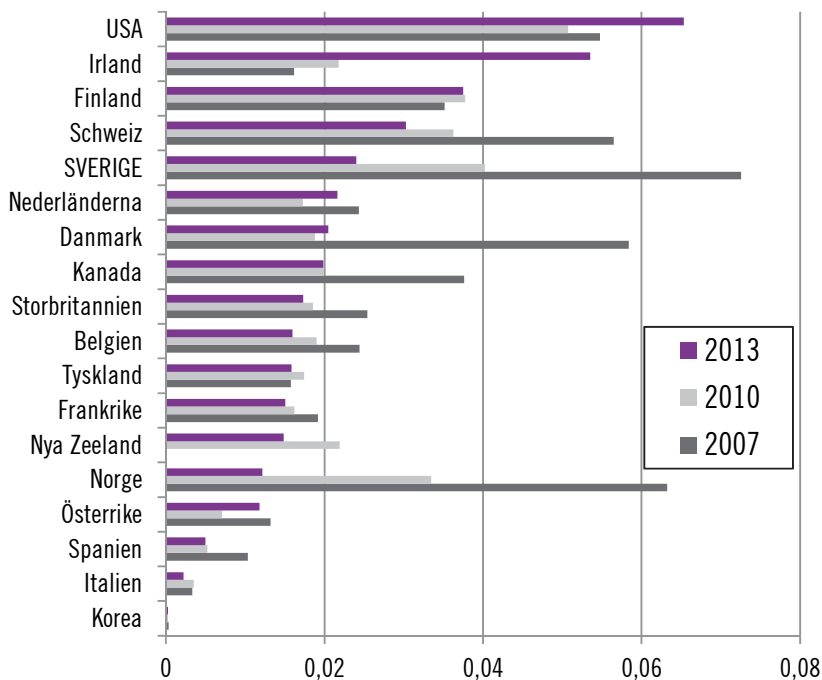
4.4.3 Finansiering via riskkapital

I detta avsnitt visas internationella jämförelser av investeringar via eget kapital i form av riskkapital, fördelat på två olika faser i företagens utveckling. Den första fasen är *tidiga kommersiella skeden* som

består av såddfinansiering och investeringar i uppstartsfasen⁵⁷. Privat riskkapital i förhållande till BNP visas i Diagram 4.8 för ett antal OECD länder.

Diagram 4.8 Privat riskkapital i tidiga skeden, procent av BNP, 2007–2013

Källa: Eurostat samt OECD, Financing SMEs and Entrepreneurs 2015, för länderna Kanada, USA, Korea och Nya Zeeland.

Riskkapitalfinansieringen i tidiga skeden är relativt begränsad i förhållande till BNP i alla jämförda länder, vilket framgår av Diagram 4.8. USA utgör den i förhållande till BNP största riskkapitalmarknaden, följt av Irland som har upplevt en kraftig ökning av denna marknad. Beträffande USA kan det konstateras att det råder en omvänd relation mellan banklån och riskkapital⁵⁸.

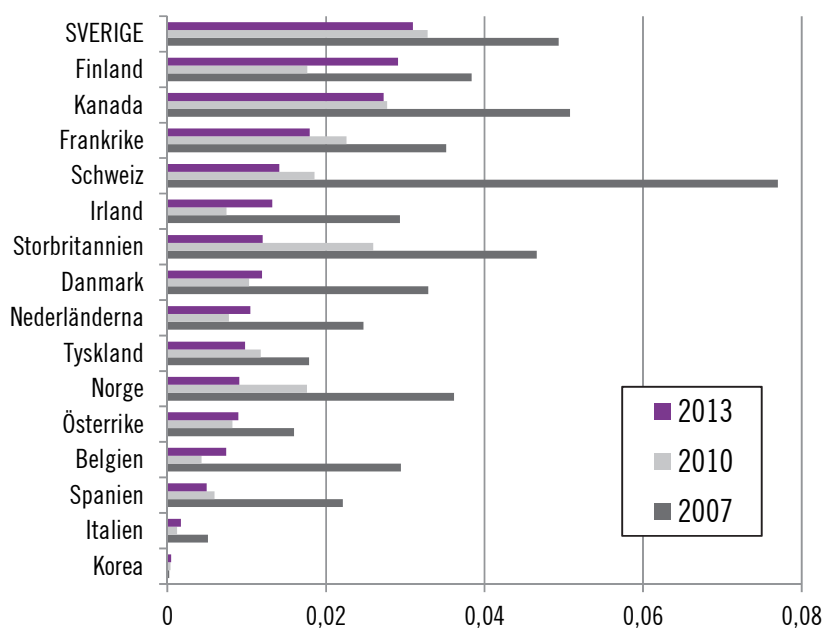
⁵⁷ *Såddfinansiering* definieras som finansiering till forskning eller utvecklingen av ett koncept eller en produkt innan det når uppstartsfasen. *Investeringar i uppstartsfasen* definieras som finansiering till bl.a. produktutveckling och inledande marknadsföring, det vill säga till företag som är i begrepp att startas eller har just startats utan att ännu ha sålt sin produkt kommersiellt.

⁵⁸ Se Acedo-Ramirez och Ruiz-Cabestre (2014) för länders olika finansiella system och dess påverkan på kapitalbildningen.

Riskkapitalinvesteringarna i Sverige har minskat påtagligt mellan 2007 och 2013, vilket medfört att Sverige har tappat relativt andra jämförda länder. Även i Danmark och Norge har riskkapitalinvesteringar i tidiga skeden sjunkit över tid. Samma mönster är vanligt även i andra europeiska länder. Det bör samtidigt påpekas att även om privata investeringar i Sverige fortfarande utgör den största delen, har offentliga investeringar under samma period nästan fyrdubblats och skillnaden mellan privata och offentliga riskkapitalinvesteringar har minskat betydligt⁵⁹.

Den andra finansieringsfasen som studeras här är privat riskkapital i *senare skeden*. Diagram 4.9 sammanfattar siffrorna för ett antal OECD-länder. I detta skede är företagets verksamhet redan igång och företagen har för avsikt att expandera⁶⁰.

Diagram 4.9 Privat riskkapital i senare skeden, procent av BNP, 2007–2013

Källa: Eurostat samt OECD, Financing SMEs and Entrepreneurs 2015 för länderna Kanada och Korea.

⁵⁹ Tillväxtanalys (2014 d).

⁶⁰ Satsningar i senare skeden finansierar tillväxt och expansion i företag vars verksamhet kan täcka kostnaderna eller går med vinst. Tillskottet av kapital kan användas till bl.a. att öka produktionskapaciteten eller till produktutveckling. Dessa satsningar tenderar att finansiera företag som redan backas upp av riskkapitalister.

Även Diagram 4.9 visar små investeringsnivåer i förhållande till BNP och många länder upplever sänkta riskkapitalinvesteringar i dessa finansieringsskeden över tid. Trots en minskning av riskkapitalfinansiering i senare skeden placeras Sverige först i denna jämförelse. Dessa investeringar är i Sverige något högre i jämförelse med riskkapitalinvesteringar i tidiga skeden.

Sammanfattningsvis visar dessa index att Sverige är ett land med generellt goda förutsättningar för finansiering av företag. Tillgången till finansiering i Sverige är större än genomsnittet för övriga OECD-länder för nästan samtliga finansieringskällor som undersöks i denna rapport. Små- och medelstora företag, särskilt de unga, spelar en viktig roll för den ekonomiska tillväxten och skapandet av arbetstillfällen. Tillgång till finansiering för sådana företag kommer vara fortsatt viktig.

4.5 Reglers betydelse för företagande

Regler spelar en viktig roll för att möjliggöra eller begränsa företagens utveckling, beroende på hur de är utformade och hur de implementeras. Regelutformningen kan påverka såväl de existerande företagens tidsanvändning som nyföretagande, företagstillväxt och innovationer. I mindre företag utgör administration, generellt sett, en större belastning jämfört med i större företag, där skalfördelar lättare kan uppnås för de administrativa arbetsuppgifterna⁶¹.

Att förenkla för företagen och främja tillväxt, till exempel genom att minska uppgiftlämnarbördan, följa upp de administrativa kostnaderna och utföra konsekvensutredningar av nya och ändrade regler samt förbättra servicen för företagen, har länge varit ett prioriterat område. På senare tid har även för företagen viktiga områden såsom investeringskostnader (till exempel material och anställningar) och finansiella kostnader (till exempel skatter och avgifter) börjat tas i beaktande.

I detta sammanhang är det därför viktigt att även jämföra Sveriges utgångsläge med andra länders, till exempel när gäller utformningen och tillämpningen av regelverk som påverkar företagen. Sverige är fortsatt bland de främsta EU-medlemsstaterna

---

⁶¹ Eklund och Falkenhall (2011).

i Världsbankens undersökningar Doing Business och the Global Government Effectiveness Rank. Sverige har främst förbättrat sitt resultat gällande registrering av egendom samtidigt som den svenska offentliga sektorn är fortsatt en av de mest effektiva.

4.5.1 Konkurrenten på produktmarknaden

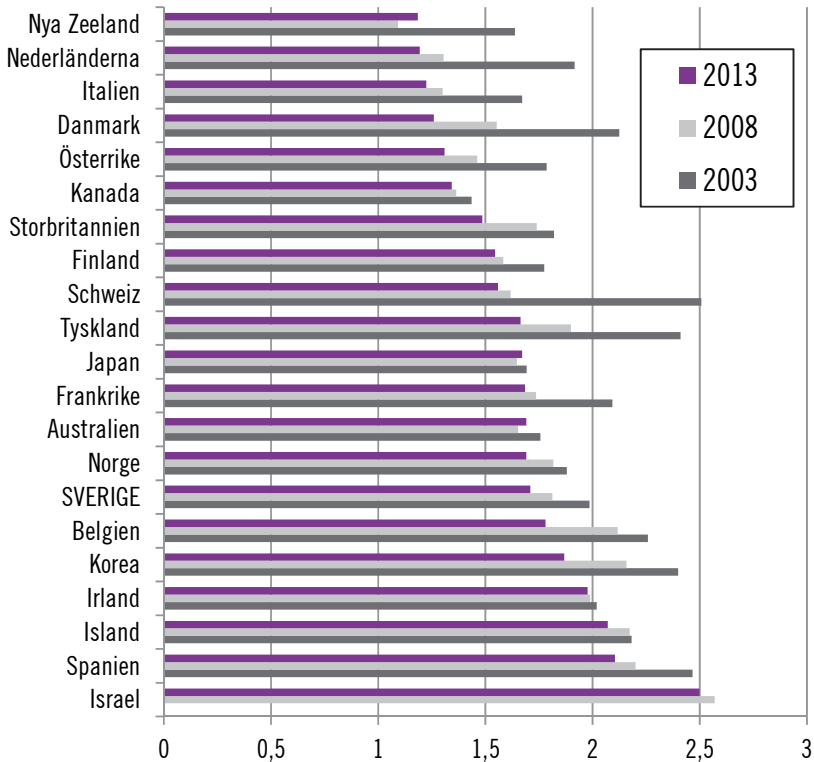
Sedan slutet av 1990-talet har OECD konstruerat ett system av indikatorer för att mäta den pågående utvecklingen av konkurrenten på produktmarknaden i OECD-länderna⁶². Två av dessa indikatorer fångar legala och administrativa inträdesbarriärer för företag samt barriärer för handel och investeringar.

Diagram 4.10 visar en indikator som mäter graden av reglers effekt på entreprenörskap. Indikatoren väger samman ett antal index relaterade till reglers transparens, hinder för nystart av företag (aktiebolag, egenföretag, branschspecifika hinder med mera) samt hinder för konkurrens bland etablerade företag. Diagrammet visar att många OECD-länder har genomfört stora reformer för att minska regelbördan förknippade med hinder till företagande under de senaste tio åren. Värdet på indexet har sjunkit i samtliga länder mellan 2003 och 2013. I jämförelse med övriga OECD-länder har Sverige relativt höga värden och hamnar i nedre delen av jämförelsen avseende barriärer för entreprenörskap. Här bör dock påpekas att skillnaderna är små mellan flertalet länder. Sverige har låga administrativa kostnader vid start av bolag samt ett bra regelskydd för etablerade företag. Komplexitet i kommunikationen och komplexiteten i vissa förenklingsregler och förfaranden drar emellertid ner denna positiva utveckling och det totala indexet för Sverige.

---

⁶² Se Koske m fl (2014).

Diagram 4.10 Entreprenörskapshinder, 2003–2013

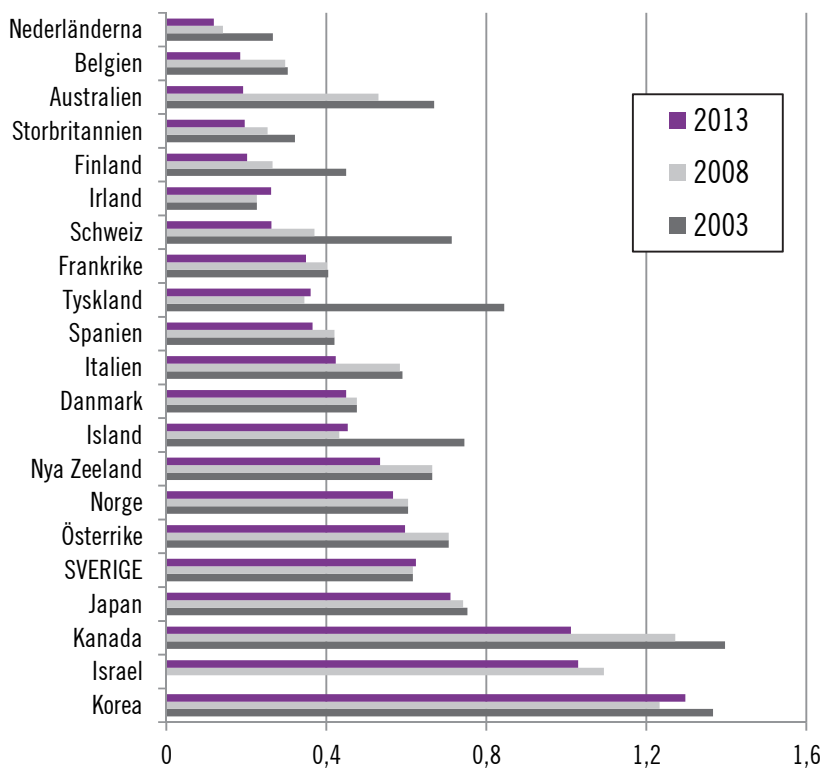
Källa: OECD, Product Market Regulation.

Anm: Index ligger mellan 0 och 6 där 6 indikerar maximal begränsning för konkurrenskraften.

Diagram 4.11 visar en indikator som på motsvarande sätt mäter reglers effekt för handel och investeringar. Denna indikator väger samman ett antal index som bland annat återspeglar omfattningen av diskriminering av utländska företag på förfarandenivå och restriktioner för utländska förvärv av eget kapital i offentliga och privata företag. Länder såsom Australien, Schweiz och Tyskland har genomgått relativt stora förändringar avseende förenklingen av handel- och investeringshinder under de senaste tio åren. Rankingen av länder är inte lika jämn som i Diagram 4.10. Indexvärdena faller emellertid inom ett betydligt smalare intervall vilket medför att skillnaderna mellan länderna är liten. Sverige har även i detta

index en placering i nedre halvan av länderjämförelsen⁶³. Sverige har haft en jämn nivå på indexet över tid och en marginell försämring av indexvärdet mellan 2008 och 2013. Detta kan delvis förklaras av ett ökat indexvärde beträffande hinder för handels-främjande. Danmark och Norge har erfarit en liknande utveckling som Sverige. Korea och Israel är de OECD länder som uppvisar höga restriktioner för såväl entreprenörskap som handel och investeringar.

Diagram 4.11 Handel- och investeringshinder, 2003–2013

Källa: OECD, Product Market Regulation.

Anm: Index ligger mellan 0 och 6 där 6 indikerar maximal begränsning för konkurrenskraften.

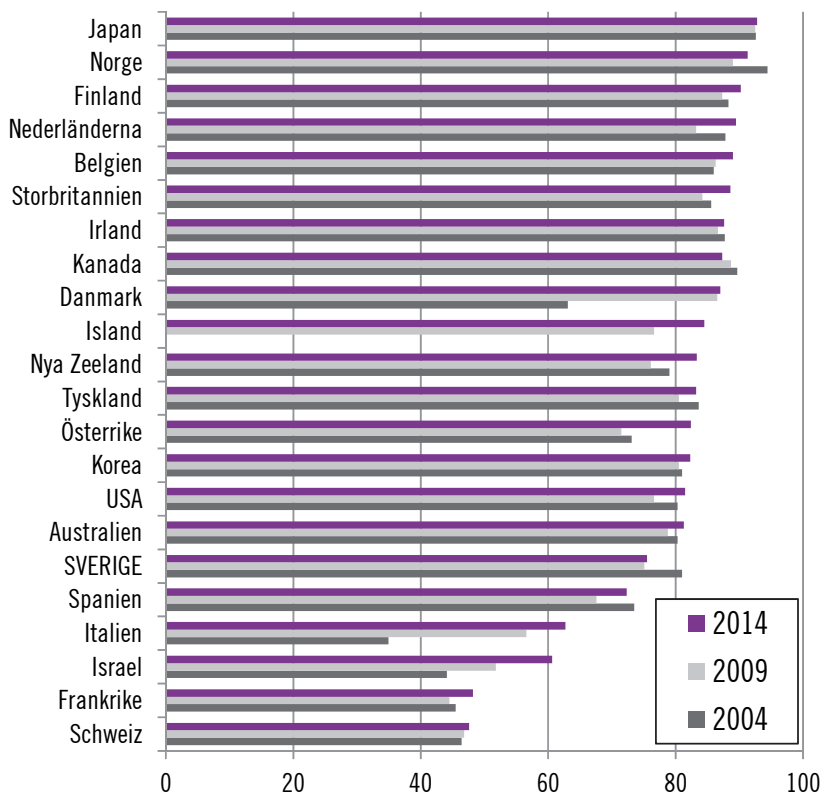
Arbetsmarknadsregleringar och kostnader förknippade med dessa, har stor betydelse för företagen och deras konkurrenskraft. När det

⁶³ Det bör påpekas att valet av indikator är av betydelse och olika indikatorer ger Sverige olika placering, exempelvis hamnar Sverige väldigt högt i Världsbankens årliga publikation Doing Business, för indikatorvärdet för handel över gränser.

gäller företagens kostnader till följd av arbetsmarkandsreglering fångas detta till viss del upp i publikationen Doing Business. Eftersom metodologin i Doing Business håller på att revideras redovisas inte något mått på administrativa kostnader förknippade med arbetsmarkandsregleringar här.

Nedläggning av företag är en del i förnyelsen av näringslivet. Nedläggningskostnader kan påverka ett företags kapitalstruktur och skuldsättning. De processer som är förenade med nedläggning, rekonstruktion av företag eller konkurs bör därför vara så enkla och effektiva som möjligt för att undvika onödiga kostnader och underlätta en snabb omallokering av resurser i ekonomin.

Diagram 4.12 Återhämtningsgrad från konkurs, 2004–2014

Källa: World Bank, Doing Business.

Anm: Indexet redovisas som cent per dollar som säkrade borgenärer tar igen, genom omorganisation, likvidation eller skulds verkställighet.

Indexet i Diagram 4.12 är en sammanvägning av genomsnittlig tidsåtgång för en konkursprocess (uttryckt i år) och kostnaden för konkursförfarandet (uttryckt i procent av tillgångarna) i olika länder. Av diagrammet framgår att konkursprocessen i Sverige tenderar att vara förhållandevis kostsam och långsam, jämfört med andra OECD-länder. De övriga nordiska länderna förefaller ha goda system för att lösa insolvens. I merparten av de övriga länderna har inga stora förändringar skett över tid.

Sammanfattningsvis visar denna internationella jämförelse att Sverige är ett land med relativt låga administrativa kostnader förknippade med entreprenörskap och nystart av företag. När det gäller regleringen runt handel och investeringar är Sveriges position svagare. I Sverige är reglerna runt konkursprocessen mer kostsamma och mer tidskrävande än i merparten av övriga OECD-länder.

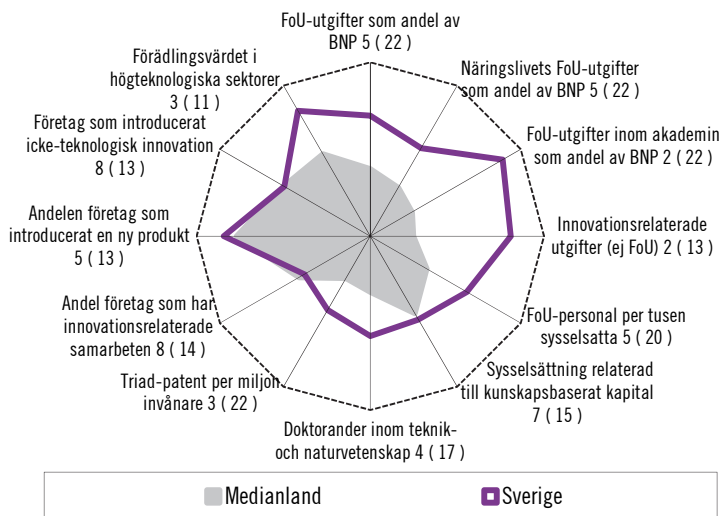

5 Investeringar i kunskap och innovationsaktiviteter i företag

Reflektioner: Även om Sveriges relativa position har försämrats något under senare år hör Sverige till den handfulla länder som har de mest omfattande investeringarna i kunskap och innovation. Jämfört med de flesta andra länder så har Sverige en hög grad av patent och en stor del av produktionen finns inom högteknologiska sektorer. Samtidigt är Sveriges position mer genomsnittlig när det gäller innovativa samarbeten och icke-teknologiska innovationer.

Diagram 5.1 Indikatorer rörande investeringar i kunskap och innovationsaktiviteter i företag - översikt

Källa: se respektive indikator.

Anm: Tolkningen av figuren är att ju längre ut den lila linjen är desto bättre värde. Siffran efter respektive indikatorns namn anger Sveriges position i länderjämförelsen och inom parentes anges antalet jämförda länder. För en mer detaljerad beskrivning se Avsnitt 1, Inledning

5.1 Inledning

Att investera i kunskap och möjliggöra kunskapsspridning och innovation är avgörande för att generera sysselsättning med höga löner och ökad produktivitet på både företagsnivå och nationell nivå⁶⁴. I rika innovationsdrivna länder minskar betydelsen av faktorer som traditionellt sett drivit den ekonomiska tillväxten, som mängden arbete och fysiskt kapital. Många OECD-länder investerar idag lika mycket eller mer i immateriella tillgångar, som FoU, mjukvara, databaser och kompetens, som i fysiskt kapital. En stor andel av tillväxten i totalfaktorproduktiviteten (TFP) är relaterad till innovation. I ett antal OECD-länder, däribland Sverige, förklarade investeringar i immateriella tillgångar och TFP tillsammans mellan två tredjedelar och tre fjärdedelar av arbetsproduktivitets-tillväxten 1990-2006⁶⁵.

Vikten av innovationsrelaterat arbete är tydlig även på företagsnivå. Exempelvis visar studier att det finns ett positivt samband mellan investeringar i innovationsrelaterade aktiviteter per anställd och produktivitetsnivåer på företagsnivå⁶⁶.

När innovationsprocesser studerats har det tidigare i stort sett varit liktydigt med att studera det som definierats som FoU inom varusektorerna. Även om FoU är centralt i innovationsprocessen har det under de senaste decennierna blivit alltmer tydligt att innovation kan ske överallt och även utanför specialiserade FoU-enheter. Därför har bland annat OECD och Eurostat börjat mäta innovation i en bredare bemärkelse än förut och uppmärksammat såväl teknologisk som icke-teknologisk innovation. Innovationsrelaterade aktiviteter inom både varu- och tjänstesektorn kan idag studeras på ett nytt sätt. Empiriskt har det visat sig att innovationssystemets aktörer alltmer samarbetar och interagerar med varandra. Detta har medfört en utveckling av indikatorer som försöker fånga upp dessa så kallade systemeffekter.

Indikatorerna i detta avsnitt är tänkta att visa på investeringar i kunskap och innovationsaktiviteter utifrån olika perspektiv. Inledningsvis studeras faktorer som insatsrelaterade investeringar och humankapital. Vidare följer indikatorer som belyser hur

---

⁶⁴ OECD (2010 b).

⁶⁵ OECD (2010 b).

⁶⁶ OECD (2010 c).

kunskap produceras och hur innovation möjliggörs. Avslutningsvis redovisas indikatorer som försöker visa utfallet av innovationsförmåga i företagen och ekonomin som helhet.

5.2 Insatsrelaterade indikatorer

Att investera i kunskap av olika slag är helt avgörande för att ett innovationsdrivet land som Sverige ska kunna upprätthålla sin internationella konkurrenskraft. Data för Sverige visar att företag med systematiska och återkommande investeringar i innovation har högre omsättning, lön, vinst och förädlingsvärde per sysselsatt än företag med temporära eller inga innovationsansträngningar⁶⁷.

5.2.1 Utgifter för forskning, utveckling och innovationsverksamhet

För att företagen ska behålla eller stärka sin konkurrenskraft är det viktigt att varor och tjänster kontinuerligt utvecklas och förbättras. Det är därför viktigt att avsätta resurser för sådan verksamhet. Satsningar på FoU lyfts ofta fram som en viktig faktor för ökad konkurrenskraft. FoU innefattar dock bara en del av de aktiviteter och kostnader som är förknippade med innovationsrelaterat arbete.

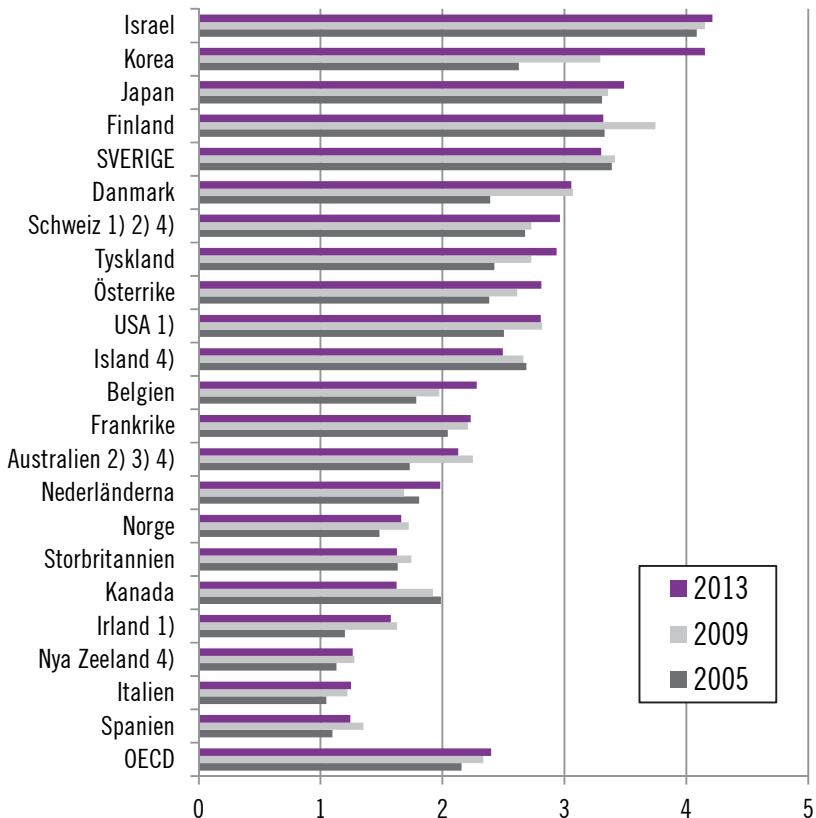
FoU-utgifter totalt

Satsningar på FoU av olika slag och av olika aktörer är en viktig insats för att öka kunskapen och för att utveckla produkter och produktionsprocesser. Inledningsvis visas de totala FoU-utgifterna som andel av BNP.

---

⁶⁷ Tillväxtanalys (2010).

Diagram 5.2 Totala FoU-utgifter som andel av BNP, procent, 2005–2013

Källa: OECD (2014), Main Science and Technology Indicators, OECD Science, Technology and R&D Statistics (database).
 1) 2013 avser år 2012.
 2) 2009 avser år 2008.
 3) 2005 avser år 2004.
 4) 2013 avser år 2011.

Den högsta FoU-intensiteten finns i Israel och Korea. Här motsvarar de totala FoU-utgifterna över 4 procent av BNP. Sverige har FoU-utgifter som motsvarar 3,3 procent av BNP och hamnar på en femte plats bland de 22 jämförda länderna. Den lägsta FoU-intensiteten finns i Spanien, Italien och Nya Zeeland, där FoU-utgifter underskrider 1,3 procent av BNP.

I OECD som helhet, och i de flesta jämförda länder, har FoU-utgifterna ökat snabbare än BNP sedan 2005, vilket innebär att FoU-utgifterna som andel av BNP ökar. Sverige tillhör dock de fem länder där FoU-intensiteten minskat mellan 2005 och 2013.

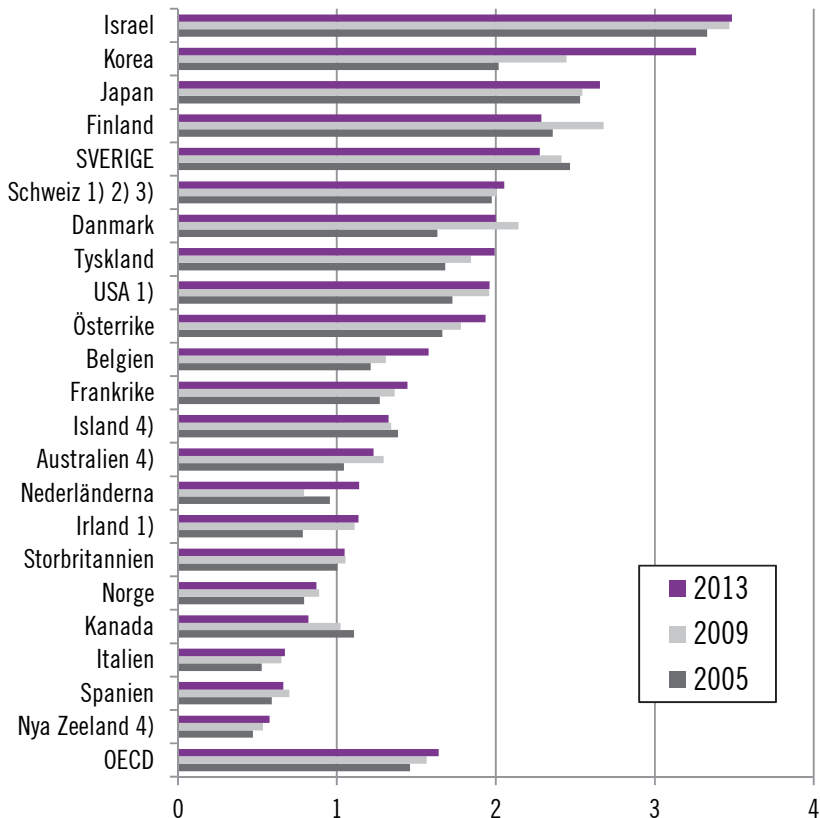
Det har gjort att Sverige tappat relativt övriga länder och gått från andra plats 2005 till femte 2013. I Korea, som är ett av de länder som passerat Sverige i jämförelsen, har de årliga FoU-utgifterna gått upp med i storleksordningen 1,5 procentenheter som andel av BNP under perioden 2005 till 2013.

Vid mätning av FoU-utgifter fördelas ofta utgifterna utifrån utförare. Den vanligaste indelningen är att redovisa på de fyra samhällssektorerna företagen, universitet och högskolor, övriga delar av offentlig sektor samt den privata icke-vinstdrivande sektorn. I de flesta OECD-länder är företagssektorn och universitet och högskolor de samhällssektorer där den största delen av FoU-verksamheten bedrivs, vilket gör att de studeras särskilt här.

FoU-utgifter i näringslivet

Företagen står för den största delen av de totala FoU-utgifterna. Både i Sverige och i OECD som helhet står företagen för nära 70 procent av FoU-utgifterna. Företagens FoU-utgifter som andel av BNP visas i Diagram 5.3.

Diagram 5.3 Näringslivets FoU-utgifter som andel av BNP, procent, 2005-2013

Källa: OECD (2014), Main Science and Technology Indicators, OECD Science, Technology and R&D Statistics (database).
 1) 2013 avser år 2012.
 2) 2009 avser år 2008.
 3) 2005 avser år 2004.
 4) 2013 avser år 2011.

Av Diagram 5.3 framgår att näringslivets FoU-utgifter som andel av BNP är störst i Israel och Korea. Här uppgår företagens FoU-utgifter till 3,5 respektive 3,3 procent av BNP. I Sverige, som ligger på femte plats bland de jämförda länderna, var företagens FoU-utgifter 2,3 procent av BNP. De lägsta utgifterna för företagens FoU finns i Nya Zeeland, Spanien och Italien, där de motsvarar mindre än 0,7 procent av BNP.

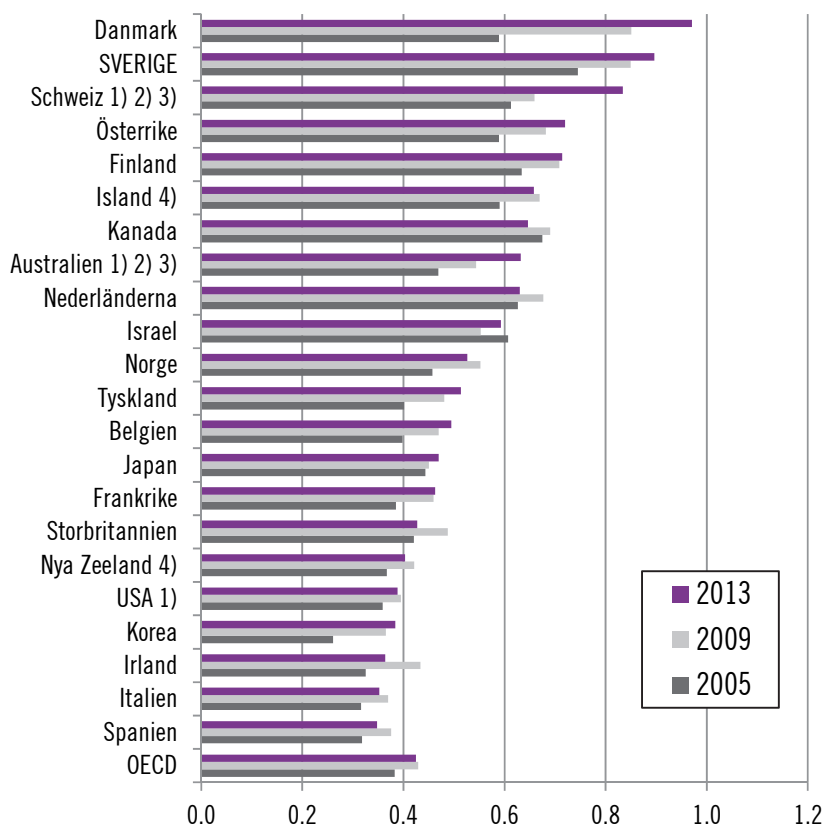
De svenska företagens FoU-utgifter som andel av BNP har minskat mellan 2005 och 2013. Nedgången är visserligen bara

0,2 procentenheter men det kan ställas mot att det i 18 av de 22 jämförda länderna har skett en ökning.

FoU-utgifter i universitet och högskolor

En annan sektor med betydande FoU är universitet och högskolor. I Diagram 5.4 visas universitets- och högskolesektorns FoU-utgifter som andel av BNP.

Diagram 5.4 FoU-utgifter inom universitets- och högskolesektorn som andel av BNP, procent, 2005–2013

Källa: OECD (2014), Main Science and Technology Indicators, OECD Science, Technology and R&D Statistics (database).

1) 2013 avser år 2012.

2) 2009 avser år 2008.

3) 2005 avser år 2004.

4) 2013 avser år 2011.

Sverige är det land som näst efter Danmark spenderar mest på FoU inom universitet och högskolor, i förhållande till BNP. I Diagram 5.4 visas att Sverige lade motsvarande 0,9 procent av BNP och Danmark nära 1 procent på detta 2013. De svenska universitetens och högskolornas FoU-utgifter har ökat mellan 2005 och 2013, vilket även varit fallet i de flesta andra studerade länder. Den svenska ökningen har dock varit större än i de flesta andra jämförda länder. Ökningen har bara varit större i Danmark, Schweiz och Australien.

Innovationsutgifter (ej FoU)

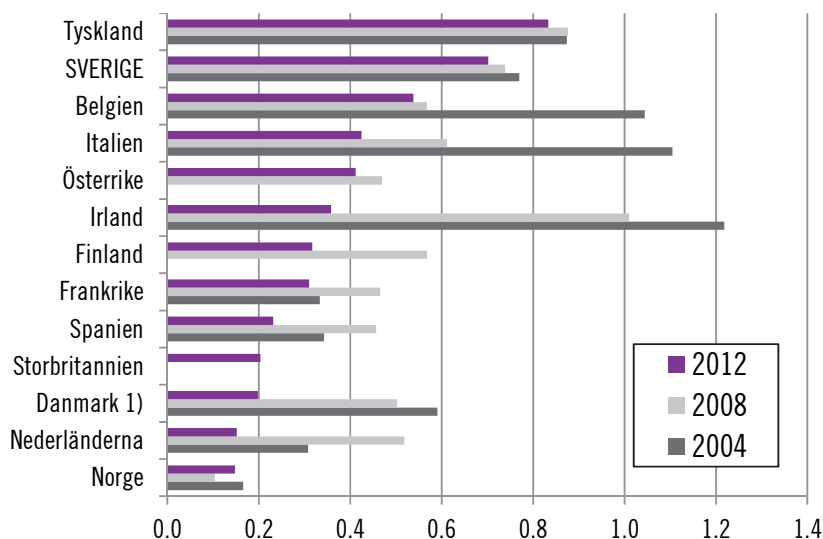
FoU-aktiviteter är centralt för ett fungerande innovationssystem. FoU innefattar dock bara en del av de aktiviteter och kostnader som är förknippade med innovationsrelaterat arbete. Många företag som bedriver innovationsrelaterat arbete, som exempelvis utveckling av nya eller förbättrade produkter och processer, eller utveckling av marknads- och organisationsfunktioner, använder FoU som ett verktyg för att uppnå sina mål. Företag som bedriver FoU bedriver dock i regel även andra innovationsrelaterade aktiviteter som inte definieras som FoU och många företag som ägnar sig åt innovationsrelaterat arbete bedriver inte någon FoU överhuvudtaget. Det sistnämnda gäller särskilt för vissa typer av tjänsteföretag. Därför är det viktigt att även mäta innovationsrelaterade aktiviteter som inte definieras som FoU.

Innovationsrelaterade utgifter som inte kan härledas till FoU definieras av Eurostat som utgifter för inköp av maskiner, utrustning, mjukvara och extern kunskap som på något sätt används i företagets innovationsprocesser⁶⁸. Detta mått visar därmed, för de olika länderna, utgifter för innovationsarbete som inte utgörs av FoU som andel av företagets totala omsättning, se Diagram 5.5.

---

⁶⁸ Detta är en relativ smal definition då Oslo-manualen (2005) inkluderar till exempel kompetensutveckling av anställda och organisationsutveckling i icke-FoU relaterade innovationsutgifter. Oslo-manualen är en OECD-publikation som gavs ut första gången 1992, med syftet att samla in och tolka data som är innovationsrelaterade. 2005 kom den tredje upplagan där icke-tekniska aspekter av innovation i större utsträckning än i de två tidigare upplagorna uppmärksammades. Från 2012 har EU-undersökningen CIS kompletterats med ytterligare en kategori av innovationsrelaterade utgifter. Då den inte kan följas över tid är den exkluderad i denna rapport.

Diagram 5.5 Innovationsrelaterade utgifter (ej FoU) som andel av företagens totala omsättning, procent, 2004–2012

Källa: Eurostat, CIS.
1) 2008 avser år 2006.

Av Diagram 5.5 framgår att Sverige, näst efter Tyskland, har störst innovationsrelaterade utgifter som inte inkluderar FoU, motsvarande 0,7 procent av svenska företagens totala omsättning. Från 2004 till 2012 har de svenska företagens innovationsrelaterade utgifter, utöver FoU, minskat något. Dessa utgifter har minskat i samtliga studerade länder och betydligt mer än i Sverige i flertalet länder. De har till exempel mer än halverats i Irland, Italien och Danmark.

5.2.2 Humankapital

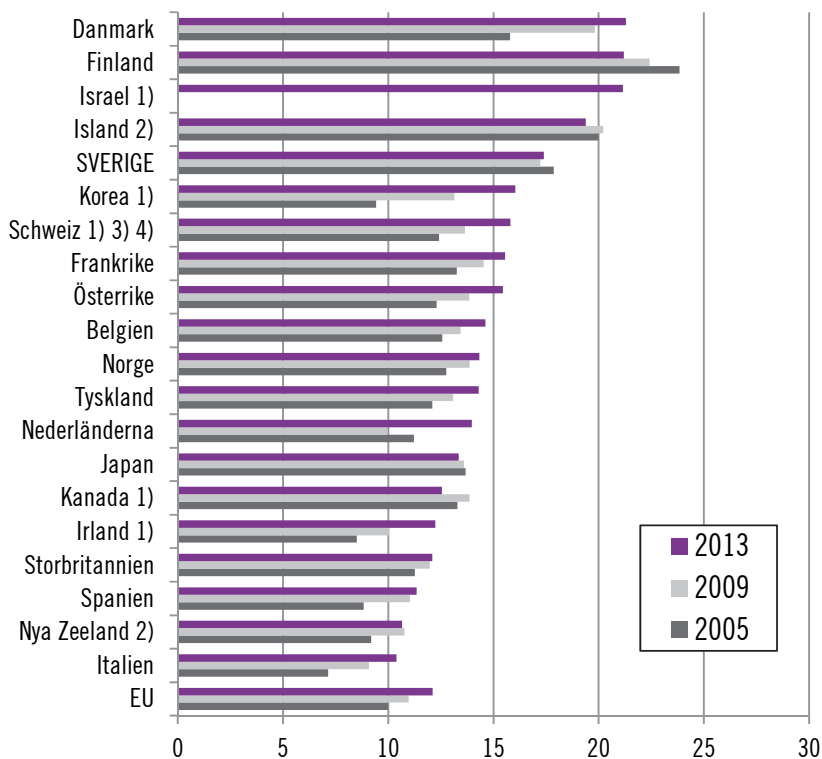
Alla former av innovationsverksamhet är starkt beroende av individers kunskap och erfarenheter. Olika former av innovationsaktiviteter kräver olika former av kompetens. Här följer tre olika mått som visar omfattningen av tillfört humankapital.

FoU-personal

Forskare och övrig FoU-personal är av största vikt för ett väl fungerande innovationssystem. Även om många innovationer

kommer till stånd utan FoU är högutbildad FoU-personal viktig för många olika typer av innovationsverksamheter, både direkt och indirekt. För den direkta FoU-verksamheten är tillgången till kvalificerad FoU-personal en av de viktigaste faktorerna för var företag lokaliserar sin FoU-verksamhet⁶⁹. FoU-personal per tusen sysselsatta i olika länder visas i Diagram 5.6.

Diagram 5.6 FoU-personal per tusen sysselsatta, 2005–2013

Källa: OECD (2014), Main Science and Technology Indicators, OECD Science, Technology and R&D Statistics (database).
 1) 2013 avser år 2012.
 2) 2013 avser år 2011.
 3) 2009 avser år 2008.
 4) 2005 avser år 2004.

Den högsta andelen FoU-personal bland de sysselsatta finns i Danmark, Finland och Israel. I dessa länder är 21 personer av tusen sysselsatta inom FoU-verksamhet. I Sverige är motsvarande siffra

⁶⁹ Chaminade m fl (2010).

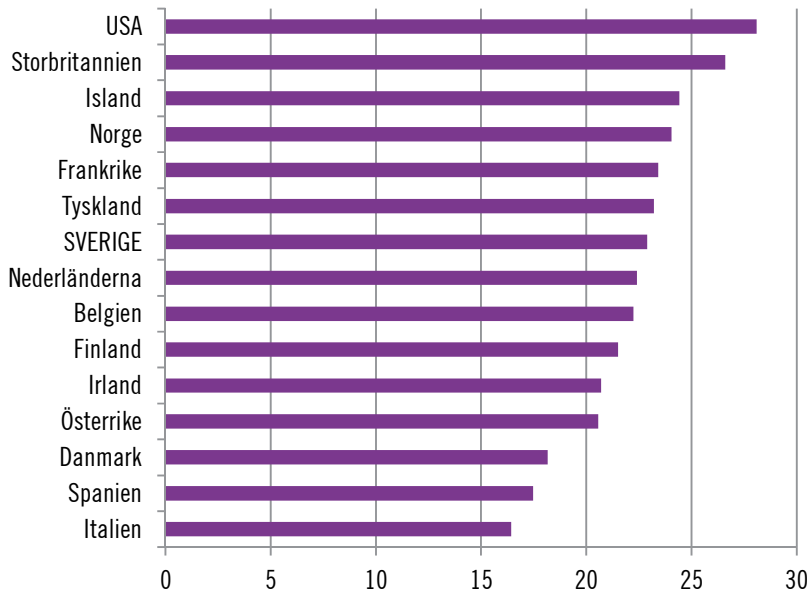
drygt 17, vilket placerar Sverige som femte land bland de 20 som jämförs i Diagram 5.6. Den lägsta andelen FoU-sysselsatta finns i Italien och Nya Zeeland med drygt 10 personer per tusen sysselsatta.

Sverige hör till de fem länder där andelen FoU-personal har minskat något mellan 2005 och 2013. I övriga 15 länder har andelen FoU-personal ökat sedan 2005. I Danmark var antalet FoU-sysselsatta mer än 5 personer fler per tusen sysselsatta 2013 jämfört med 2005. Samtidigt har det skett en minskning i Finland, Island och Sverige, vilket medfört att Danmark passerat dessa tre länder i jämförelsen.

Personal inom kunskapsbaserat kapital

Kunskapsbaserat kapital (KBK) får en allt större betydelse i innovationsdrivna ekonomier. OECD har utvecklat en metod för att identifiera yrken som bidrar i arbetet med kunskapsbaserat kapital. Det innefattar arbete med saker som organisationsutveckling, mjukvara och databaser, design, FoU samt kombinationer av olika KBK-verksamheter (arbetsuppgifterna som bidrar till mer än en form av kunskapsbaserat kapital). Andelen av sysselsättningen som är relaterad till kunskapsbaserat kapital visas i Diagram 5.7.

Diagram 5.7 Sysselsättning relaterad till kunskapsbaserat kapital, procent av total sysselsättning, 2012

Källa: OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013.

Den största andelen sysselsatta inom kunskapsbaserat kapital finns i USA och Storbritannien. Sverige hamnar på sjunde plats av de 15 jämförda länderna. I Sverige är 23 procent av sysselsättningen relaterad till kunskapsbaserat kapital, vilket kan jämföras med 28 procent i USA. Sverige position dras ner av att få arbetar med organisationsutveckling. Inom såväl mjukvara och databaser som design, och kategorin med kombinationer av flera verksamheter inom kunskapsbaserat kapital, hör Sverige till de tre länder med störst procentuell sysselsättning.

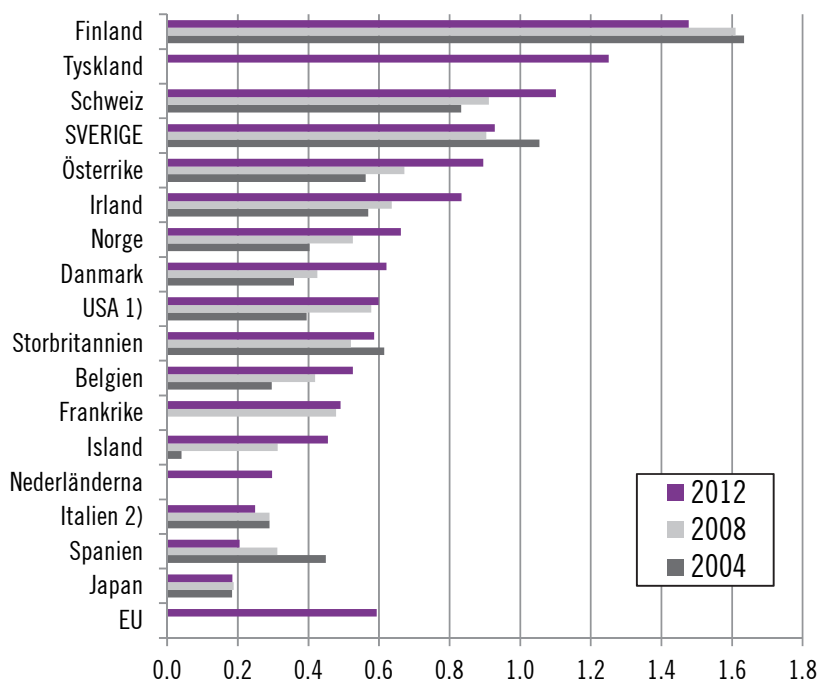
Doktorander i teknik och naturvetenskap

Studier har visat att andelen utbildade inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskaper och matematik har ett positivt samband med produktivitet och innovationsförmåga på regional och nationell nivå⁷⁰. För att länder i framtiden ska kunna vara framgångsrika

⁷⁰ OECD (2012) och Winters (2014).

inom FoU och innovationsområdet krävs det att människor förkovrar sig i teknik och naturvetenskap. Andelen som doktorerar inom dessa områden används därför som en indikator på potentiellt framtida utbud av forskare, som kan arbeta inom FoU-verksamhet men även inom andra sektorer som behöver kvalificerad arbetskraft eller entreprenörer. I Diagram 5.8 visas antalet doktorander inom teknik och naturvetenskap, per tusen invånare.

Diagram 5.8 Doktorander inom teknik- och naturvetenskapsområdet, per tusen invånare, 2004–2012

Källa: Eurostat
 1) 2004 avser år 2005.
 2) 2008 avser år 2007.

Antalet doktorander inom teknik och naturvetenskap i relation till befolkningen är störst i Finland följt av Tyskland och Schweiz. På fjärde plats i länderjämförelsen hamnar Sverige. Det förekommer stora nivåskillnader mellan de olika länderna. Finland har nära 60 procent fler doktorander inom teknik och naturvetenskap i förhållande till befolkningen jämfört med Sverige. Samtidigt har

Sverige fem gånger högre doktorandtäthet än Japan som är det land med lägst antal doktorander per invånare.

Av doktoranderna inom teknik och naturvetenskap i Sverige är en tredjedel kvinnor och två tredjedelar män. Den fördelningen mellan könen återfinns i de flesta länder. Även EU-genomsnittet har samma proportioner som i Sverige.

Andelen doktorander inom teknik och naturvetenskap har minskat något i Sverige mellan 2004 och 2012. Inom de flesta av de 14 länder som det finns uppgifter för under hela perioden har andelen ökat medan Sverige tillhör ett av de fem länder där det skett en minskning.

5.3 Produktion av kunskap och möjligheter till innovation

Antalet patent används ofta som ett mått på resultatet av ett lands FoU-arbete. Det finns ett positivt samband mellan förekomsten av patent och produktivitet och marknadsandelar⁷¹. Det finns dock nackdelar med att använda patent som indikator för att mäta teknisk utveckling och innovation, eftersom inte alla uppfinningar eller upptäckter är patenterbara. Det är också stora skillnader mellan olika vetenskapliga eller tekniska fält med avseende på benägenheten att patentera. Dessutom är det stor skillnad på det ekonomiska värdet mellan olika patent. Många patent har inget ekonomiskt värde över huvud taget, samtidigt som några få patent kan vara ekonomiskt mycket värdefulla. Dessutom präglas olika länders patentverk av hemmadominans, då benägenheten att patentera i hemlandet är större än att göra det i andra länder. Sammantaget bör därför patent som indikator på teknisk sofistikeringsgrad i ett land tolkas med viss försiktighet.

Triad-patent

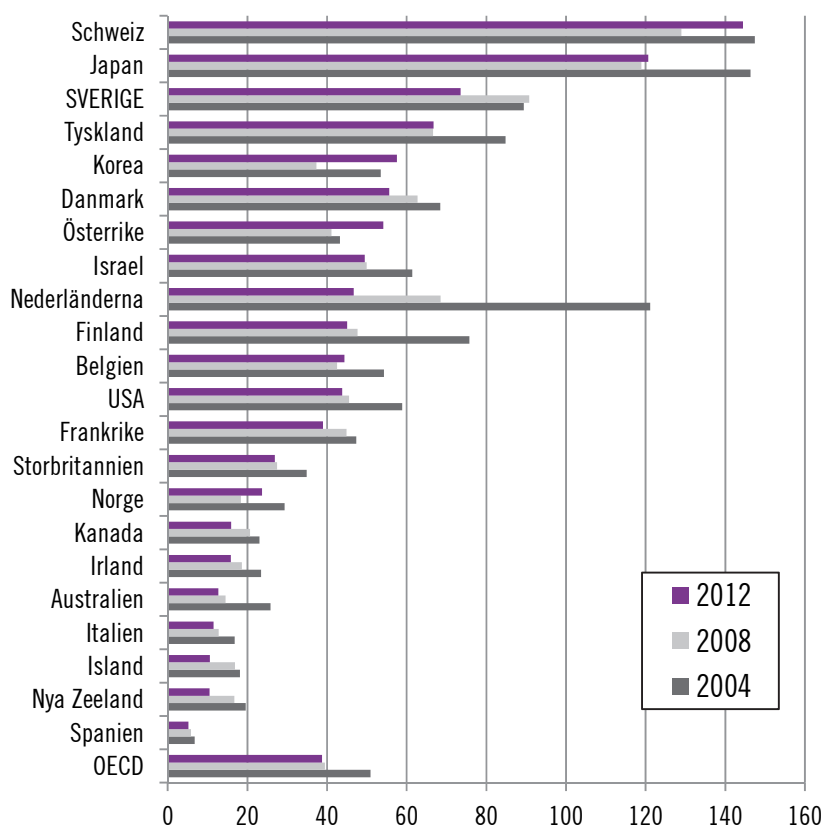
Genom att som indikator välja antal triad-patent (ett patent som samtidigt är registrerat i European Patent Office (EPO), the

---

⁷¹ OECD (2009 a).

United States Patent and Trademark Office (USPTO) och the Japan Patent Office (JPO)) i förhållande till befolkningsstorlek kringgås en del av ovanstående nackdelar. Patent som har registrerats på alla tre patentverk har rimligen, i större utsträckning än patent som enbart registrerats på ett enskilt patentverk, ett betydande ekonomiskt värde. Med triad-patent undviks samtidigt i större utsträckning problem med hemmaorientering, som är fallet med andra patent och problem med att registrering speglar länders specifika handelsströmmar. I Diagram 5.9 visas antalet triad-patent per miljon invånare.

Diagram 5.9 Antal triad-patent per miljon invånare, 2004–2012

Källa: OECD (2014), Main Science and Technology Indicators, OECD Science, Technology and R&D Statistics (database).

Av diagrammet framgår att Sverige har den tredje högsta andelen triad-patent. Antalet patent per invånare är dock nästan dubbelt så

många i Schweiz, som har det högsta patentintensiteten per invånare. Även Japan har en hög patentbenägenhet, 2012 var antalet triad-patent per invånare 64 procent högre än för Sverige.

Trenden är att patenten minskat sedan 2004. Mellan 2004 och 2008 var det bara Sverige som ökade antalet patent per invånare. Från 2008 fram till 2012 minskade dock patenten i Sverige, vilket gör att under hela perioden 2004 till 2012 har patenten minskat i Sverige. Under perioden 2004 till 2012 minskade antalet patent i alla länder utom i Österrike och Korea. I OECD som helhet har antalet patent per invånare minskat med nära 25 procent. För Sverige har patenten per invånare minskat med 18 procent mellan 2004 och 2012. En minskning med 18 procent innebär att alla länder utom fem haft en svagare utveckling än Sverige.

Andel företag med innovationsrelaterade samarbeten

Ett fungerande innovationssystem består av en mängd aktörer som i samspel med varandra utvecklar och kommersialiserar nya varor, tjänster och processer. För att företag ska kunna utvecklas inom ramen för ett innovationssystem krävs att det finns en mängd olika aktörer, såsom kompetenta kunder (ofta i form av andra företag), fungerande infrastruktur, stödjande institutioner samt en diversifierad näringslivsstruktur med stora såväl som små och medelstora företag, universitet och högskolor, finansiärer och aktörer som kan bidra med specialist- och konsulttjänster⁷².

Empiriskt har det visat sig att företag i allt större utsträckning interagerar med andra företag eller andra organisationer, inom ramen för innovationsaktiviteter⁷³. Förklaringar till detta kan vara att den tekniska utvecklingen har blivit alltmer komplex och sker i snabbare takt än förut, varför företag i större utsträckning än tidigare måste få tillgång till teknologier, kompetens och resurser som företagen inte har tid, råd eller kunskap att utveckla eller införskaffa på egen hand.

Att mäta i vilken utsträckning företag i olika länder har samarbeten som är relaterade till innovationsprocessen kan därför

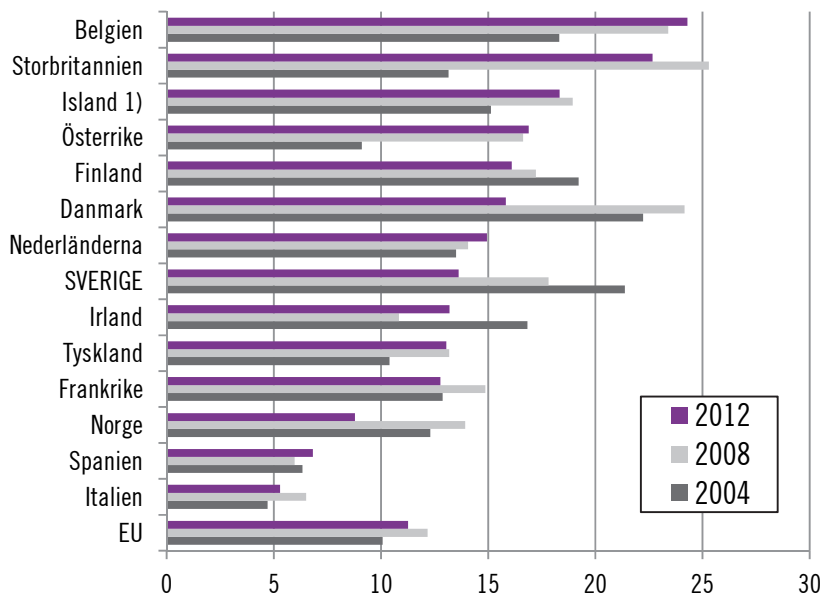
---

⁷² Woolthuis med flera (2005).

⁷³ OECD (2008).

ses som en indikator på hur sofistikerad en ekonomi är och hur väl företagen, generellt sett, är uppkopplade mot innovationssystemet. OECD pekar på att globala utmaningar kan hanteras med hjälp av internationella samarbeten. Stärkta länkar och interaktion mellan universitet och högskolor och näringslivet står också högt på dagordningen i de flesta av OECD:s medlemsländer⁷⁴. En indikator för detta är andelen företag som använder sig av samarbeten relaterade till innovationsprocessen, vilket visas i Diagram 5.10.

Diagram 5.10 Andel företag med innovationsrelaterade samarbeten, procent, 2004–2012

Källa: Eurostat, CIS.
1) 2012 avser år 2010.

Diagram 5.10 visar att andelen företag med innovationsrelaterade samarbeten är störst i Belgien och Storbritannien. Här har 24 respektive 23 procent av företagen innovationsrelaterade samarbeten. I Sverige har 14 procent av företagen innovationsrelaterade samarbeten. Det placerar Sverige på åttonde plats av de 14 jämförda länderna. Minst andel företag med innovationssamarbeten finns i Italien och Spanien.

⁷⁴ OECD (2010 d).

I Sverige har de innovationsrelaterade samarbetena minskat med nästan 8 procentenheter mellan 2004 och 2012. Den är den största minskningen bland alla jämförda länder. Samtidigt har andelen företag med innovationssamarbeten ökat i drygt hälften av de studerade länderna. Det gör att Sverige relativa position har försämrats, från att ha legat på andra plats 2004, via femte plats 2008 till att 2012 ligga på åttonde plats.

Då innovationssamarbeten studeras utifrån olika samsamarbetsaktörer framträder en något annorlunda bild av svenska företags samsamarbetsförmåga. När det gäller samarbeten med konkurrenter och företag inom samma bransch, har svenska företag den näst högsta andelen samarbeten. Sverige intar vidare tredje plats när det gäller innovationssamarbeten med kunder och klienter inom såväl privat som offentlig sektor, fjärde plats när det gäller samarbeten med universitet och högskolor samt privata FoU-institut. Sverige ligger bättre till i länderjämförelsen för alla kategorier av olika aktörer än för den totala jämförelsen. Det kan förklaras av att det är relativt få svenska företag som har innovationsrelaterade samarbeten, men att dessa företag ofta samarbetar med flera olika aktörer.

5.4 Innovationsförmåga i näringslivet

Det går inte att direkt visa hur innovationer påverkar ekonomisk utveckling eftersom sambanden är alltför komplexa. På aggregerad nivå är produktivitetens utvecklingen en bra indikator för hur innovationer påverkar ekonomisk utveckling. Ett innovativt näringsliv bör leda till ökad produktivitet. Produktivitet påverkas dock av så många faktorer att förändring av produktivitet är ett för trubbigt mått för att påvisa resultat av innovationsinsatser. För att visa på olika former av effekter av innovation används därför i detta avsnitt indikatorer som visar innovation på företagsnivå samt mängden högteknologisk eller kunskapsintensiv produktion.

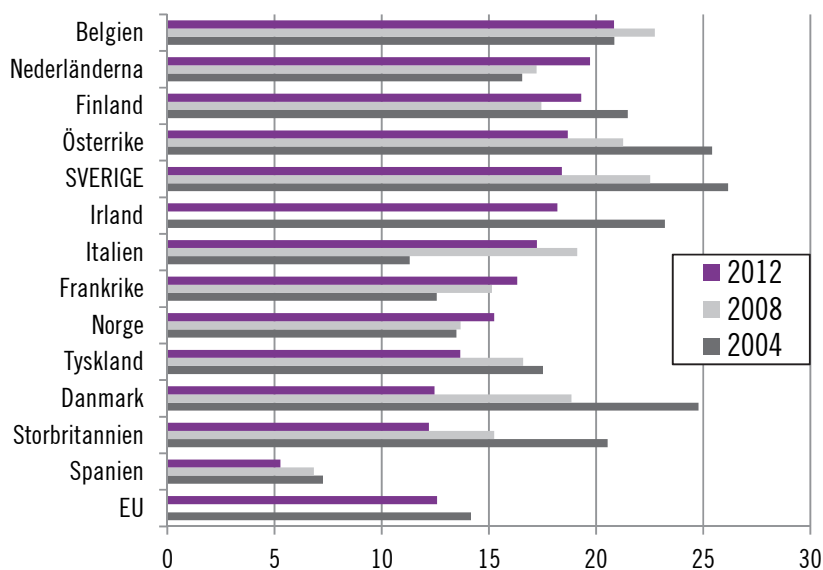
5.4.1 Innovation i företag

Innovationer i företag kan mätas på flera sätt. Enligt Oslo-manualen definieras en innovation som implementering av en ny eller väsentligt förbättrad produkt (vara eller tjänst) eller process.

Innovation kan också definieras som "icke-teknologisk" och då innebära exempelvis nya eller förbättrade marknadsföringsmetoder, affärsmodeller eller organisationsstrukturer. Innovation måste därmed innehålla någon form av nyhet. I Oslo-manualen finns tre olika typer eller grader av nyhet; nytt för företaget, nytt för marknaden respektive nytt för världen. Ett företag som utvecklar och kommersialiserar för företaget nya produkter, behöver inte tillföra något nytt till marknaden, andra företag kanske redan säljer likadana produkter. Likväl kan det uppstå samhällsekonomiska värden av sådan aktivitet, eftersom spridning av befintliga produkter och teknologier till nya aktörer är av yttersta vikt för ett effektivt innovationssystem. Företag som däremot utvecklar och kommersialiserar produkter som är nya för marknaden eller världen bidrar med teknologier eller genuint nya sätt att organisera verksamheten på, för en lokal, nationell eller internationell marknad.

För att illustrera produktinnovation i företag används här ett mått över andelen företag som introducerat en helt ny eller påtagligt utvecklad produkt som dessutom är ny för företagets marknad, vilket visas i Diagram 5.11.

Diagram 5.11 Andelen företag som introducerat en ny eller påtagligt utvecklad produkt som är ny för marknaden, procent, 2004–2012

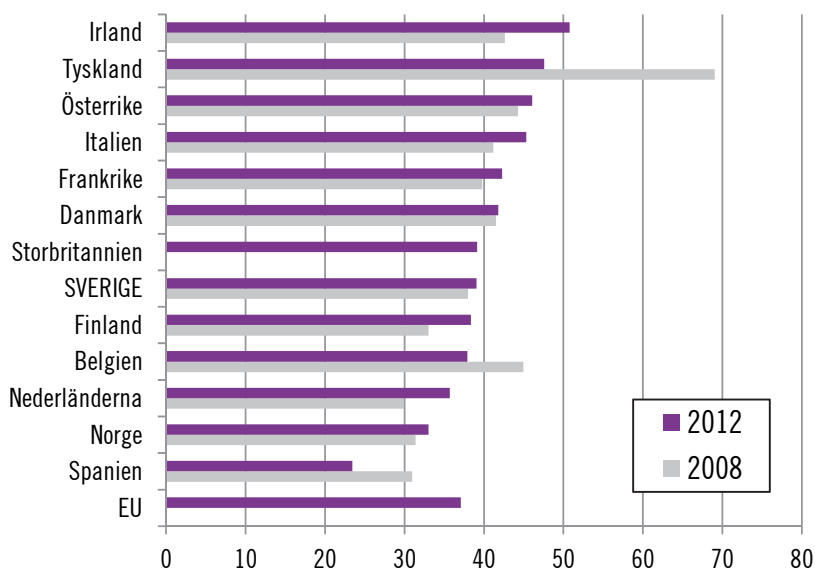
Källa: Eurostat, CIS.

Av Diagram 5.11 framgår att drygt 18 procent av företagen i Sverige har introducerat en ny eller påtagligt förbättrad produkt, som är ny för företagets marknad. Det placerar Sverige på femte plats bland de 13 jämförda länderna. Den högsta andelen återfinns i Belgien, där över 20 procent av företagen har introducerat en ny eller förbättrad produkt. Den klart lägsta andelen finns i Spanien där bara fem procent av företagen uppger att de introducerat nya eller påtagligt förbättrade produkter.

Andelen företag som introducerat en ny eller påtagligt förbättrad produkt, som är ny för företagets marknad har minskat i många länder, däribland Sverige. Minskningen är större i Sverige än för EU-genomsnittet. År 2004 var det sju länder som hade en andel över 20 procent, medan det år 2012 bara var ett land. Det finns även några länder där andelen har ökat mellan 2004 och 2012.

Ofta mäts innovation i företag i relation till produktutveckling men mer sällan mäts innovation i form av organisationsutveckling eller marknadsrelaterade innovationer. Dessa så kallade icke-teknologiska innovationer är centrala i innovationsprocessen och lyfts därför fram som en indikator i Diagram 5.12.

Diagram 5.12 Andelen företag som introducerat innovationer inom organisation eller marknad, procent, 2008–2012

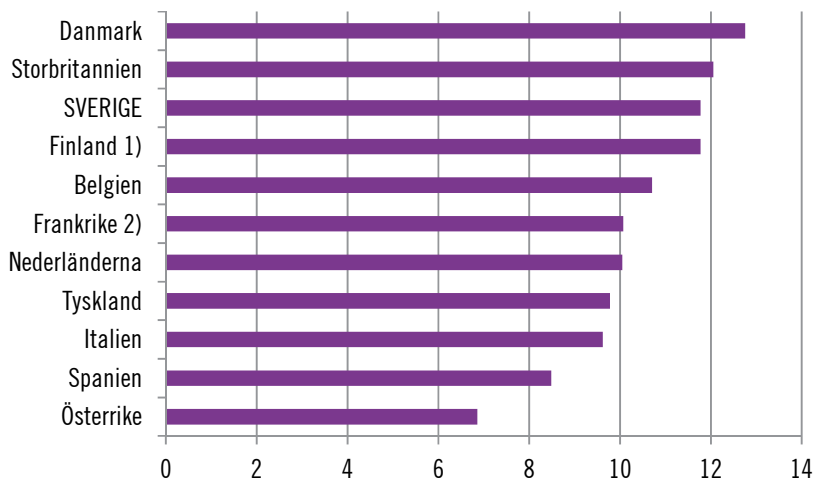
Källa: Eurostat, CIS.

Av Diagram 5.12 framgår att drygt hälften av företagen i Irland har introducerat innovationer inom organisation och marknad. I Sverige var det 39 procent av företagen som introducerat sådana innovationer, vilket placerar Sverige på åttonde plats av de 13 jämförda länderna. Mellan 2008 och 2012 ökade andelen i Sverige marginellt, från 38 till 39 procent. Andelen har ökat mellan 2008 och 2012 i merparten av de studerade länderna. Dock har påtagliga minskningar skett i Tyskland, Spanien och Belgien.

5.4.2 Kunskapsintensivt näringsliv

Omfattningen av högteknologisk eller kunskapsintensiv produktion är en indikation på ett lands möjligheter att omsätta resultat av FoU och annan kunskap i produktion. Med högteknologisk produktion menas i denna rapport, i enlighet med Eurostats definition, högteknologisk industri och kunskapsintensiva högteknologiska tjänster. Som indikator för högteknologisk produktion används förädlingsvärdet i högteknologiska sektorer (varor såväl som tjänster) som andel av näringslivets totala förädlingsvärde.

Diagram 5.13 Förädlingsvärdet i högteknologiska sektorer (varor såväl som tjänster), andel av näringslivets totala förädlingsvärde, procent, 2012

Källa: Eurostat.
1) Avser år 2010.
2) Avser år 2011.

Av Diagram 5.13 framgår att Danmark har den största andelen av näringslivets förädlingsvärde inom högteknologiska sektorer. Danmark följs av Storbritannien, Sverige och Finland. I Danmark genereras nära 13 procent av förädlingsvärdet inom högteknologiska sektorer medan motsvarande andel ligger runt 12 procent i Storbritannien, Sverige och Finland. För övriga studerade länder ligger andelen runt 10 procent, förutom i Österrike och Spanien där den är något lägre.

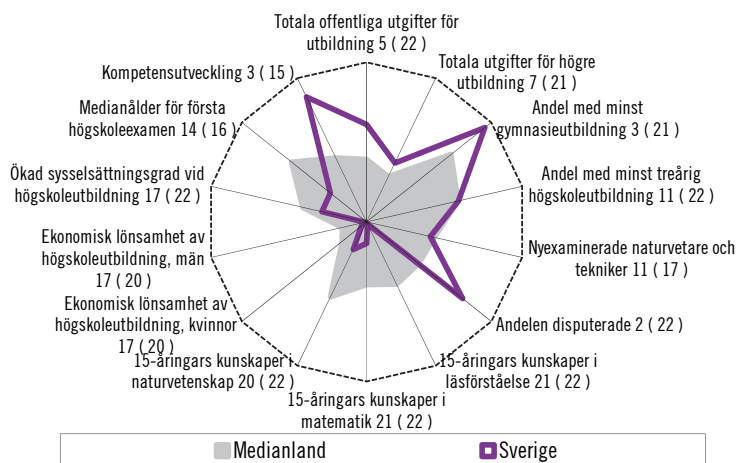
I Sverige kommer 36 procent av förädlingsvärdet i högteknologiska sektorer från högteknologisk tillverkningsindustri och resterande 64 procent från kunskapsintensiva och högteknologiska tjänster. Det är bara i Danmark som andelen högteknologisk tillverkningsindustri är större. Genomsnittet bland de jämförda länderna ligger runt 25 procent för tillverkningsindustri och 75 procent för tjänster. Högst andel tjänster i den högteknologiska produktionen finns i Storbritannien och Spanien där över 85 procent av den högteknologiska produktionen kommer från de kunskapsintensiva och högteknologiska tjänsterna.

6 Utbildning och kompetensförsörjning

Reflektioner: Sverige har en hög utbildningsnivå i befolkningen, särskilt när det gäller andelen gymnasieutbildade och disputerade. Detta trots att de ekonomiska incitamenten att studera är relativt svaga, vilket indikerar att det är andra drivkrafter än de rent ekonomiska som avgör huruvida man studerar vidare vid högskola och universitet.

2012 års PISA-undersökning visar att svenska grundskoleelever för första gången sedan mätningarna började år 2000 presterade under OECD-genomsnittet i testets samtliga delmoment.

Diagram 6.1 Indikatorer för utbildning och kompetensförsörjning - översikt

Källa: se respektive indikator.

Anm: Tolkningen av figuren är att ju längre ut linjen är desto bättre värde. Siffran efter respektive indikatorns namn anger Sveriges position i länderjämförelsen och inom parantes anges antalet jämförda länder. För en mer detaljerad beskrivning se Avsnitt 1, Inledning.

6.1 Inledning

I en allt mer globaliserad värld spelar utbildning en avgörande roll för att stärka Sveriges och svenska företags konkurrenskraft. Utbildning möjliggör en kunskapsbaserad ekonomi och en hållbar, jämlik och inkluderande tillväxt. Omställningen mot ett mer kunskapsintensivt samhälle ställer krav på utbildningens och arbetsmarknadens förmåga att utbilda och matcha individer som kan tillgodose arbetsmarknadens behov. I en värld där utvecklingen många gånger går fort är det även av stor vikt att utbildningsväsendet är flexibelt för att Sverige ska kunna hävda sig i den internationellt hårdnande konkurrensen.

Kunskap är en av de viktigaste drivkrafterna bakom tillväxt och utveckling och således en av nycklarna till ett välmående samhälle. År 2010 sjösatte EU sitt utvecklingsarbete Europa 2020, en strategi för tillväxt och jobb i unionen. Arbetet genomsyras av vikten av ett väl utvecklat utbildningsväsende, för att tillgodose framtida kompetensbehov. Målet är att år 2020 ska andelen 18–24-åringar som inte har en fullföljd gymnasieutbildning och som inte heller deltar i någon form av studier vara mindre än 10 procent, samt att minst 40 procent av befolkningen i åldern 30–34 år ska ha eftergymnasial utbildning.

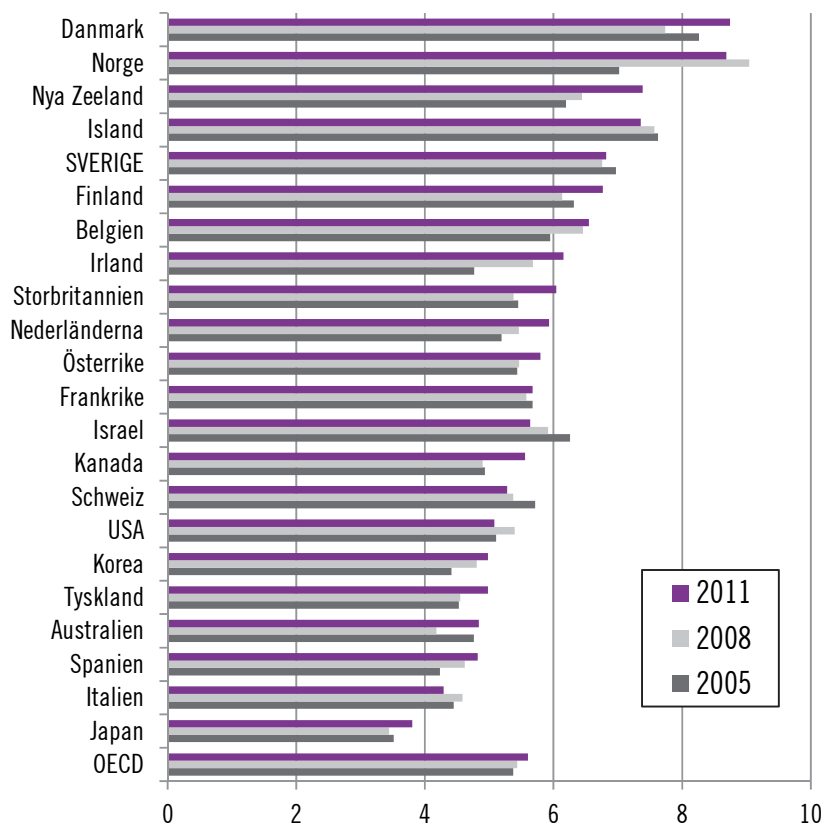
Följande avsnitt syftar till att belysa och jämföra olika aspekter inom utbildningsområdet. Särskilt fokus läggs på de delar inom utbildningsområdet som är viktiga för företag, arbetsmarknad och ekonomisk tillväxt. Indikatorerna har valts för att skapa en bild av vilka ekonomiska resurser som tillförs till utbildningssystemen, vad utbildningssystemen producerar i termer av utbildad arbetskraft samt hur utsikterna för framtida kompetensförsörjning ser ut.

6.2 Investeringar i utbildning

I detta avsnitt redovisas två indikatorer över investeringar i utbildning. Indikatorerna visar hur mycket det offentliga investerar i utbildning i relation till BNP, men även de totala utgifterna för högre utbildning i relation till BNP, det vill säga både offentlig och privat finansiering. De offentliga investeringarna omfattar såväl direkta som indirekta utbildningskostnader. Till de direkta kostnaderna räknas sådant som är direkt kopplat till under-

visningen, till exempel material- och lokalkostnader samt lärarnas löner. Till de indirekta kostnaderna räknas till exempel studiestöd. Sverige tillhör de länder inom OECD som spenderar mest på utbildning.

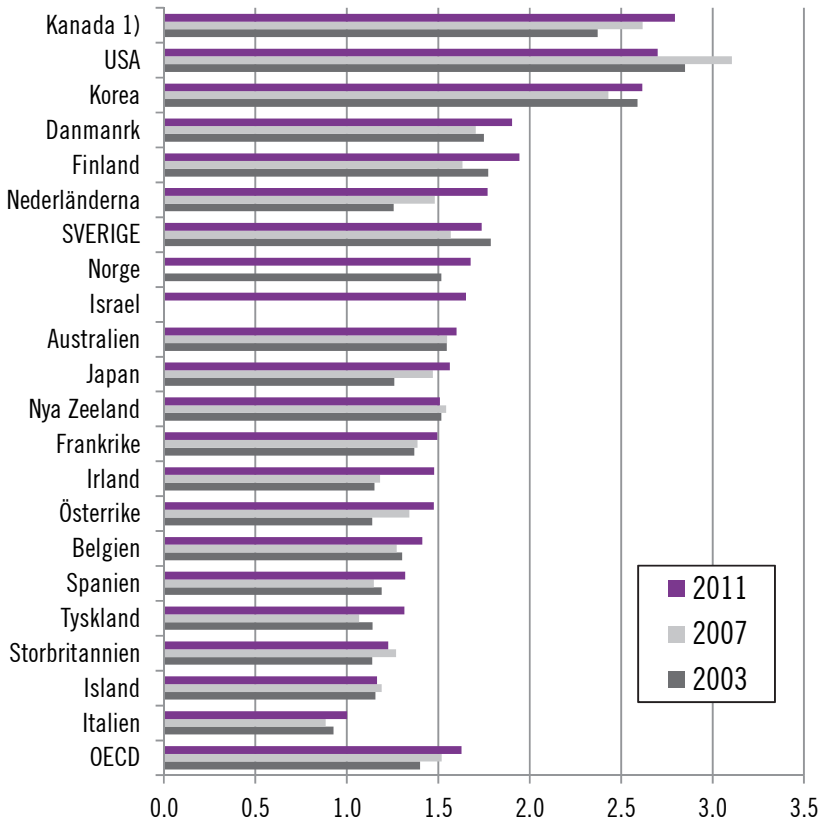
Diagram 6.2 Totala offentliga utgifter för utbildning i relation till BNP, procent, år 2005–2011

Källa: OECD, Education at a Glance 2007, 2011 och 2014.

I Diagram 6.2 visas de totala offentliga utgifterna för utbildning i relation till BNP. I Sverige uppgick dessa utgifter till 6,8 procent av BNP 2011. Detta är en minskning från 2005 med 0,2 procentenheter. Genomsnittet i OECD var år 2011 5,6 procent av BNP. Sverige placerar sig tillsammans med övriga nordiska länder och Nya Zeeland bland de länder som spenderar mest på utbildning.

Diagram 6.3 Totala utgifter för högre utbildning i relation till BNP, procent, år 2003–2011

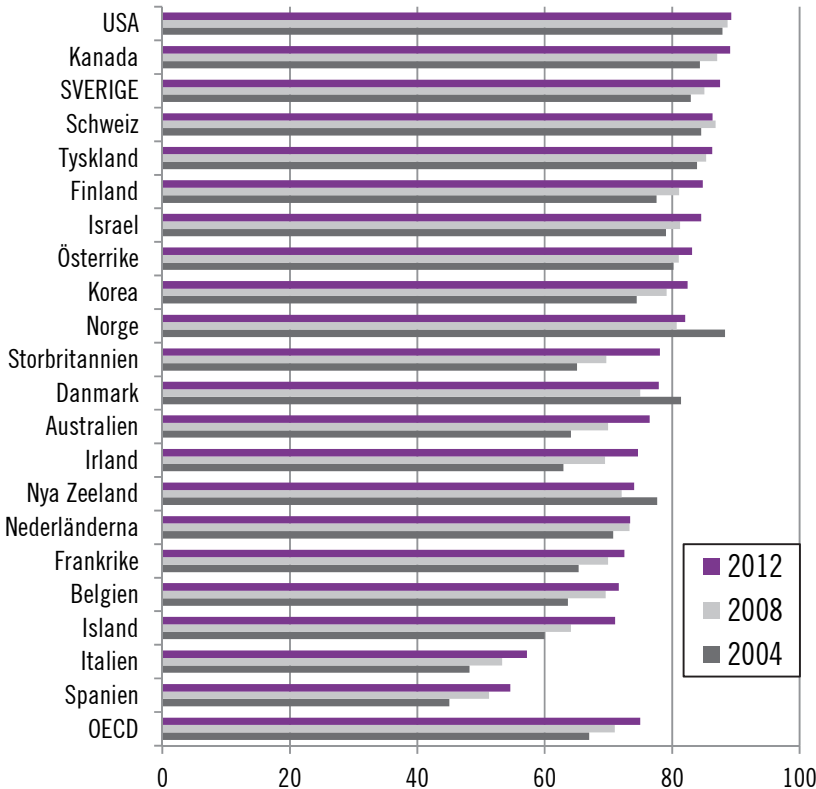
Källa: Källa: OECD Education at a Glance 2006, 2010 och 2014.
 1) Värdena för Kanada avser år 2002, 2006 och 2010.

I Diagram 6.3 redovisas de totala utgifterna för högre utbildning som andel av BNP. År 2011 spenderade Sverige 1,7 procent av BNP på högre utbildning, vilket är mer än genomsnittet inom OECD som låg på 1,6 procent. Måttet omfattar både offentlig och privat finansiering. I Sverige uppgick den privata finansieringen till 0,2 procent. Länder som har en stor andel privat finansiering är USA, Korea och Kanada av vilka Korea hade den största andelen privat finansiering på 1,9 procent. Sverige tillhör tillsammans med Norge, Danmark och Finland de länder som i hög grad finansierar den högre utbildningen med offentliga medel.

6.3 Utbudet av utbildad arbetskraft

Följande avsnitt redovisar utbudet av utbildad arbetskraft, både vad gäller utbildningens nivå och dess inriktning.

Diagram 6.4 Andel av befolkningen i åldern 25–64 år med minst gymnasieutbildning, procent, år 2004–2012

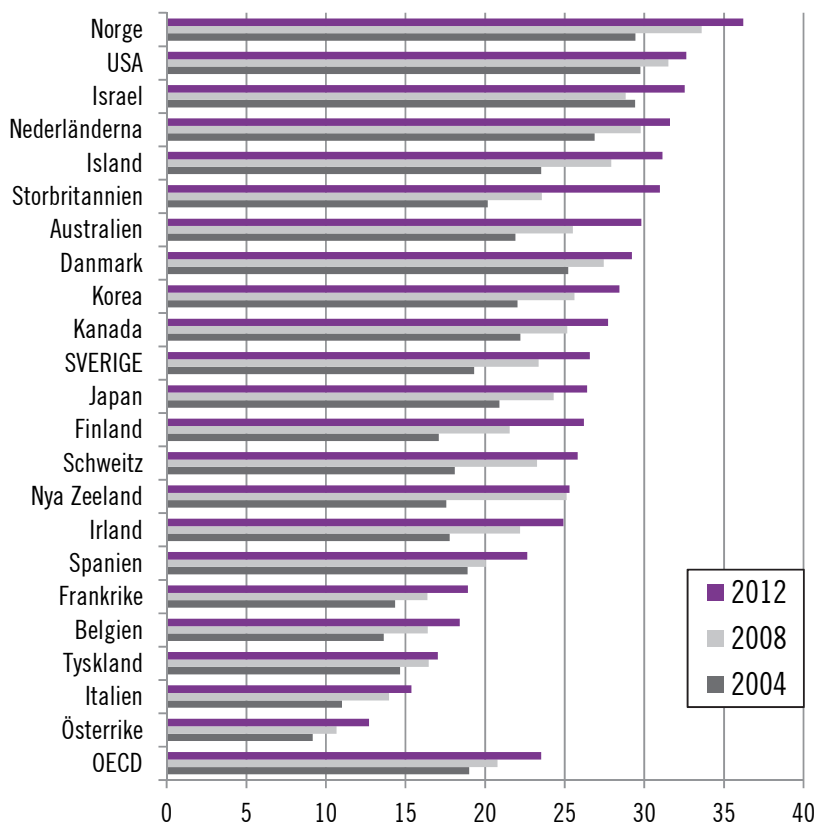
Källa: OECD Education at a Glance 2006, 2010 och 2014.

I Diagram 6.4 visas andelen av befolkningen med minst gymnasial utbildning. Sverige hör till de länder där andelen gymnasieutbildade är som störst, och år 2012 låg Sverige på en tredje plats efter USA och Kanada. Samtidigt som Sverige har en hög andel gymnasieutbildade, har andelen som lämnar grundskolan utan behörighet till de nationella gymnasiesprogrammen ökat och ligger på drygt 13 procent. Av dem som sedan börjar i gymnasieskolan har knappt 80 procent fullföljt en gymnasieutbildning efter tre års studier.

Andelen gymnasieutbildade i Sverige uppgick år 2012 till 88 procent, vilket är markant högre än OECD-genomsnittet på 75 procent. Från 2004 har andelen i Sverige ökat med fem procentenheter från 83 till 88 procent 2012. Sveriges ökning av andelen gymnasieutbildade i befolkningen på fem procentenheter är dock inte den mest omfattande ökningen. I Spanien, Island, Belgien, Irland, Australien och Storbritannien har andelen ökat med över tio procentenheter mellan 2004 och 2012, dock från en relativt sett lägre nivå. Den generella trenden är positiv och nästan alla länder ökade andelen gymnasieutbildade mellan 2004 och 2012, med undantag för USA, Schweiz, Norge, Danmark, Nya Zeeland och Nederländerna. Nedgången i Norge, Danmark och Nya Zeeland förklaras dock av att definitionen av gymnasieutbildning har ändrats.

År 2012 var det fler män än kvinnor i Sverige som hade gymnasieutbildning, och detta gäller för alla åldersgrupper som OECD redovisar. I åldersgruppen 25–64 år uppgick andelen kvinnor med minst gymnasieutbildning till 84 procent och andelen män till 89 procent. De största skillnaderna finns i de äldre åldersgrupperna medan fördelningen är jämnare bland de yngre. Till de länder med jämnast fördelning mellan könen hör Norge, Finland och Nederländerna. Länder som uppvisar en ojämna fördelning till fördel för männen är Schweiz, Japan och Australien.

Diagram 6.5 Andel av befolkningen i åldern 25–64 år med minst treårig högskoleutbildning, procent, år 2004–2012

Källa: OECD Education at a Glance 2006, 2010 och 2014.

År 2012 var andelen av befolkningen 25-64 år som hade minst en treårig högskoleutbildning något större i Sverige jämfört med OECD-genomsnittet. Av Diagram 6.5 framgår att i Sverige hade 27 procent en högskoleutbildning, att jämföra med OECD-genomsnittet på 24 procent. I Sverige har andelen högskoleutbildade stadigt ökat sedan 2004 då andelen var 19 procent. Alla jämförda länder uppvisar en positiv utveckling så till vida att andelen högskoleutbildade ökar i befolkningen. I topp ligger Norge där 36 procent av befolkningen i åldern 25–64 år har en högskoleutbildning.

I EU:s utvecklingsarbete EU2020 anges målet att minst 40 procent av alla invånare i åldern 30–34 år ska ha en eftergymnasial utbildning⁷⁵. År 2012 var den andelen 39 procent i Sverige.

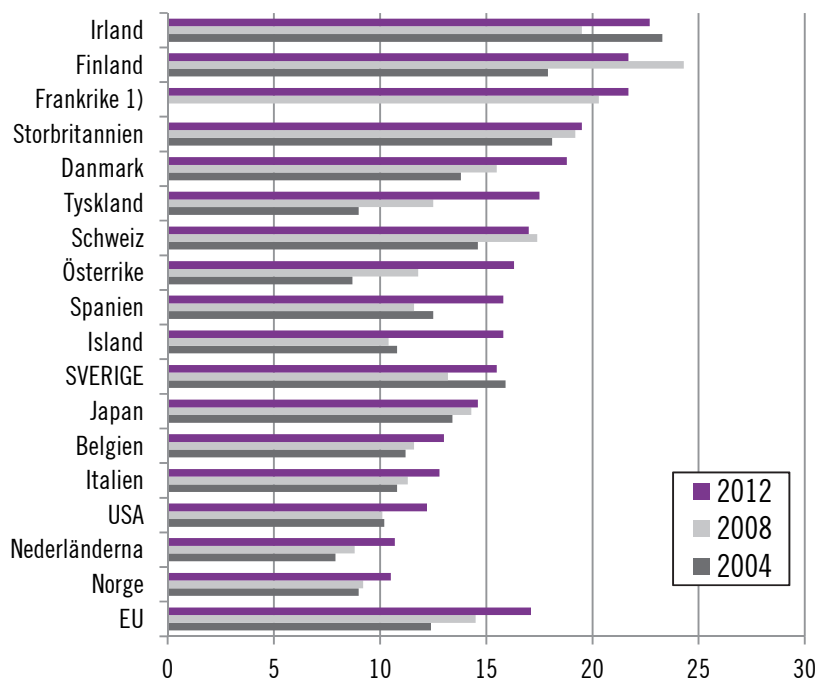
I åldersgruppen 25–34 år var det i fler kvinnor än män som hade en högre utbildning. I övriga åldersgrupper, inklusive hela åldersspannet 25–64 år, var det fler män än kvinnor som hade högskoleutbildning. I länder som Spanien, Norge, Nya Zeeland och Nederländerna hade fler kvinnor än män en eftergymnasial utbildning medan det omvända gällde Korea, Japan och Italien. För OECD som helhet hade fler kvinnor än män i åldern 25–64 år eftergymnasial utbildning.

En stor andel av befolkningen som har en examen från naturvetenskapliga och tekniska utbildningar är positivt för utvecklingen i näringslivet, särskilt i innovationsdrivna länder. I Diagram 6.6 redovisas antalet nyexaminerade från naturvetenskapliga eller tekniska utbildningar år 2004, 2008 och 2012, per 1 000 invånare i åldern 20–29 år.

---

⁷⁵ Det som inkluderas i eftergymnasial utbildning är högskoleutbildning, kvalificerad yrkesutbildning och utbildning inom yrkeshögskolan.

Diagram 6.6 Antalet nyexaminerade från naturvetenskapliga eller tekniska högskoleutbildningar per 1 000 invånare i åldern 20–29 år, år 2004–2012

Källa: Eurostat.

1) 2012 avser år 2010 för Frankrike.

I Sverige har andelen nyexaminerade från naturvetenskapliga eller tekniska utbildningar minskat mellan 2004 och 2012, från 15,9 till 15,5 per 1 000 invånare i åldern 20–29 år. Andelen i Sverige ligger under genomsnittet för EU.

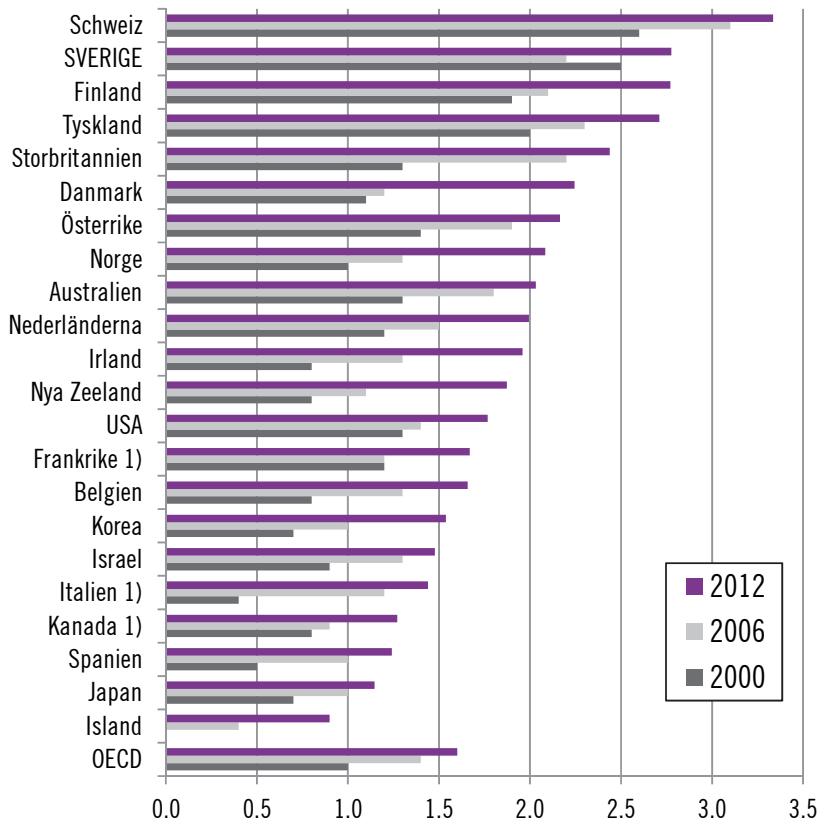
Vad beträffar fördelningen mellan män och kvinnor var det år 2012 i Sverige dubbelt så många män som kvinnor som examinerades inom naturvetenskapliga och tekniska utbildningar. Antalet kvinnor som tog examen inom fältet var 10,3 per 1 000 invånare i åldern 20–29 år, vilket var under genomsnittet för EU som var 11,2. Även för männen var det svenska utfallet under det europeiska genomsnittet. I Sverige examinerades 20,4 män per 1 000 invånare i åldern 20–29 år, medan det europeiska genomsnittet var 22,9.

Forskarkompetens är viktigt för en konkurrenskraftig ekonomi. Det är en kompetens som är viktig dels för att kunna generera ny

kunskap men även för att kunna ta till sig och använda befintlig kunskap. I Diagram 6.7 framgår hur stor andel av Sveriges befolkning som doktorerat år 2004, 2008 och 2012.

Diagram 6.7 Andelen av befolkningen i åldern 25–64 år som har disputerat, procent, år 2000–2012

Källa: OECD Education at a Glance 2002, 2008 och 2014. OECD Science.

Anm: Andelarna omfattar även internationella studenter.

1) 2006 avser 2005 för Kanada, Frankrike och Italien.

Andelen disputerade uppgick 2012 till 2,8 procent, vilket placerar Sverige som det land som har näst flest disputerade inom OECD. År 2012 var det enbart Schweiz som hade en större andel än Sverige, 3,3 procent. Genomsnittet för OECD var 1,6 procent 2012. Diagram 6.7 visar en positiv trend inom hela OECD och i länder som Korea, Frankrike, Nya Zeeland, Irland, Danmark,

Norge, Finland och Nederländerna har andelen av befolkningen med forskarkompetens ökat markant under 2000-talet.

6.4 Framtida kompetensförsörjning

De kunskaper som dagens ungdomar förvärvar är av stor betydelse för den framtida kompetensförsörjningen. Det är därför viktigt med ett skolsystem som verkar för att ungdomar ska få bästa möjliga utbildning. De kunskaper man samlar på sig under skolgången är av avgörande betydelse för hur väl förberedd man är att gå vidare till högre studier och arbete. Det är i förlängningen även avgörande för Sveriges framtida konkurrenskraft.

6.4.1 Sjunkande resultat i kunskapsmätningar bland svenska elever

PISA (Programme for International Student Assessment), är ett OECD-projekt, där 15-åringars kunskaper inom matematik, läsförståelse och naturvetenskap undersöks. Sedan starten år 2000 har studien genomförts vart tredje år. Studien sätter stor vikt vid att utvärdera elevernas kunskaper i ett sammanhang, testa förmågan att förstå processer, att tolka och hantera information samt att lösa problem. PISA är ett verktyg för att jämföra kunskap mellan länder och över tid, men även för att identifiera vad som behöver utvecklas i ett utbildningssystem.

PISA-undersökningen som genomfördes 2012 och som refereras till i det här kapitlet, visar att svenska elever då för första gången presterade under OECD-genomsnittet i såväl läsförståelse som matematik och naturkunskap. Den dystra bilden förstärks ytterligare av att svenska elever är de vars genomsnittliga resultat har försämrats mest av alla jämförda länder under de år undersökningen genomförts. PISA 2012 visar att inom läsförståelse och naturkunskap är det främst de lågpresterande elevernas resultat som försämrats, medan resultatnedgången i matematik är lika stor bland hög- och lågpresterande elever. Med avseende på läsförståelse och naturkunskap har således likvärdigheten i den svenska skolan i denna bemärkelse försämrats under 2000-talet. PISA 2012 visar

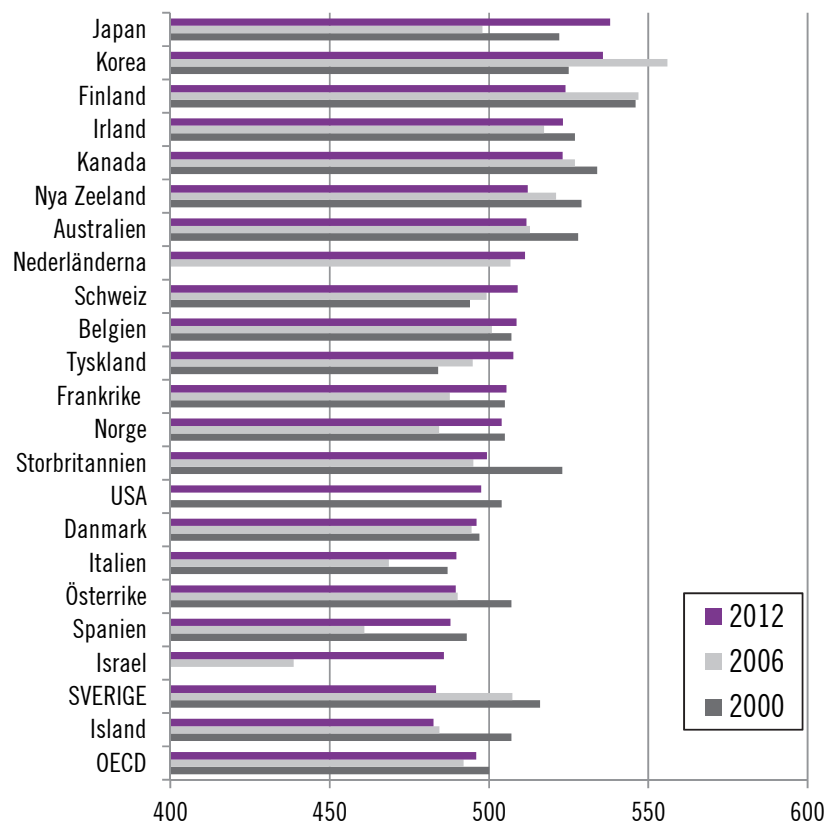
också att pojkar har försämrat sina resultat i större utsträckning än flickor i såväl läsförståelse som matematik och naturvetenskap⁷⁶.

Internationellt sett finns det ett antal länder som utmärker sig mer än andra, där Japan och Korea finns med bland de tre bästa länderna i alla kategorier. Även Finland har genomgående presterat bra i alla PISA:s delmoment, men visar på en betydande resultatnedgång mellan PISA 2006 och PISA 2012. Resultaten från PISA-undersökningarna redovisas i följande tre diagram: läsförståelse i Diagram 6.8, matematik i Diagram 6.9 och naturkunskap i Diagram 6.10. I diagrammen är inte alla länder som deltar i PISA medtagna utan endast det urval av länder som följer genom den här rapporten.

---

⁷⁶ Skolverket (2013).

Diagram 6.8 Nationella medelvärden i OECD:s PISA-undersökning av 15-åringars läsförståelse, år 2000–2012

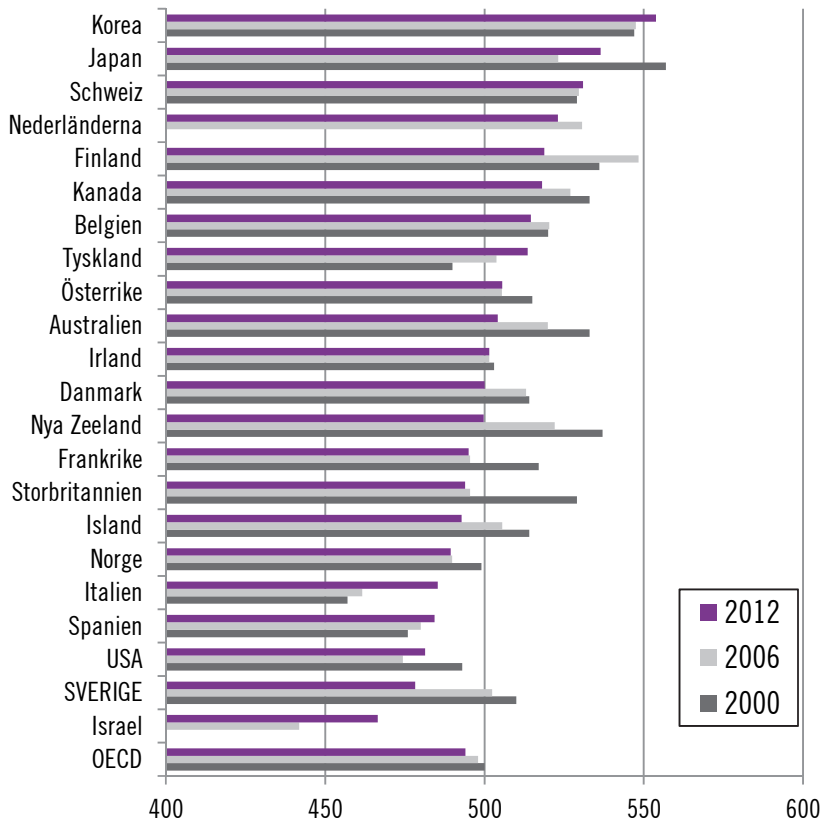

Källa: OECD, PISA 2000, 2006 och 2012.

Resultaten visar att svenska elevers kunskaper i läsförståelse har försämrats påtagligt, då resultaten i läsförståelse har sjunkit med varje mätning sedan 2000. Bland de jämförda länder som presterat bäst finns Japan, Korea och Finland. Över tid har svenska elevers resultat försämrats mest av alla OECD-länder. I läsförståelse är det främst de lågpresterande eleverna som tappat mark⁷⁷.

⁷⁷ Skolverket (2013).

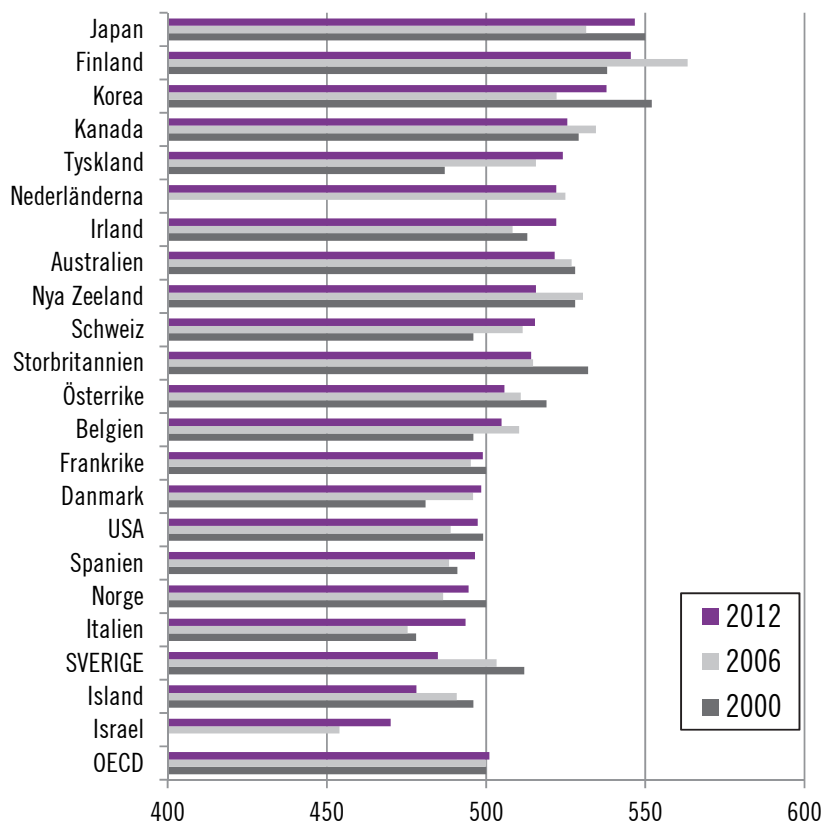
Diagram 6.9 Nationella medelvärden i OECD:s PISA undersökning av 15-åringars kunskaper i matematik, år 2000–2012

Källa: OECD PISA 2000, 2006 och 2012.

PISA 2012 visar att svenska elevers kunskaper i matematik har försämrats. Försämringen av resultaten finns bland såväl hög- som lågpresterande elever. Sverige presterade 2012 näst sämst bland de jämförda länderna, endast i Israel var resultaten sämre. Bland de länder som presterat bäst finns Korea, Japan och Schweiz. I Japan har resultatet försämrats något sedan år 2000, medan det förbättrats för Schweiz och Korea. Av de nordiska länderna presterar Finland bäst.

Diagram 6.10 Nationella medelvärden i OECD:s PISA undersökning av 15-åringars kunskaper i naturvetenskap, år 2000–2012

Källa: OECD PISA 2000, 2006 och 2012.

Svenska 15-åringars kunskaper i naturvetenskap låg 2012 något under medelvärdet för OECD. Precis som för matematik och läsförståelse har kunskaperna i naturvetenskap försämrats sedan förra mätningen. Japan, följt av Finland och Korea, befinner sig även här bland de bäst presterande.

En annan organisation som utvärderar ungdomars kunskaper är The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). De genomför bland annat två studier kallade TIMSS och PIRLS. TIMSS utvärderar grundskoleelevers kunskaper i matematik och naturvetenskap och PIRLS utvärderar kunskaper i läsförståelse. I TIMSS deltar elever i årskurs 4 och 8 och i PIRLS deltar endast elever i årskurs 4. De senaste studierna genomfördes

2011 och TIMSS visar att svenska fjärdeklassares kunskaper i naturvetenskap har förbättrats och var då över genomsnittet för OECD. Resultatet i matematik var oförändrat jämfört med 2007 års mätning under genomsnittet för OECD. Resultatutvecklingen i matematik och naturvetenskap för elever i årskurs 8 har försämrats med varje mätning sedan starten 1995. Vad gäller läsförståelse visar PIRLS att de svenska resultaten har försämrats något men att de ligger över OECD-genomsnittet. Båda studierna slår fast att elever med välutbildade föräldrar presterar bättre än elever med lågutbildade föräldrar⁷⁸.

6.4.2 Avkastning på utbildning

Sverige karaktäriseras av en relativt låg avkastning på utbildning jämfört med andra länder inom OECD. Hur ekonomiskt lönsam en högskoleutbildning är påverkar individens val att gå vidare med högre studier⁷⁹. Den låga avkastningen på utbildning i Sverige beror till viss del på att en stor del av de högskoleutbildade har sin arbetsmarknad inom offentlig sektor, där lönerna generellt sett inte är lika höga som i den privata sektorn. Det beror även på den svenska skattstrukturen, som via höga marginalsatser pressar samman lönestrukturen efter skatt. Avkastningen hålls samtidigt uppe av att utbildningen inte är avgiftsbelagd.

Den ekonomiska lönsamheten av högskoleutbildning kan beräknas med hjälp av en diskonteringsmetod. Metoden inkluderar relevanta kostnader och intäkter till ett nuvärde. För att kunna jämföra flera länder köpkraftsjusteras alla intäkter och kostnader och uttrycks i dollar innan nuvärdet räknas ut. Det finns ett par problem med den här beräkningsmetoden, bland annat att den grundar sig på genomsnittliga inkomster för olika utbildningsgrupper och därmed inte tar hänsyn till andra individkaraktäristika. Måttet tar heller inte hänsyn till att avkastningen av utbildning varierar stort mellan olika utbildningsgrupper.

I Diagram 6.11 presenteras den ekonomiska lönsamheten av högskoleutbildning jämfört med gymnasieutbildning. Sverige hade

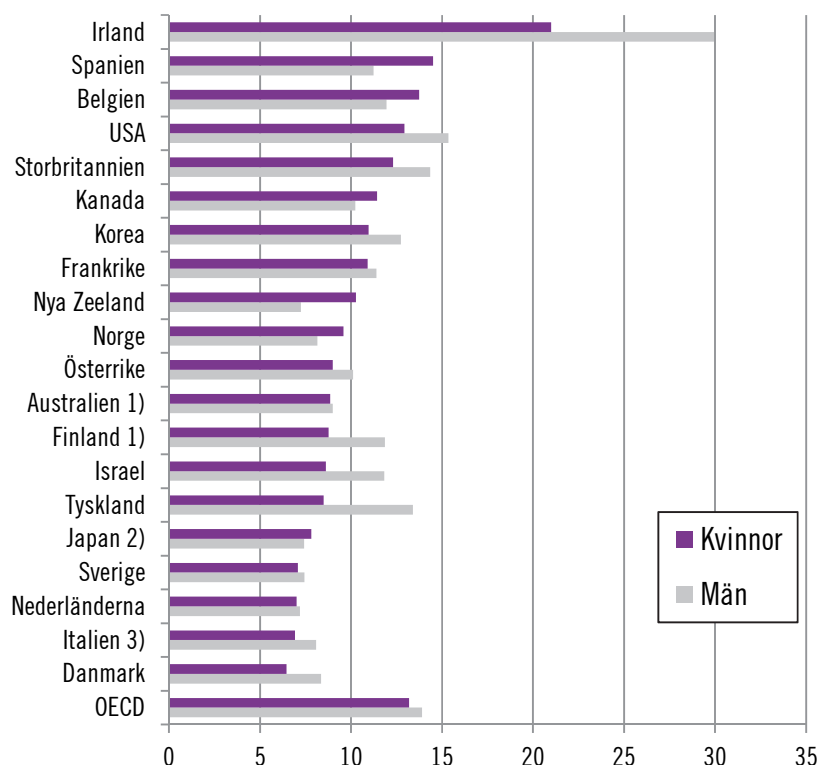
---

⁷⁸ Skolverket (2011).

⁷⁹ OECD (2014 c).

tillsammans med Danmark, Italien och Nederländerna den lägsta avkastningen på högre utbildning, för kvinnor var den 7,1 procent och för män 7,4 procent. Andelarna låg en bra bit under OECD-genomsnittet som var 13,9 procent för män och 13,2 procent för kvinnor. I Sverige har alltså kvinnorna en lägre avkastning jämfört med männen. Sverige tillhör dock tillsammans med Nederländerna, Japan, Australien och Frankrike de länder där avkastningen på utbildning är relativt jämställd. I länder som Japan, Norge, Nya Zeeland, Kanada, Belgien och Spanien har kvinnorna högre avkastning på utbildning än männen.

Diagram 6.11 Ekonomisk lönsamhet av högskoleutbildning jämfört med gymnasieutbildning (privata internräntor), kvinnor och män, procent, år 2010

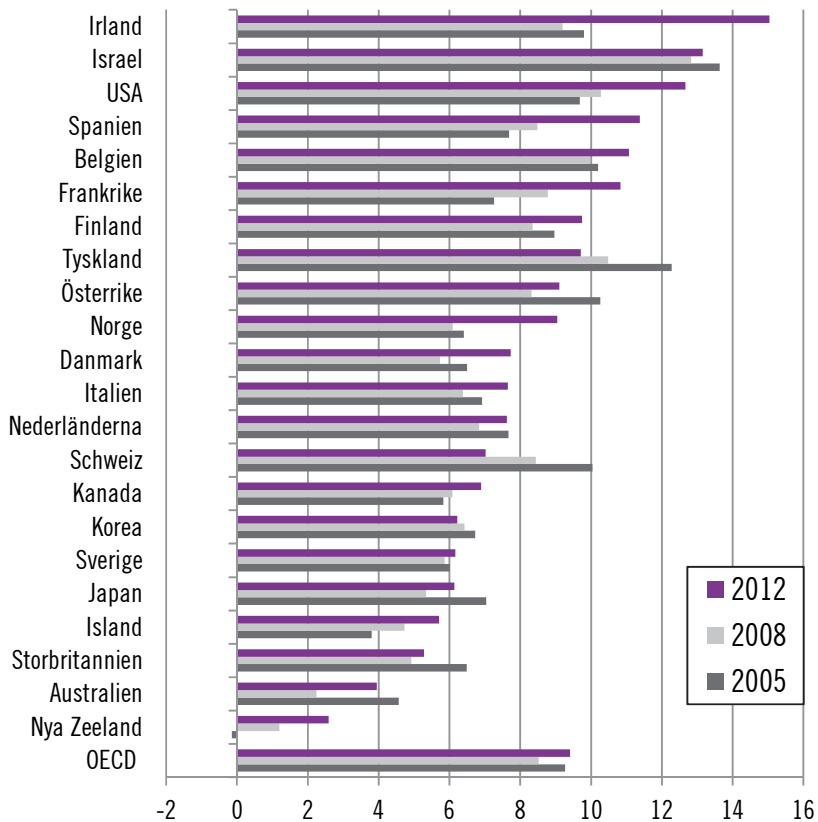

Källa: OECD Education at a Glance 2014.
 1) Avser år 2009 för Australien och Finland.
 2) Avser år 2007 för Japan.
 3) Avser år 2008 för Italien.

Ytterligare en drivkraft för att studera på högre nivå är om utsikterna att få ett kvalificerat arbete ökar med en högskoleutbildning jämfört med gymnasieutbildning. Att utbilda sig minskar även risken för arbetslöshet, då utbildning möjliggör en bättre position på arbetsmarknaden. För de sektorer inom ett land som behöver individer med högskolekompetens är det bra om det finns incitament att utbilda sig. Således är det bra om högskoleutbildningen ökar chanserna till ett kvalificerat arbete. I Diagram 6.12 visas för ett urval av länder skillnaden i sysselsättningsgrad för de med en högskoleutbildning jämfört med de med en gymnasieutbildning.

Diagram 6.12 Skillnad i sysselsättningsgrad mellan individer med högre utbildning och individer som endast har gymnasieutbildning, år 2005–2012

Källa: OECD Education at a Glance 2014.

I Sverige är skillnaden i sysselsättningsgraden mellan personer med högskoleutbildning och gymnasieutbildning inte särskilt stor. Skillnaden var 6 procentenheter 2012, vilket innebär att det var 6 procentenheter fler som hade arbete i gruppen högskoleutbildade jämfört med gruppen med gymnasieutbildning. Av Diagram 6.12 framgår att skillnaden var 6 procentenheter även 2005 och 2008. Mellan dessa år har sysselsättningsgraden ändrats för båda grupperna, men den relativa skillnaden har alltså inte förändrats mellan mätpunkterna.

Störst skillnad syns för Irland, där skillnaden i sysselsättning mellan individer med högskoleutbildning och individer med gymnasieutbildning var 15 procentenheter 2012. Irland drabbades hårt av finanskrisen och mellan 2008 och 2012 har sysselsättningsgraden minskat för såväl högskoleutbildade som gymnasieutbildade. Bland de gymnasieutbildade minskade dock sysselsättningsgraden mer än för de högskoleutbildade, vilket förklarar den ökande skillnaden i sysselsättningsgrad mellan grupperna.

Av de nordiska länderna låg Danmark närmast Sverige med en skillnad i sysselsättningsgrad mellan högskoleutbildade och de med endast gymnasieutbildning på 7 procentenheter, medan skillnaden var större jämfört med Finland och Norge, där skillnaden mellan grupperna var 9 procentenheter. På motsvarande sätt minskas risken för arbetslöshet med ökande utbildningsnivå. Arbetslösheten är lägre för personer med eftergymnasial utbildning jämfört med de som har gymnasieutbildning. När det gäller arbetslöshet finns dock den största skillnaden mellan de med förgymnasial och de med gymnasial utbildning⁸⁰.

Sammanfattningsvis är incitamenten att studera, med avseende på ekonomisk lönsamhet och utsikterna att förvärva ett kvalificerat yrke, relativt svaga i Sverige. Trots detta är det många som utbildar sig, vilket indikerar att det finns andra drivkrafter än de rent ekonomiska bakom beslutet att utbilda sig.

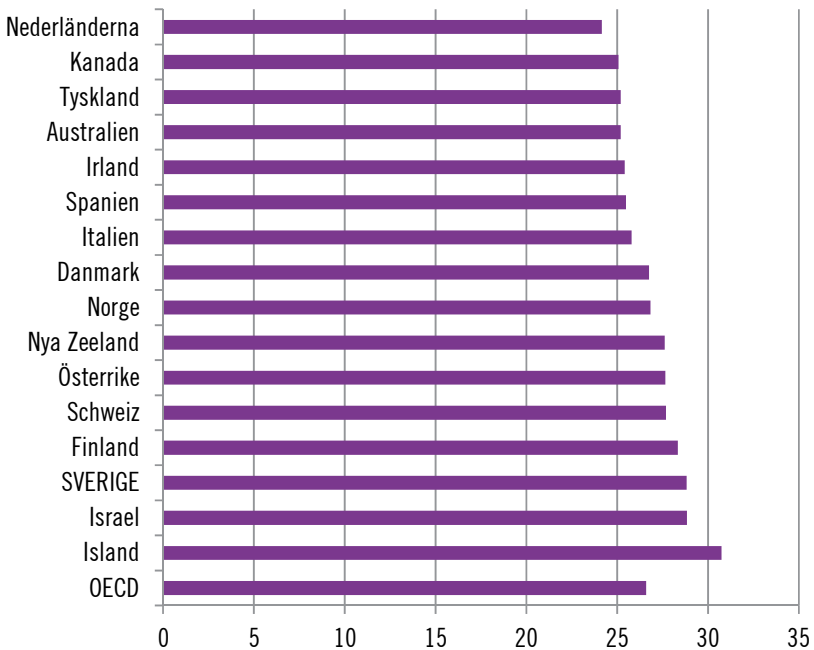
---

⁸⁰ SCB, Arbetskraftsundersökningarna (AKU).

6.4.3 Hög ålder vid högskoleexamen

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är det eftersträvansvärt att individer etableras på arbetsmarknaden så tidigt som möjligt. Sverige har en hög medianålder för första högskoleexamen, vilket medför en senare etablering på arbetsmarknaden. En tidig etablering är viktigt för såväl individens livsinkomst som samhällsnyttan i stort. Det är särskilt viktigt i dagens samhälle där den arbetsföra befolkningen minskar i antal, samtidigt som andelen som går i pension ökar. Mellan 2010 och 2060 beräknas folkmängden inom OECD öka med 17 procent samtidigt som andelen personer i arbetsför ålder (15–74 år) beräknas minska med 7 procent⁸¹. I Diagram 6.13 redovisas medianåldern för första högskoleexamen.

Diagram 6.13 Medianålder för första högskoleexamen från en treårig högskoleutbildning, år 2012

Källa: OECD Education at a Glance, 2014.

⁸¹ OECD (2015 b).

Sverige har en hög medianålder för första högskoleexamen jämfört med övriga studerade OECD-länder. Medianåldern vid första examen från en treårig högskoleutbildning var 29 år 2012, medan OECD-genomsnittet var 27 år. Diagram 6.13 visar att Island hade högst medianålder med 31 år. Även Israel, Österrike och Finland har höga medianåldrar. För de nordiska länderna kan de relativt höga medianåldrarna delvis förklaras av att åldern då ungdomarna avslutar sina gymnasiestudier är relativt hög samt att många väljer att ta ett studieupphåll innan de påbörjar en högskoleutbildning⁸². Detta medför att etableringen på arbetsmarknaden sker senare för den gruppen och en risk i att de kommer att ha färre yrkesverksamma år. Samtidigt har Sverige, i jämförelse med övriga undersökta länder, en hög utträdesålder från arbetsmarknaden.

6.4.4 Stort deltagande i kompetensutveckling

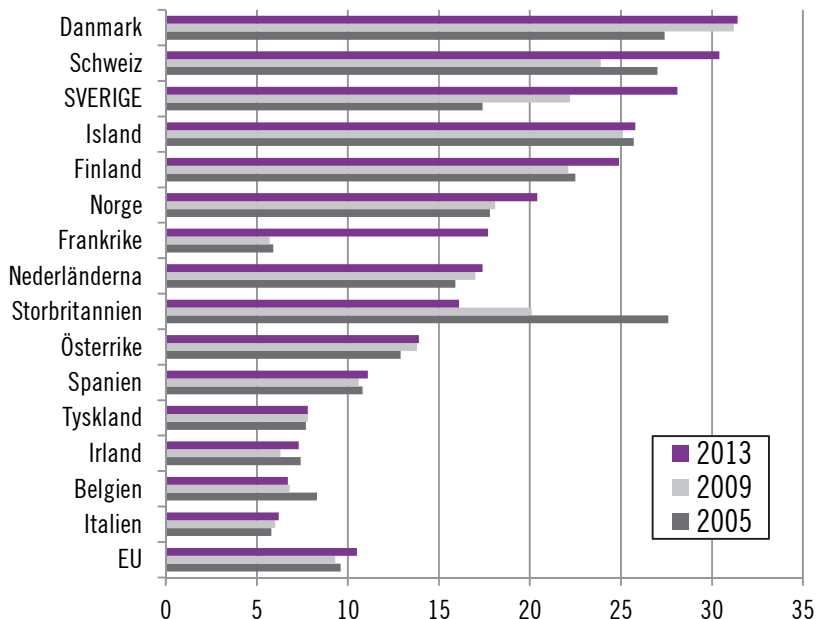
Vidareutbildning i form av vuxenutbildning, lärande i arbetet och arbetsplatsförlagd utbildning spelar en avgörande roll i att hjälpa individen att utveckla och behålla kompetenser som är viktiga i arbetet och i livet. Då utvecklingen av nya arbetsmetoder och teorier sker löpande är det viktigt att de som arbetar håller sig à jour med utvecklingen för att kunna utföra sitt arbete på bästa sätt. Livslångt lärande bidrar också till ökad hälsa, känsla av delaktighet och social inkludering.⁸³ Av Diagram 6.14 framgår hur stor andel av befolkningen i åldern 25–64 år som deltagit i utbildning eller kompetensutveckling under anställning, mellan åren 2005 och 2013.

---

⁸² SCB (2009).

⁸³ OECD (2013 b).

Diagram 6.14 Andelen av befolkningen i åldern 25–64 år som deltagit i utbildning eller kompetensutveckling de senaste fyra veckorna för undersökningen, procent, år 2005–2013

Källa: Eurostat.

Anm: Tidsseriebrott för Frankrike 2013 och Storbritannien 2007.

Sverige karaktäriseras av en hög grad av livslångt lärande. Av de tillfrågade år 2013 uppgav drygt 28 procent att de genomgått någon form av kompetensutveckling de senaste fyra veckorna. De nordiska länderna och Schweiz har ett högt deltagande i kompetensutvecklingsinsatser. Bland de länder som har ett lågt deltagande finns Italien, Belgien, Irland och Tyskland. I Sverige liksom i de flesta länderna var det fler kvinnor än män som deltog i vidareutbildning 2013.

OECD utför en studie kallad PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies). PIAAC mäter färdigheterna i läskunnighet, matematik och problemlösning i högteknologiska miljöer hos vuxna. Resultaten från 2013 visar att Sverige presterar över OECD-genomsnittet i testets samtliga delmoment och bäst i delmomentet som mäter problemlösning i högteknologiska miljöer. Resultaten delas in i olika nivåer utifrån hur väl man presterar. Sverige har en högre andel än OECD-

genomsnittet som presterar i de högsta nivåerna i studiens tre delmoment⁸⁴.

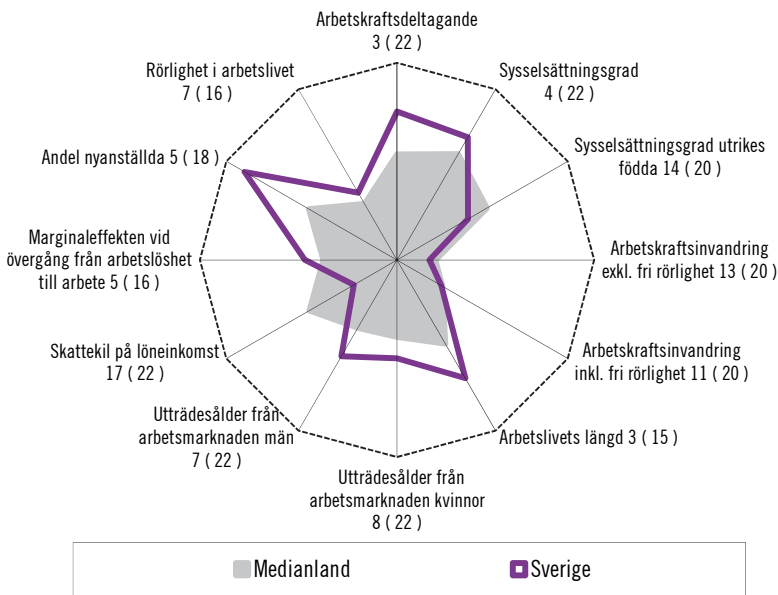
⁸⁴ OECD (2013 c).

7 Arbetsmarknad

Reflektioner: Sverige har ett högt arbetskraftsdeltagande och en hög andel sysselsatta. Detta drivs delvis av högt arbetskraftsdeltagande bland kvinnor och att svenskar lämnar arbetslivet i relativt hög ålder. Samtidigt dämpas sysselsättningen något av låg sysselsättning bland utrikes födda och en måttlig arbetskraftsinvandring. Rörligheten på den svenska arbetsmarknaden är idag högre än i många andra länder, särskilt bland högutbildade.

Diagram 7.1 Indikatorer rörande arbetsmarknad - översikt

Källa: se respektive indikator.
 Anm: Tolkningen av figuren är att ju längre ut den lila linjen är desto bättre värde. Siffran efter respektive indikators namn anger Sveriges position i länderjämförelsen och inom parentes anges antalet jämförda länder. För en mer detaljerad beskrivning se Avsnitt 1, Inledning.

7.1 Inledning

Arbetsmarknadens funktionssätt har mycket stor betydelse för ekonomins utveckling och ett lands konkurrenskraft. För näringslivets konkurrenskraft är det betydelsefullt att matchningen på arbetsmarknaden fungerar väl så att företagens efterfrågan på arbetskraft kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt. Den demografiska utvecklingen i Sverige, och i andra OECD-länder där andelen av befolkningen i arbetsför ålder minskar, kommer att sätta ytterligare fokus på vikten av en väl fungerande arbetsmarknad.

De flesta indikatorer i detta avsnitt visar utvecklingen under en tioårsperiod från några år in på 2000-talet och fram till 2013. Indikatorerna inom arbetsmarknadsområdet har i första hand valts för att belysa företagens tillgång till arbetskraft. Indikatorerna speglar bland annat arbetskraftsdeltagandet och hur mycket befolkningen arbetar. Här finns även indikatorer som speglar drivkrafter till ökat arbetsutbud samt arbetsmarknadens funktionssätt.

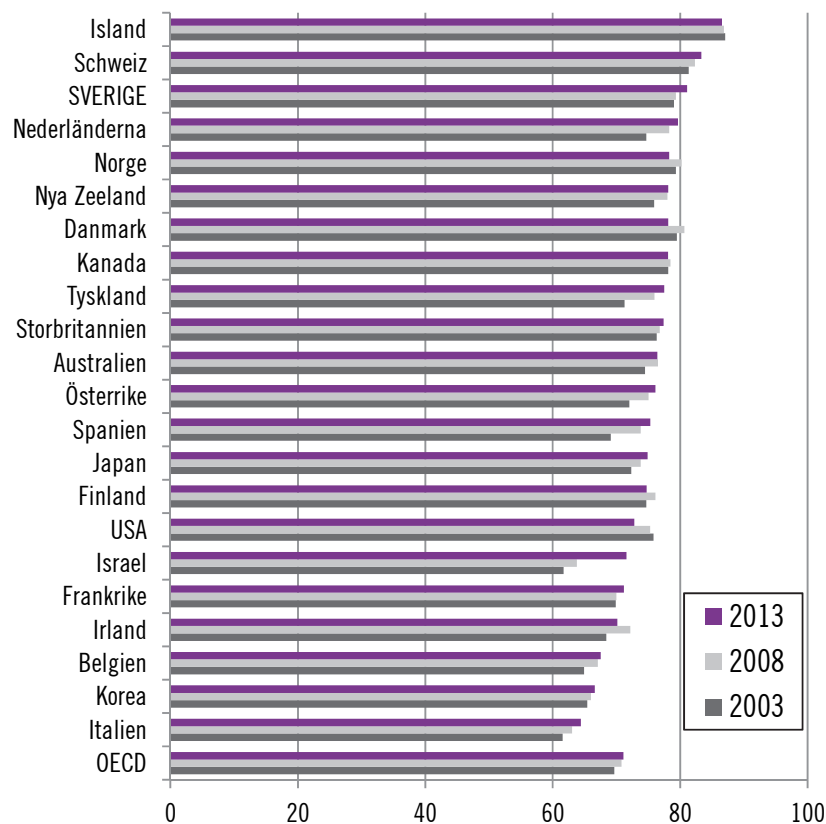
7.2 Arbetskraftsdeltagande och sysselsättning

Ett ökat antal arbetade timmar bidrar till att BNP ökar och att levnadsstandarden kan höjas. En ökad sysselsättning i privat sektor är särskilt viktig för att också i framtiden kunna finansiera en välfärd med dagens omfattning. I takt med att andelen äldre i befolkningen stiger kommer det troligen ställas allt större krav på arbetskraftsdeltagande och sysselsättning.

7.2.1 Arbetskraftsdeltagandet har ökat i Sverige och OECD

Andelen individer som ställer sig till arbetsmarknadens förfogande är avgörande för att nå en varaktigt hög sysselsättning. I Diagram 7.2 visas arbetskraftsdeltagandet mätt som arbetskraftens andel av befolkningen.

Diagram 7.2 Arbetskraftsdeltagande 15-64 år, procent av befolkningen, 2003–2013

Källa: OECD Employment and Labour Market Statistics.

Av Diagram 7.2 framgår att det högsta arbetskraftsdeltagandet återfinns i Island följt av Schweiz och Sverige. Arbetskraftsdeltagandet ligger i dessa tre länder klart över 80 procent. En bidragande orsak till det höga arbetskraftsdeltagandet i dessa tre länder är det höga arbetsmarknadsdeltagandet bland kvinnor. Näst efter Island har Sverige har det högsta arbetsmarknadsdeltagandet bland kvinnor. När det gäller mäns arbetskraftsdeltagande hamnar Sverige på femte plats i länderjämförelsen. Här sticker Sverige och övriga nordiska länder ut genom att ha minst skillnad i arbetskraftsdeltagande mellan kvinnor och män. I de nordiska länderna ligger arbetskraftsdeltagandet för kvinnor mellan 2,5 och fem procentenheter lägre än för män. Detta kan jämföras med

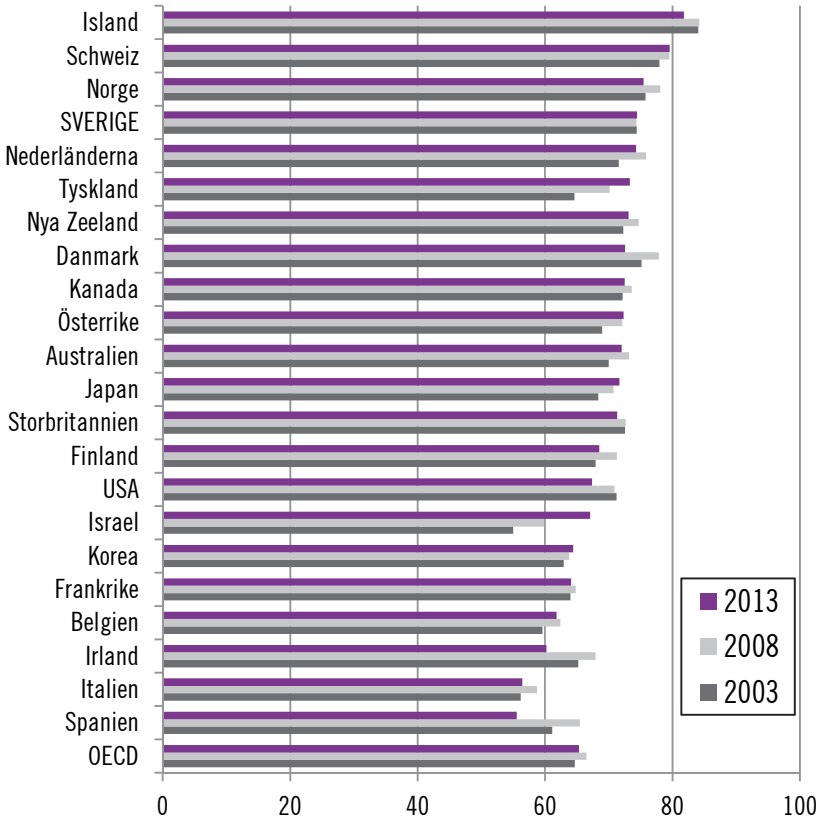
17 procent för OECD-området som helhet. De största skillnaderna mellan kvinnor och män återfinns i Italien och Korea. I dessa båda länder är arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor runt 55 procent. Det är även här vi finner det lägsta totala arbetskraftsdeltagandet.

Arbetskraftsdeltagandet har ökat i de flesta jämförda länder under de senaste tio åren, vilket till stor del kan förklaras av att kvinnors arbetskraftsdeltagande har ökat. I OECD som helhet har till och med arbetskraftsdeltagandet minskat något bland män samtidigt som det stigit med över tre procentenheter bland kvinnor. En annan tydlig utveckling är att arbetskraftsdeltagandet ökar kraftigt bland de äldre på arbetsmarknaden. I såväl Sverige som resten av OECD-länderna har arbetskraftsdeltagandet bland personer i åldern 55-64 ökat påtagligt de senaste tio åren. De största uppgångarna i arbetskraftsdeltagande mellan 2003 och 2013 har skett i Israel, Spanien och Tyskland. I Israel har arbetskraftsdeltagandet stigit med 10 procentenheter och uppgången har varit ungefär lika stor bland kvinnor och män. I Spanien och Tyskland har arbetskraftsdeltagandet ökat med över sex procentenheter på tio år. I Spanien drivs förändringen enbart av ökat deltagande på arbetsmarknaden bland kvinnor, där arbetskraftsdeltagandet har ökat med 13 procentenheter. I Tyskland bidrog ökat arbetskraftsdeltagande bland kvinnor med ungefär två tredjedelar av den totala uppgången. I Sverige ökade arbetskraftsdeltagandet med runt två procentenheter för både kvinnor och män.

7.2.2 Oförändrad sysselsättningsgrad i Sverige

Sysselsättningen är starkt beroende av hur arbetskraftsdeltagandet ser ut. Även om arbetskraftsdeltagandet till viss del påverkas av konjunkturen är sysselsättningsgraden än mer känslig för konjunkturella svängningar. Det är dock inte bara konjunkturella faktorer som skiljer arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad åt. Här finns även strukturella skillnader. I Diagram 7.3 visas sysselsättningsgraden för olika länder i åldersgruppen 15–64 år.

Diagram 7.3 Sysselsättningsgrad 15-64 år, procent av befolkningen, 2003-2013

Källa: OECD Employment and Labour Market Statistics.

Anm: I den svenska officiella statistiken anges sysselsättningen för åldersgruppen 15-74 år.

I Diagram 7.3 visas att den högsta sysselsättningsgraden finns i Island, vilket är det enda land i jämförelsen där mer än 80 procent av befolkningen i åldern 15-64 år är sysselsatta. Sveriges sysselsättningsgrad ligger på drygt 74 procent, vilket placerar Sverige på fjärde plats bland de jämförda länderna. Förutom Island har också Schweiz och Norge en högre sysselsättningsgrad än Sverige. Den lägsta sysselsättningsgraden återfinns i Spanien och Italien med runt 56 procent.

Sysselsättningsgraden är högre för män än för kvinnor i samtliga länder. I hela OECD är sysselsättningsgraden bland kvinnor 58 procent medan den är 73 procent för männen, en skillnad på 15 procentenheter. I Sverige är sysselsättningsgraden 72 procent

för kvinnor och 76 procent för män. Det är bara i de nordiska länderna som skillnaden i sysselsättningsgrad mellan kvinnor och män är mindre än fem procentenheter.

Stora svängningar i samband med finanskrisen

I Sverige har sysselsättningsgraden inte förändrats alls mellan 2003 och 2013, medan den i OECD som helhet har ökat med 0,6 procentenheter. Även om det varit små förändringar under en tioårsperiod har det förekommit svängningar under denna period, särskilt i samband med finanskrisen. Mellan 2008 och 2009 sjönk sysselsättningsgraden i stort sett över hela OECD. I Irland, Island och Spanien sjönk sysselsättningsgraden med runt 5 procentenheter på bara ett år. I Sverige och OECD som helhet sjönk den med i storleksordningen 2 procentenheter. Sedan 2009 har sysselsättningsgraden återhämtat sig och i Sverige var den 2013 åter på samma nivå som den var 2008. Även i OECD som helhet har sysselsättningsgraden ökat de senaste åren, den har dock ännu inte kommit tillbaka till den nivå som rådde 2008.

Även om det i OECD som helhet inte har skett särskilt stora rörelser under tioårsperioden mellan 2003 och 2013 finns det länder där betydande förändringar skett. I Israel har sysselsättningsgraden ökat med över 12 procentenheter och i Tyskland har ökningen varit nära nio procentenheter. Samtidigt har sysselsättningsgraden minskat med fem procentenheter i Spanien och Irland. I Spanien ökade sysselsättningsgraden mellan 2003 och 2008 för att som tidigare nämnts sjunka kraftigt mellan 2008 och 2009. Till skillnad från de flesta andra länder har heller inte sysselsättningen i Spanien stärkts sedan 2009, den har istället fortsatt att minska. Mellan 2008 och 2013 har sysselsättningsgraden minskat med nära 10 procentenheter.

I flera länder har sysselsättningsgraden utvecklats påtagligt olika för kvinnor och män. I Spanien ökade sysselsättningsgraden så kraftigt bland kvinnor mellan 2003 och 2008 att den trots den kraftiga nedgången sedan 2008 var högre 2013 än den var 2003. Sysselsättningsgraden bland spanska kvinnor var år 2013 3,4 procentenheter högre än 2003. Samtidigt har männens sysselsättningsgrad minskat med över 14 procentenheter. Irland

har haft en utveckling som liknar den spanska, med en marginell uppgång i sysselsättningsgrad för kvinnor och en nedgång på 10 procentenheter för män. I Israel och Tyskland, där den totala sysselsättningsgraden ökat mest, har sysselsättningsgraden ökat kraftigt för både kvinnor och män. I Tyskland drivs den ökande sysselsättningsgraden även av en kraftigt ökad sysselsättning bland de äldre på arbetsmarknaden. Det är en utveckling som återfinns i samtliga studerade länder, sysselsättningsgraden i åldergruppen 55–64 utvecklas betydligt starkare än i övriga åldersgrupper.

I hela OECD har sysselsättningsgraden gått upp med 2,4 procentenheter bland kvinnor och sjunkit med 1,3 procentenheter bland män under perioden 2003 till 2013. I Sverige har sysselsättningsgraden varit nära oförändrad både för kvinnor och män.

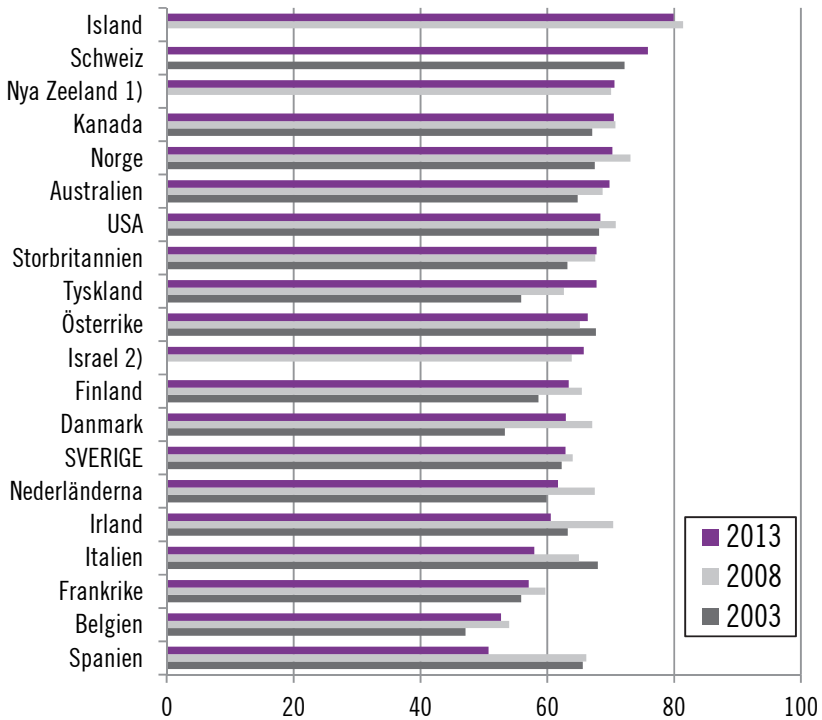
Ett ökande arbetskraftsdeltagande i kombination med en sysselsättningsgrad som bara förändrats marginellt medför att arbetslösheten i Sverige har ökat.⁸⁵

7.2.3 Stor skillnad i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda

Sysselsättningsgraden för utrikes födda visas i Diagram 7.4. Sverige har, jämfört med andra länder, en stor skillnad i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda.

---

⁸⁵ Arbetslöshetens utveckling beskrivs mer utförligt i Avsnitt 2.

Diagram 7.4 Sysselsättningsgrad för utrikes födda, 15–64 år, procent, 2003–2013

Källa: OECD, International Migration Outlook, 2008, 2010 och 2014.

1) Avser år 2012 för Nya Zeeland.

2) Avser år 2011 för Israel.

Sysselsättningsgraden bland utrikes födda är högst i Island och Schweiz med 80 respektive 76 procent. Sverige ligger, med en sysselsättningsgrad på 63 procent, på 14:e plats av 20 länder. Den lägsta sysselsättningsgraden bland utrikes födda finns i Spanien och Belgien. Den generella trenden var att sysselsättningsgraden för utrikes födda ökade mellan 2003 och 2008. Efter 2008 har den sedan vänt ner, det är bara i Tyskland som en substantiell uppgång skett sedan 2008. I Sverige har trenden länge varit en ökande sysselsättningsgrad bland utrikes födda. Under lågkonjunkturen i finanskrisens spår, 2009 och 2010, sjönk sysselsättningsgraden för att sedan åter öka. Trots den uppåtgående trenden var dock sysselsättningsgraden 2013 fortfarande lägre än 2008.

I absoluta tal har sysselsättningen bland utrikes födda i Sverige ökat varje år även när konjunkturen var som svagast. Under perio-

den 2008 till 2013 har antalet utrikes födda som är sysselsatta ökat med över 100 000 personer. Antalet personer i arbetsför ålder har dock vuxit lite snabbare, vilket resulterat i en något lägre sysselsättningsgrad.⁸⁶

Kvinnor som är utrikes födda har en klart lägre sysselsättningsgrad än utrikes födda män i samtliga undersökta länder. Även bland inrikes födda kvinnor är sysselsättningsgraden lägre än bland män. Dock är könsskillnaderna större bland utrikes födda i alla länder utom Spanien. Det mönstret går igen även i Sverige. Sverige tillhör de länder med minst könsskillnader i sysselsättningsgrad generellt. Sysselsättningsgraden för utrikes födda kvinnor i Sverige är precis under 59 procent, vilket är nästan nio procent lägre än för utrikes födda män. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes födda kvinnor och män i Sverige är drygt två procent.

Merparten av länderna har en lägre sysselsättningsgrad för utrikes födda jämfört med inrikes födda. De länder som har en högre sysselsättningsgrad bland utrikes födda är Israel, Italien och USA. I Italien och i viss mån även Israel beror inte det förhållandet på att sysselsättningsgraden är hög bland utrikes födda, utan snarare på att det är en låg sysselsättningsgrad bland de inrikes födda. De största skillnaderna i sysselsättningsgrad mellan utrikes och inrikes födda finns i Nederländerna och Sverige. Här är skillnaden över 14 procentenheter, i Sverige är sysselsättningsgraden 77 procent för inrikes födda och 63 procent för utrikes födda. Även i Danmark och Belgien finns stora skillnader i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda, skillnaden ligger på runt 11 procentenheter.

Det finns olika skäl till varför andelen sysselsatta bland utrikes födda kan skilja sig åt mellan olika länder. För det första är reglerna om vem som kan få uppehållstillstånd och/eller medborgarskap olika. För det andra skiljer sig invandringens sammansättning åt beroende på att olika länder bland annat har skilda historiska traditioner. Invandringens sammansättning påverkas även av den geografiska och/eller språkliga närheten. Hur stor arbetskraftsinvandringen respektive flyktinginvandringen är kan ha stor betydelse för sysselsättningen, eftersom arbetskraftsinvandring syftar till att förse en nationell arbetsmarknad med just den kompetens

---

⁸⁶ SCB, Arbetskraftsundersökningarna (AKU).

som för tillfället efterfrågas, medan flyktinginvandring baseras på humanitära skäl. Ett mönster är därför att i länder med hög arbetskraftsinvandring är skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda betydligt mindre, jämfört med länder där flyktinginvandringen dominerar.

Sverige är det land som har den största andelen flyktinginvandring av de studerade länderna⁸⁷. Sysselsättningsgraden bland flyktingar påverkas starkt av vistelsetiden i landet. Efter två år i Sverige ligger sysselsättningsgraden för kvinnliga flyktinginvandrare under 20 procent och under 30 procent för männen. Skillnaden mellan flyktinginvandrare och övriga invandringsgrupper och inrikes födda minskar ju längre vistelsetiden varar. Gapet sluts dock inte ens när individerna studeras i upp till 12 år efter invandringsåret. Personer som flyktinginvandrade till Sverige har 12 år efter att de invandrat en sysselsättningsgrad som ligger mer än 20 procentenheter under den för inrikes födda⁸⁸.

7.2.4 Sverige har en måttlig men ökande arbetskraftsinvandring

Det finns flera anledningar till att arbetskraftsinvandring är bra för ett land. Arbetskraftsinvandring kan avhjälpa en allmän brist på arbetskraft, men också tillföra arbetskraft med en viss kompetens.

Det är svårt att mäta arbetskraftsinvandring på ett enhetligt sätt, bland annat eftersom regelverken kring uppehållstillstånd och arbetstillstånd skiljer sig åt mellan länder. Det kan även finnas betydande skillnader i regelverk inom ett land, beroende på varifrån den inflyttande arbetstagaren kommer, exempelvis till följd av den fria rörligheten mellan de europeiska länderna.

I OECD:s årliga publikation International Migration Outlook redovisas antalet personer som invandrat till respektive land, fördelat på huvudsakligt skäl till invandringen. De olika skälen till invandring är; för att arbeta, olika former av anhöriginvandring, invandring av humanitära skäl samt att invandring skett inom ramen för den så kallade fria rörligheten. I Sverige är invandringen av humanitära skäl och anhöriginvandringen knuten till det,

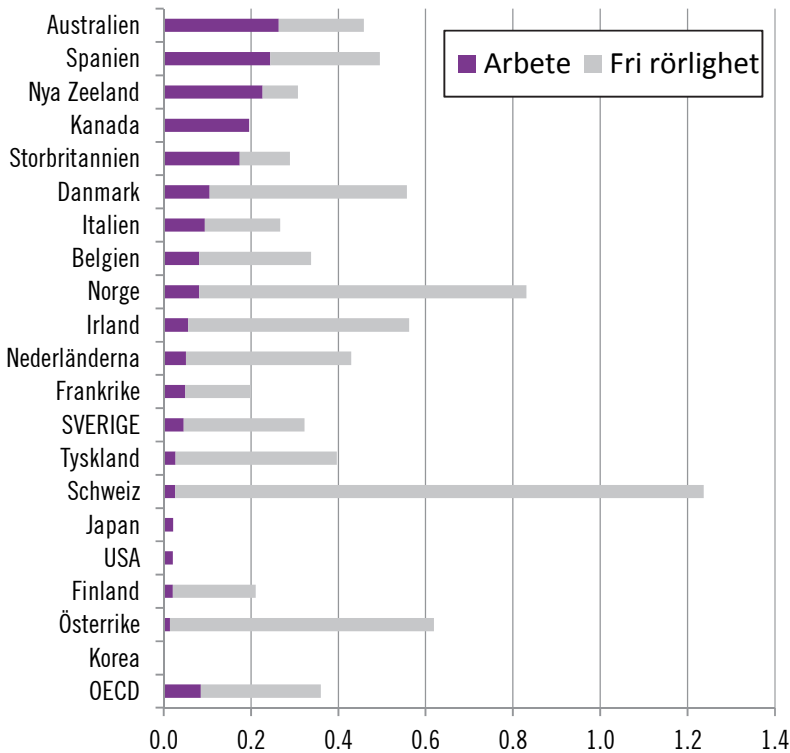
---

⁸⁷ OECD (2014 d).

⁸⁸ SCB (2014).

betydligt större än arbetskraftsinvandringen. Även i dessa grupper finns kompetens som efterfrågas på den svenska arbetsmarknaden. Här fokuseras dock på den invandring som i huvudsak sker för att arbeta. Kategorin fri rörlighet gör det dock svårt att entydigt utläsa hur många som invandrar för att arbeta. Även om kategorin fri rörlighet särredovisas finns det goda skäl att tro att en stor del av invandringen inom denna kategori sker just för att arbeta. I Diagram 7.5 visas antalet personer, i relation till befolkningen, vars huvudsakliga skäl till invandring varit arbete. I diagrammet inkluderas även invandring inom ramen för fri rörlighet.

Diagram 7.5 Arbetskraftsinvandring per invandringskategori, procent av befolkningen, 2012

Källa: OECD International Migration Outlook 2014.

Av Diagram 7.5 framgår att Sverige enligt det snävare måttet (exklusive fri rörlighet) har en måttlig arbetskraftsinvandring relativt andra länder. Sverige placerar sig som 13:e av de 20

jämförda länderna. Den största arbetskraftsinvandringen återfinns i Australien, Spanien och Nya Zeeland.

I flertalet länder tillkommer även invandring inom ramen för den fria rörligheten. Det råder fri rörlighet mellan Australien och Nya Zeeland samt inom det europeiska ekonomiska området, som innefattar EU-länderna, Norge och Schweiz. Schweiz är det land som har den mest omfattande invandringen inom den fria rörligheten, men även till Norge är denna invandring av stor omfattning. Invandringen till Sverige inom den fria rörligheten är lika stor som OECD-genomsnittet, men lägre än genomsnittet bland de europeiska länderna.

Arbetskraftsinvandringen har de senaste åren minskat kontinuerligt i OECD-länderna. Mellan 2008 och 2012 har antalet arbetskraftsinvandrare till de europeiska OECD-länderna minskat med 36 procent. Det kan framför allt förklaras av stora minskningar i Spanien och Italien. När dessa länder exkluderas har den genomsnittliga nedgången bara varit sju procent⁸⁹.

I Sverige har utvecklingen gått i motsatt riktning. Här har antalet arbetskraftsinvandrare ökat mellan 2008 och 2012⁹⁰. Den 15 december 2008 trädde nya regler för arbetskraftsinvandring till Sverige i kraft, vars syfte var att underlätta rekryteringen av arbetskraft från tredjeländ. Det har sannolikt bidragit till uppgången. Invandringen inom ramen för den fria rörligheten har endast förändrats marginellt i Sverige sedan 2008, vilket även varit fallet för de flesta andra länder som berörs av den fria rörligheten.

7.2.5 Det svenska arbetslivet är förhållandevis långt

Arbetskraftsdeltagande och sysselsättning är nära kopplade till hur många år människors arbetsliv varar. Arbetslivets längd beror på vilken ålder en person träder in på arbetsmarknaden och vid vilken ålder personen lämnar den. Inträdet på arbetsmarknaden påverkas i sin tur av hur lång studietid en individ har. Det gör att det inte är odelat positivt om individerna inträder på arbetsmarknaden vid så låg ålder som möjligt då det kan stå i motsatsförhållande till att gå

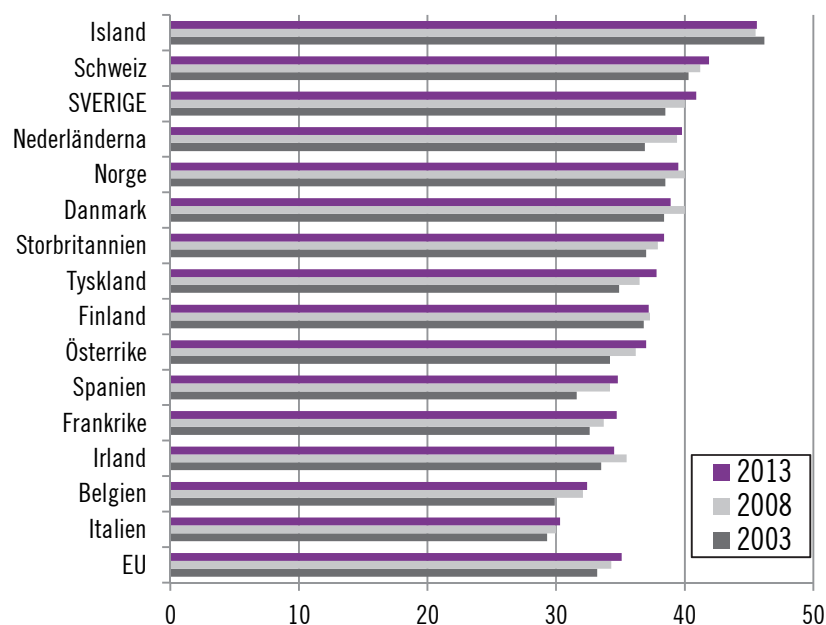
⁸⁹ OECD (2014 d).

⁹⁰ OECD (2010 e) och OECD (2014 d).

en längre utbildning. I föregående avsnitt visas vid vilken ålder individer i genomsnitt tar högskoleexamen, som ett mått på hur tidigt man kan ställa sig till arbetsmarknadens förfogande med en färdig utbildning. I Sverige är den åldern hög jämfört med många andra länder, vilket bör bidra till att försena inträdet på arbetsmarknaden. Här visas mått på den genomsnittliga längden på arbetslivet och genomsnittsåldern för utträde från arbetsmarknaden.

Eurostat har skapat en indikator som visar den förväntade längden på arbetslivet i olika länder, där hänsyn tas till bland annat demografi och sysselsättningsgrad i olika åldrar. Diagram 7.6 visar arbetslivets längd för personer i ett antal europeiska länder.

Diagram 7.6 Arbetslivets längd, år, 2003–2013

Källa: Eurostat.

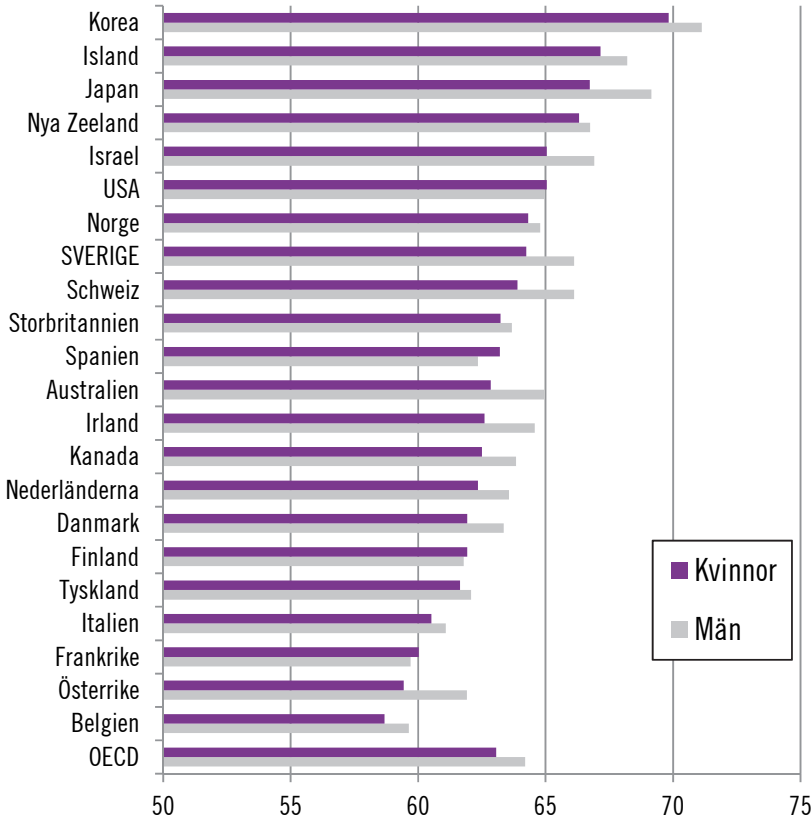
Antalet år i arbetslivet är högre i Sverige än i merparten de jämförda länderna. Det är bara i Island och Schweiz som arbetslivet är längre. Arbetslivets förväntade längd är kortast i Italien och Belgien. Skillnaderna mellan länderna i jämförelsen är relativt stora. I Island förväntas ett arbetsliv vara över 45 år medan det i Italien bara uppgår till 30 år. I Sverige är den förväntade längden på arbetslivet nära 41 år. Kvinnors arbetsliv är kortare i samtliga studerade länder.

Inom EU är skillnaden mellan mäns och kvinnors arbetsliv i genomsnitt över 5 år. Skillnaden mellan kvinnors och mäns arbetslivslängd är minst i de nordiska länderna. Den minsta skillnaden finns i Finland, följt av Norge och Sverige. I Sverige är den genomsnittliga skillnaden mellan kvinnors och mäns arbetsliv 2,5 år.

I Sverige, i likhet med merparten av de jämförda länderna, har längden på arbetslivet ökat de senaste tio åren. Mellan 2003 och 2013 ökade arbetslivets längd i Sverige med 2,4 år och i hela EU med nära två år. Arbetslivets längd ökar snabbare för kvinnor än för män i alla länder utom Sverige. Arbetslivets längd ökar för kvinnor i samtliga länder medan det samtidigt finns flera länder där arbetslivet för män är kortare 2013 än 2003. I Sverige har arbetslivets längd ökat med 2,2 år för kvinnor och 2,6 år för män. En ökning av arbetslivets längd bland kvinnor på 2,2 år är precis under genomsnittet för EU. Det är istället den snabba ökningen bland män som gör att Sverige sticker ut från övriga länder.

Den genomsnittliga åldern när personer lämnar arbetslivet för pension har stor betydelse för arbetslivets längd och därmed för arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsnivån. Vid sidan av ålderspension är sjukdom ett vanligt skäl till att personer lämnar arbetsmarknaden. Genomsnittsåldern för utträde från arbetsmarknaden är ofta lägre än den ”formella” pensionsåldern enligt vilken ålderspension utgår. Det finns dock flera länder där den genomsnittliga utträdesåldern är högre än den formella pensionsåldern. I Diagram 7.7 visas genomsnittsåldern för utträde från arbetsmarknaden.

Diagram 7.7 **Genomsnittsåldern för utträde från arbetsmarknaden, genomsnitt, 2007–2012**

Källa: OECD Pensions at a Glance 2013.

Den högsta genomsnittsåldern för utträde från arbetsmarknaden finns i Korea. Här är man i genomsnitt 70 år när man lämnar arbetsmarknaden, vilket kan jämföras med under 60 i Belgien. Sverige placerar sig på den övre halvan i länderjämförelsen med en sjunde plats bland män och åttonde bland kvinnor av de 22 länderna. I Sverige är genomsnittsåldern för utträde från arbetsmarknaden drygt 64 år för kvinnor och 66 år för män. I de flesta länder lämnar kvinnorna arbetsmarknaden vid en lägre ålder än männen gör. Skillnaden mellan könen i OECD som helhet är drygt ett år medan den är nära två år i Sverige.

7.3 Drivkrafter för deltagande på arbetsmarknaden

På lång sikt kan sysselsättningen påverkas av flera olika faktorer. Enligt ekonomisk teori och empiriska studier ökar utbudet av arbetade timmar i ekonomin om det för individen lönar sig ekonomiskt att arbeta mer⁹¹. På längre sikt bestämmer arbetsutbudet sysselsättningen, vilket innebär att ett ökat arbetsutbud kan förväntas leda till en högre sysselsättning. Arbetsutbudet och dess drivkrafter påverkas av många olika faktorer som kollektivavtal, lönestrukturer och tillgång till barnomsorg. Även utformningen av inkomstskatter och bidragssystem har betydelse för sysselsättningen. Här kan påpekas att många åtgärder, inom skatte- och bidragssystemen, som leder till ökade drivkrafter för deltagande på arbetsmarknaden samtidigt kan leda till minskad generositet i trygghetssystem eller minskade skatteintäkter.

Nedan visas två olika mått som är relaterade till incitamentet att delta på arbetsmarknaden. Dessa mått är skattekil på arbete och marginaleffekt vid övergång från arbetslöshet till arbete. De internationella data som presenteras avser åren fram till och med 2013. De åtgärder som därefter genomförts inom bidrags- och skattesystemen i olika länder återspeglas därmed inte. Den internationella jämförelsen borde emellertid i stora drag stå sig även om ländernas relativa positioner kan ha förändrats något.

Skattekil på arbete definieras här som den andel av arbetskraftskostnaden som utgörs av skatter, det vill säga summan av individens inkomstskatt och de löneskatter som arbetsgivare betalar. Beräkningarna av marginaleffekten vid övergång från arbetslöshet till arbete visar hur stor andel av bruttointkomstökningen som försvinner i skatt och reducerade kontantersättningar när en person övergår från arbetslöshet till arbete⁹².

I beräkningarna av marginaleffekt vid övergång från arbetslöshet till arbete ingår förutom effekten av marginalskatt enligt inkomstskatteskalen även marginaleffekten av att vissa inkomstrelaterade kontantersättningar, såsom social- och bostadsbidrag, i förekom-

---

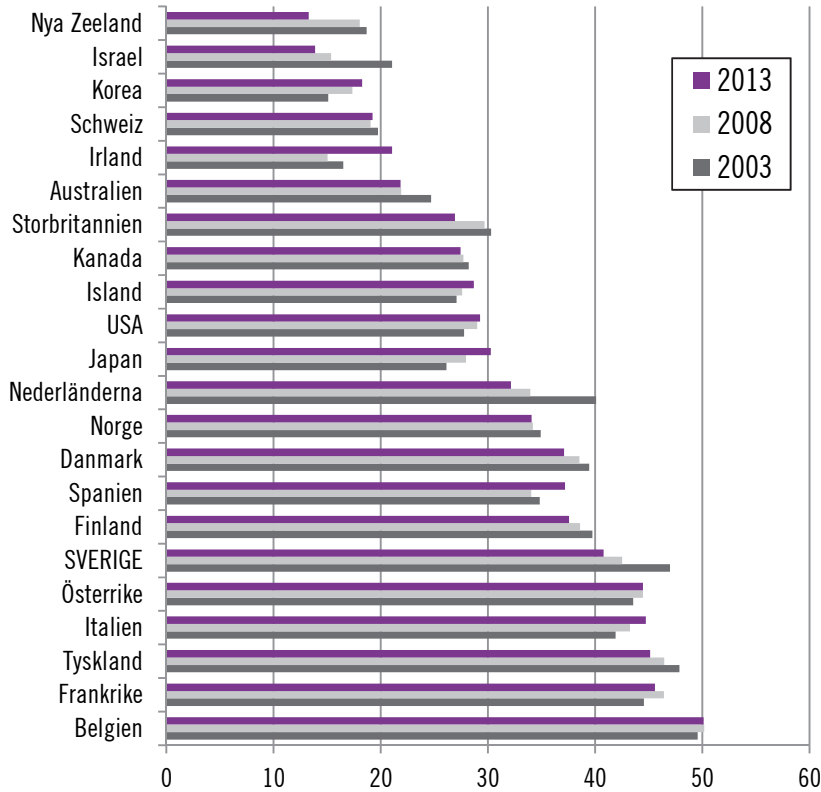
⁹¹ Se exempelvis Andrén (2011).

⁹² Om marginaleffekten är 75 procent så betyder det att individens bortfall från bruttointkomstökningen är 75 procent, det vill säga, den disponibla inkomsten ökar med 25 procent av bruttointkomstökningen. Detta brukar även kallas för tröskeleffekt. En hög tröskeleffekt innebär att förändringen i disponibel inkomst i relation till ökningen av löneinkomsten är "liten" vid övergång från arbetslöshet till arbete.

mande fall reduceras vid övergång från arbetslöshet till arbete då bruttoinkomsten ökar.

I Diagram 7.8 visas skattekiln för en låginkomsttagare, här definierad som en löneinkomst på 67 procent av genomsnittslönen i näringslivet i de olika länderna. Lönenivån på 67 procent av en genomsnittlig lön är en vanligt förekommande nivå för representation av en låg löneinkomst i bland annat OECD:s beräkningar.

Diagram 7.8 Skattekil för löneinkomst, låginkomsttagare, procent av total arbetskraftskostnad, 2003–2013

Källa: OECD, Tax Database.

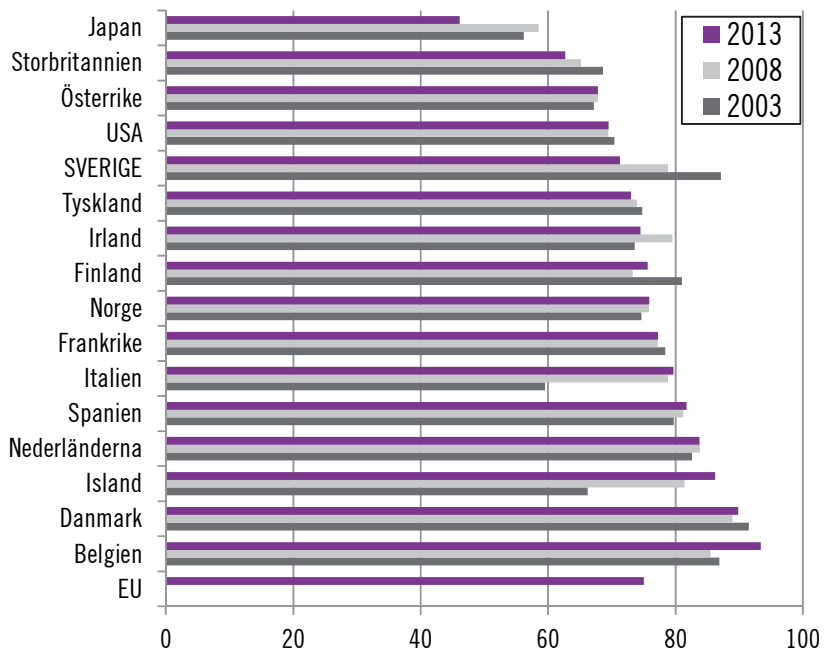
Sverige har relativt andra OECD-länder höga inkomstskatter och hamnar därmed lågt i jämförelsen när det gäller skattekil för löneinkomst. Sverige ligger på 17:e plats av de 22 jämförda länderna. Skattekiln i Sverige har sjunkit under de senaste 10 åren,

vilket beror på sänkt skatt på löneinkomst i flera steg samt en sänkning av arbetsgivaravgiften.

I Diagram 7.9 visas margineffekten vid övergång från arbetslöshet till arbete, där den sammantagna margineffekten av inkomstskatt, inkomstrelaterade bidrag och inkomstrelaterade avgifter ingår. Margineffekten kan vara olika beroende på hur familjesituationen ser ut. Här baseras beräkningarna på en ensamstående utan barn. I beräkningarna antas att den arbetslöse har en arbetslöshetsersättning baserad på 67 procent av en genomsnittlig lön och tar ett arbete med en lön som uppgår till 67 procent av en genomsnittlig lön.

Diagram 7.9 Margineffekten vid övergång från arbetslöshet till arbete, procent, 2003–2013

Källa: Eurostat.

Av Diagram 7.9 framgår att margineffekterna i en arbetslöshets-situation i kombination med låg löneinkomst, är förhållandevis höga i många av de jämförda länderna. Sverige är numera ett av de länder där margineffekterna är relativt låga. I Sverige har margineffekten minskat från 87 till 71 procent de tio senaste åren.

Detta innebär att ökningen av den disponibla inkomsten uppgår till 29 procent av bruttoinkomstökningen för en individ som tjänar 67 procent av genomsnittslönen. De högsta marginaleffekterna återfinns i Belgien och Danmark. Japan och Storbritannien har de lägsta marginaleffekterna.

7.4 Rörlighet på arbetsmarknaden

Företagens efterfrågan på arbetskraft skiftar hela tiden, vilket ställer krav på en väl fungerande arbetsmarknad. Att efterfrågan på arbetskraft förändras kan förklaras av både konjunkturella och strukturella faktorer. Exempelvis kan enskilda företag eller hela branscher behöva expandera eller minska sin arbetsstyrka för att klara rådande konkurrenssituation eller ett förändrat konjunkturläge. Det är därför av stor vikt att det finns en rörlighet på arbetsmarknaden, så att utbudet av arbetskraft har förmåga att anpassa sig till en förändrad efterfrågan.

I dagens alltmer kunskapsbaserade arbetsliv är spridning av erfarenheter och kunskaper allt viktigare. Rörlighet mellan arbetsgivare är en viktig kanal för att bidra till denna kunskaps-spridning. Byte av arbetsuppgifter eller arbetsplats är oftast även utvecklande för den enskilde individen. En hög rörlighet mellan arbetsgivare underlättar också vid strukturomvandling. Det finns naturligtvis en nivå på rörligheten när effektiviteten avtar genom att arbetsgivarens ”investering” i personal går förlorad. Personalomsättning är förenad med kostnader, exempelvis till följd av inlärningsperioder.

Rörligheten på arbetsmarknaden påverkas av många olika faktorer som anställningsskyddet, trygghetssystemet, konjunkturen, arbetsmarknadsregionens storlek, arbetsmarknadsdeltagandet samt flera individfaktorer. Ett striktare anställningsskydd dämpar i regel rörligheten. Det svenska anställningsskyddet är något striktare än OECD-genomsnittet för tillsvidareanställda medan det är mindre strikt för visstidsanställda.⁹³ Ett väl utbyggt trygghets-system ökar benägenheten att byta arbetsgivare även om det ökar risken för framtida arbetslöshet. Rörligheten på

---

⁹³ OECD (2013 d).

arbetsmarknaden är viktigt, inte minst för att unga företag med stor tillväxtpotential, som också ofta förknippas med hög risk, ska kunna rekrytera personal. Vid starkt konjunkturläge är det fler arbetsgivare som anställer, vilket även medför att det är fler som lämnar sin arbetsgivare. Vid svagare konjunkturläge ökar visserligen antalet personer som lämnar sin arbetsgivare ofrivilligt. Den effekten är i regel mindre, vilket innebär att den största rörligheten på arbetsmarknaden sker när ekonomin växer snabbt⁹⁴.

I större arbetsmarknadsregioner finns i regel ett större utbud av arbetsgivare som kan efterfråga den enskilde individens kompetens. Rörligheten är generellt högre bland yngre personer och minskar med ökande ålder⁹⁵. Rörligheten är oftast lägre bland personer med en medellång utbildning medan personer med de lägsta och högsta utbildningsnivåerna tenderar att ha en större rörlighet.⁹⁶ I hushåll där mer än en person arbetar kan benägenheten till byte av arbetsgivare som medför en flytt vara lägre. Under perioden 1970–2000 ökade andelen hushåll med två förvärvsarbetande, vilket ledde till att benägenheten att flytta över längre avstånd minskade. Detta är en utveckling som förmodligen beror på att kvinnor i slutet av perioden förvärvsarbetade i betydligt större utsträckning än vad de gjorde trettio år tidigare⁹⁷.

Här redovisas två indikatorer som visar på rörligheten mellan arbetsgivare. Först mäts hur stor andel av de anställda som börjat hos en ny arbetsgivare under det senaste året och sedan visas hur länge en person i genomsnitt stannar hos samma arbetsgivare.

I Diagram 7.10 visas andelen av de anställda som inte arbetat mer än 12 månader hos sin arbetsgivare och som därmed kan betraktas som nyanställda.

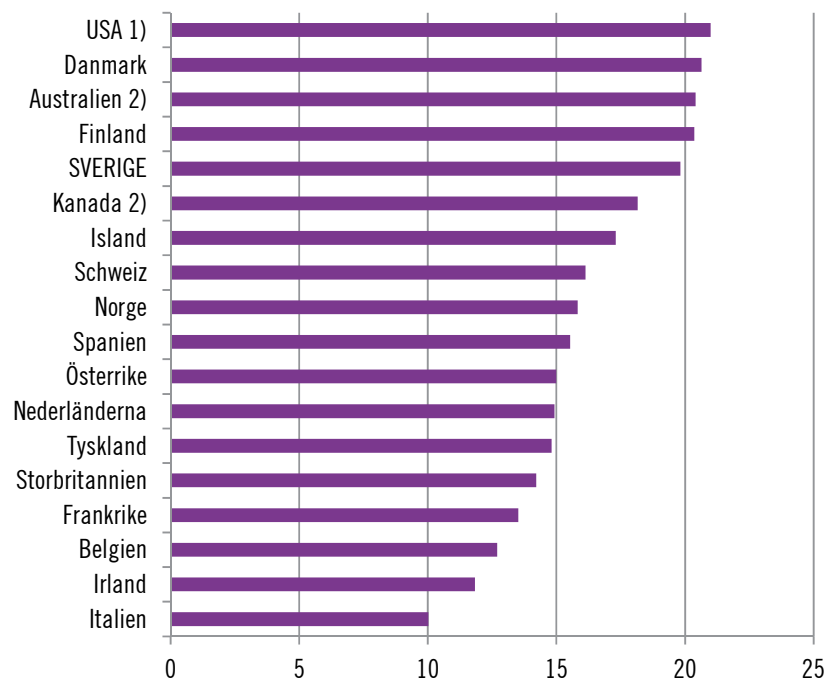
⁹⁴ U.S. Bureau of Labor Statistics, "Job Openings and Labor Turnover Survey" och SCB (2010).

⁹⁵ SCB (2010) och OECD (2009 b).

⁹⁶ OECD (2009 b).

⁹⁷ SCB (2005).

Diagram 7.10 Andel av de anställda som arbetat högst ett år hos sin arbetsgivare, procent, 2011

Källa: OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013.

1) Avser år 2012.

2) Avser år 2010.

Diagram 7.10 visar att rörligheten på arbetsmarknaden är störst i USA och Danmark. I dessa båda länder har nära 21 procent av de anställda påbörjat sina anställningar under de senaste 12 månaderna. I Sverige, som placerar sig på femte plats av de 18 jämförda länderna, är andelen knappt 20 procent. De länder som har den minsta andelen som börjat hos en ny arbetsgivare under det senaste året är Italien och Irland.

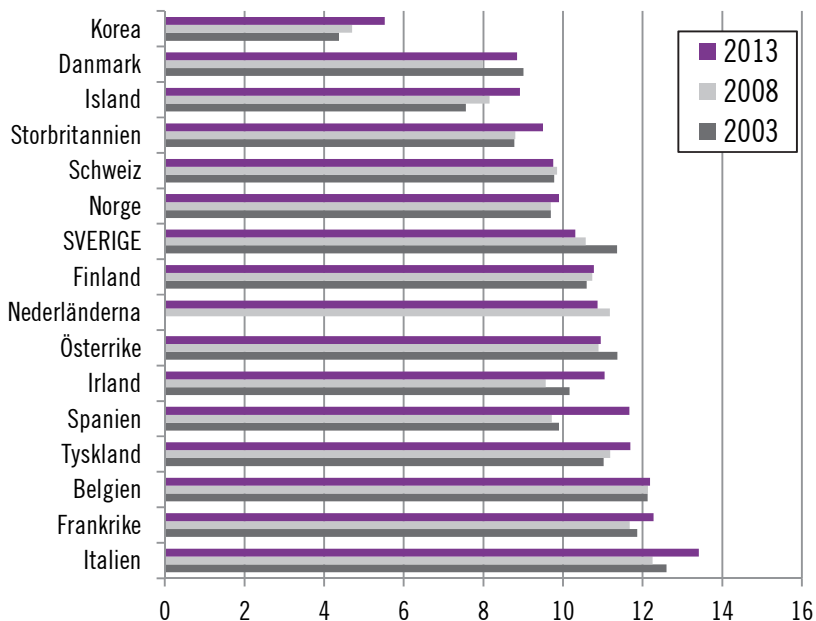
För merparten av länderna i Diagram 7.10 finns även uppgifter om rörligheten för personer med låg eller ingen formell utbildning samt för högskoleutbildade⁹⁸. Med några få undantag (Irland, Storbritannien och Italien) är rörligheten större bland dem med lägre utbildning jämfört med de högskoleutbildade. I Sverige är rörligheten sex procentenheter högre för dem med låg utbildning

⁹⁸ Uppgifter saknas för USA, Australien och Kanada.

jämfört med de högskoleutbildade. En skillnad på sex procentenheter är nära genomsnittsskillnaden för samtliga länder. Av de länder det finns uppgifter för på den övre halvan i Diagram 7.10 har Sverige den minsta skillnaden i rörlighet mellan de båda grupperna av utbildningsnivå. Det gör att om man bara ser till rörligheten bland dem med högskoleutbildning är den högst i Sverige.

Ett annat sätt att studera rörlighet på arbetsmarknaden är att undersöka hur länge en person stannar kvar hos samma arbetsgivare. I Diagram 7.11 visas den genomsnittliga tiden som en person stannar vid en och samma arbetsplats i olika länder.

Diagram 7.11 Genomsnittligt antal år med samma arbetsgivare, 2003–2013

Källa: OECD Employment and Labour Market Statistics.

Av Diagram 7.11 framgår att i Korea är den genomsnittliga tiden vid en arbetsplats lägst bland de jämförda länderna. I Korea stannar en person i genomsnitt drygt fem år hos sin arbetsgivare. De länder som näst efter Korea har den kortaste tiden vid samma arbetsplats, Danmark och Island, har en genomsnittstid på nära nio år. I Sverige är den genomsnittliga tiden vid en arbetsplats drygt tio år, Sverige

ligger därmed mitt i länderfördelningen med en sjunde plats av 16 länder. I Sverige har den genomsnittliga tiden vid samma arbetsplats minskat med ett år de senaste tio åren. Det är den största minskningen bland de jämförda länderna. Mellan 2003 och 2008 fanns inget tydligt mönster, det ökade i några länder och minskade några länder. Från 2008 till 2013 har genomsnittstiden hos samma arbetsgivare ökat i de flesta länderna. Den största ökningen har skett i Spanien, Irland och Italien, där arbetsmarkandskonjunkturen utvecklats mycket svagt under perioden med minskad sysselsättning och ökad arbetslöshet.

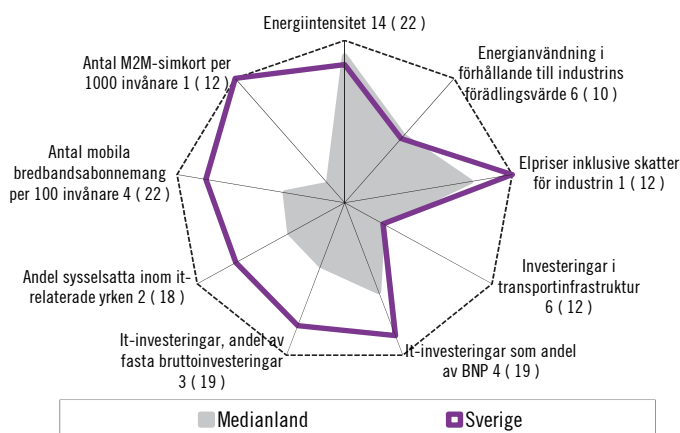
8 Energi, transportinfrastruktur och it

Reflektioner: Sveriges totala energitillförsel har minskat i relation till BNP, men är fortsatt relativt hög. Sverige hade i jämförelsen för 2013 de lägsta elpriserna för industriföretag i EU.

Sverige ligger fortsatt långt fram när det gäller it-utveckling, vilket bland annat avspeglas i relativt höga investeringar, många sysselsatta inom it-relaterade yrken, samt en utbredd användning av mobila bredbandsabonnemang.

När det gäller investeringar i transportinfrastruktur finns det flera länder med en högre investeringstakt än Sverige, men de svenska investeringarna har ändå legat i nivå med jämförbara länder. Svenska järnvägsinvesteringar ökade under 2000-talet.

Diagram 8.1 Indikatorer rörande energi, transportinfrastruktur och it - översikt

Källa: se respektive indikator.

Anm: Tolkningen av figuren är att ju längre ut linjen är desto bättre värde. Siffran efter respektive indikators namn anger Sveriges position i länderjämförelsen och inom parentes anges antalet jämförda länder. För en mer detaljerad beskrivning se Avsnitt 1, Inledning.

8.1 Inledning

En väl fungerande elmarknad som säkerställer energiförsörjning till rimliga priser, och en god infrastruktur för såväl transportmedel som informationsteknik utgör tillsammans en viktig grund för ett lands samlade konkurrenskraft. Dessa faktorer kräver i sin tur stabila förutsättningar som möjliggör långsiktiga investeringar och förhindrar störningar på energimarknaden. En utmaning för energisystemet är också den omställning till en mer klimatvänlig energiförsörjning som nu sker.

8.2 Energi

Världens energiproduktion har mer än fördubblats sedan 1970 och de sammantagna kostnaderna för el, uppvärmning, drivmedel och övriga energiinsatser är mycket stora i de flesta länder. Mellan 2007 och 2013 har energiproduktionen bland OECD-länderna minskat något. Den totala energiproduktionen i världen fortsatte dock att öka under samma period⁹⁹.

En effektiv användning av energi är en förutsättning för att upprätthålla och säkerställa en god samhällsekonomisk utveckling.

8.2.1 Sveriges relativa energitillförsel är hög men har minskat

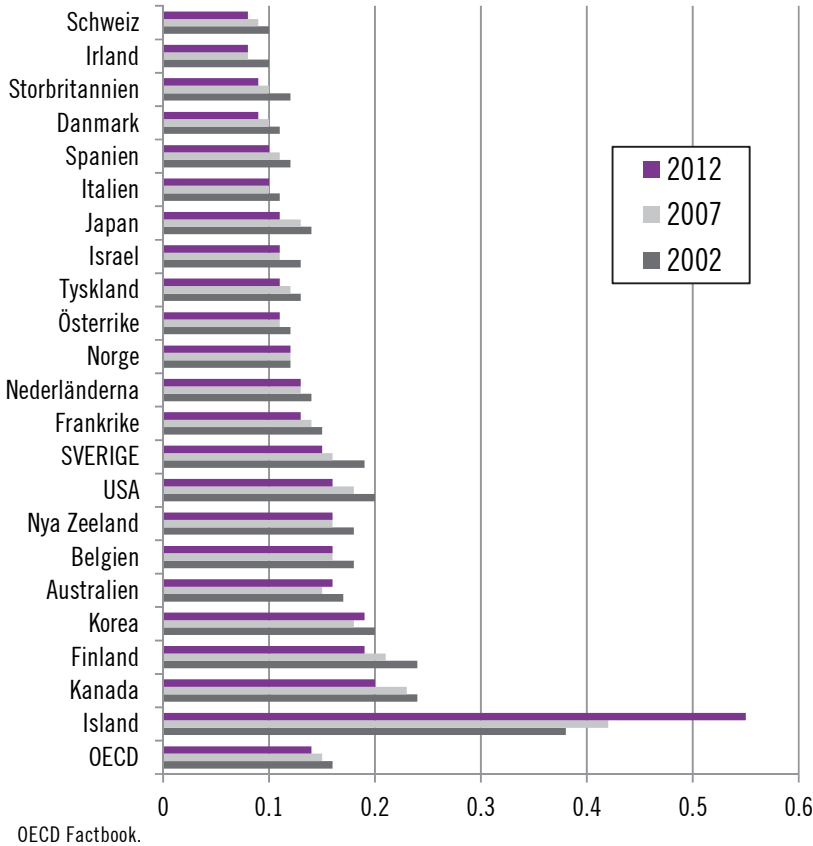
Sveriges energiintensitet har minskat under 2000-talet och låg år 2012 strax över OECD-snittet. Måttet energiintensitet kan sägas spegla hur energiberoende ekonomin är, genom att visa hur mycket energi som krävs för att upprätthålla en given produktionsnivå. Diagram 8.2 visar energiintensiteten för åren 2002, 2007 och 2012 för ett antal OECD-länder. Länder med stor andel energiintensiv industri har av naturliga skäl en högre energiintensitet än länder med en annan industristruktur.

---

⁹⁹ OECD (2014 a).

Diagram 8.2 Energiintensitet, 2002–2012

Energitillförsel (ton oljeekvivalenter) i relation till BNP (1000 US dollar, köpkraftskorrigerad 2005)

Energiintensiteten har minskat mellan 2002 och 2012 för samtliga länder utom Norge (vars energiintensitet legat på samma nivå under alla tre år som ingår i jämförelsen) och Island (vars energiintensitet istället har ökat). Måttet speglar länders sammansättning av industriproduktionen, där vissa länder har en mer energiintensiv industri än andra, men också sammansättningen av energiproduktionen, där länder med hög andel kärnkraft, såsom Frankrike, får en relativt hög andel. Måttet speglar också länders tillgång till energi samt klimatförhållanden. Detta förklarar varför energiintensiteten är väldigt hög i exempelvis Island, som både har stora energiresurser, bland annat i form av geotermisk energi, i kombination med energiintensiva industrier och ett kallt klimat.

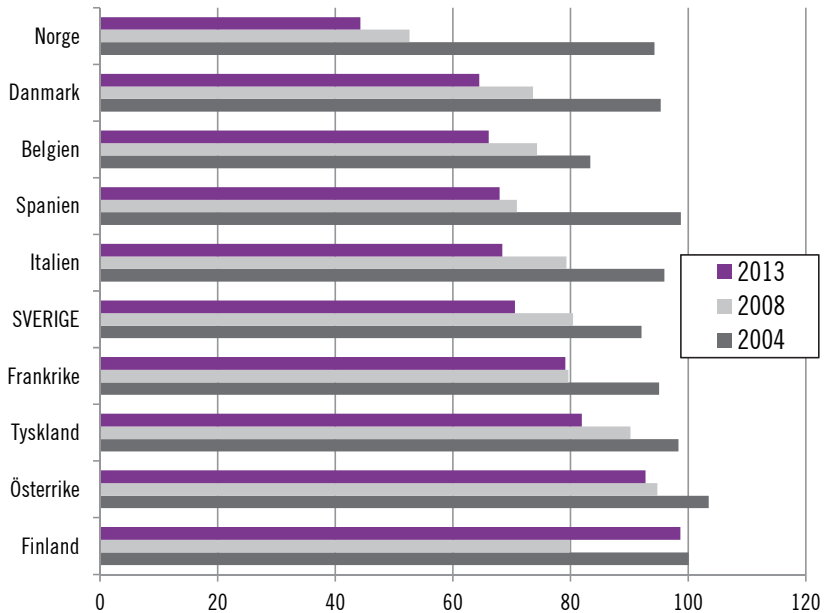
Energiintensitet är inte nödvändigtvis ett bra mått för att jämföra energieffektivitet, eftersom energieffektivitet även kan påverkas av andra faktorer, såsom exempelvis outsourcing av energintensiva verksamheter.

8.2.2 Industrins energianvändning har minskat

Den svenska tillverkningsindustrins energianvändning har minskat i relation till dess förädlingsvärde, vilket även gäller för flera andra OECD-länder. Diagram 8.3 visar hur kvoten av industrins energianvändning i relation till dess förädlingsvärde har utvecklats sedan år 2000. Den minskning som har skett i flera länder kan förklaras av att industrins förädlingsvärde har ökat, medan energianvändningen har minskat, legat still eller ökat i långsammare takt än förädlingsvärdet.

Diagram 8.3 Energianvändning i relation till industrins förädlingsvärde, 2004–2013

Kvot med index 100 år 2000

Källa Eurostat.

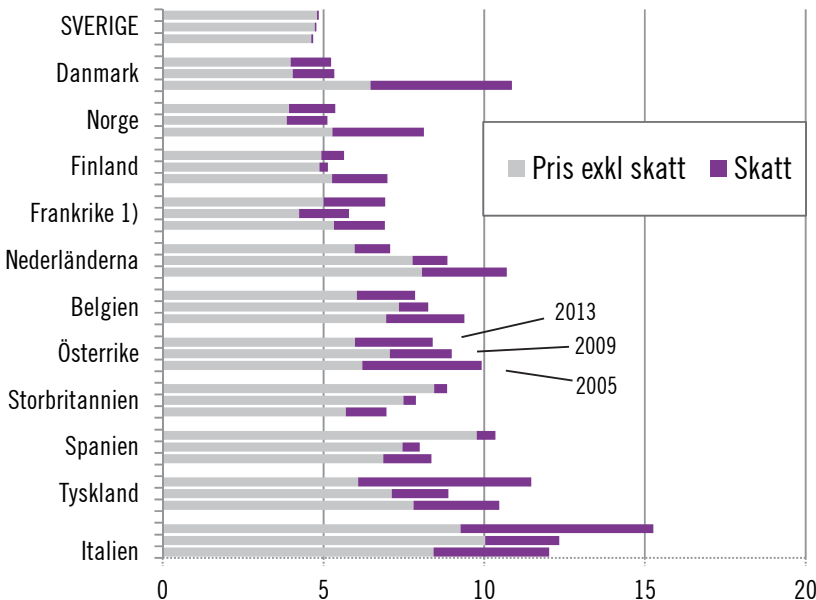
Sedan år 2000 har industrins energianvändning minskat i relation till förädlingsvärdet alla länder i jämförelsen, om än olika mycket. Finland är det land där den minsta minskningen har skett, där är kvoten för år 2013 bara marginellt lägre än för år 2000. Norge är det land som under 2000-talet uppvisat den kraftigaste minskningen. År 2013 var Norge även det land som hade den lägsta energianvändningen per förädlingsvärde i industrin. Finland hade högsta nivån i jämförelsen, och Sverige låg strax under genomsnittet.

8.2.3 Låga elpriser för svenska industriföretag

År 2013 hade Sverige de lägsta priserna på el för industriföretag bland länderna i jämförelsen. Elpriserna utan skatt var lägre i Norge och Danmark, men lägre beskattning gör att priset som ett industriföretag betalar är lägre i Sverige. Diagram 8.4 visar elpriser inklusive skatter för en medelstor industri åren 2005, 2009 och 2013.

Diagram 8.4 Elpriser inklusive skatter , cent per kWh, 2005–2013

För medelstor industri (500–2000 MWh/år)

Källa Eurostat.
1) 2009 avser 2012.

I några länder, till exempel Nederländerna och Danmark, tycks elpriserna för industrin sjunkit ha mellan 2005 och 2013 medan de i andra länder, däribland Spanien och Storbritannien, istället har stigit. Mätmetoderna för elpriser ändrades dock 2007, vilket gör att det finns en skillnad i jämförbarhet före och efter 2007. År 2013 sjönk elpriserna för industrin i 22 OECD-länder, och steg i fyra OECD-länder. Samma år hade USA de lägsta elpriserna för industriföretag bland OECD-länderna, medan Italien hade de högsta elpriserna¹⁰⁰. USA finns dock inte med i Diagram 8.4.

Sverige har haft en relativt jämn prisnivå under de tre år som ingår i jämförelsen. I Sverige beror elpriserna bland annat på nederbörden, eftersom nederbörden har betydelse för vattenkraftens produktionsförmåga. Elpriserna kan variera ganska kraftigt mellan ett torrår och ett våtår, och även under ett och samma år. Den rörliga produktionskostnaden för framförallt vatten- och vindkraft, men även för kärnkraft, är lägre än för el som genereras av kol, gas och olja. Elpriserna har stor betydelse för den svenska konkurrenskraften, eftersom Sverige har en relativt stor elintensiv industri. Det bör dock nämnas att hela näringslivet inte inkluderas i industrin. Det kan även finnas andra typer av verksamheter som konsumerar mycket elektricitet, till exempel stora serverhallar. Sådana företag betalar också en högre skatt på el än vad industriföretag gör.

8.3 Transportinfrastruktur

Investeringar i transportinfrastruktur kan ha en positiv inverkan på ett lands tillväxt och produktivitet genom att exempelvis öka tätheten och tillgängligheten, vilket underlättar ekonomisk aktivitet¹⁰¹.

En väl utbyggd och väl fungerande infrastruktur gör det enklare och billigare för företag att välja lokalisering, transportera varor och resa. En väl utbyggd infrastruktur kan också innebära en större marknad eftersom både företag och arbetskraft kan röra sig och

---

¹⁰⁰ International Energy Agency (2014).

¹⁰¹ Konjunkturinstitutet (2013).

konkurrera inom ett större område till lägre kostnader och mindre tid.

För att utveckla och bibehålla en hög kvalitet i transportsystemet krävs fortgående investeringar. Det är inte självklart vilken investeringsnivå som är den optimala, men om nivån är för låg under lång tid blir infrastrukturen eftersatt, vilket i sin tur kan sänka ekonomins potentiella produktionsförmåga¹⁰². Även en för stor investeringsvolym kan vara negativ för ekonomin, eftersom marginalnyttan av investeringarna är minskande, samtidigt som alternativkostnaden ökar eftersom det finns behov även i andra delar av ekonomin.

EU har pekat ut transportinfrastruktur som ett viktigt område för att säkra framtida tillväxt och välbefinnande i Europa. Mellan 2014 och 2020 ska EU satsa 26 miljarder euro på ett nytt stomnät, som ska utgöra grunden för transporter på EU:s inre marknad. Målet är att ingen ska ha längre än 30 minuters resväg till stomnätet år 2050. De ökade investeringarna är också tänkta att bidra till ländernas återhämtning från de senaste årens lågkonjunktur¹⁰³.

8.3.1 Investeringar i järnväg ökade under 2000-talet

Mellan 1995 och 2011 motsvarade de totala svenska investeringarna i transportinfrastruktur i genomsnitt 0,76 procent av BNP, vilket var något lägre än den genomsnittliga nivån för de övriga länderna i jämförelsen. Sverige investerade dock något mer i transportinfrastruktur än länder med en liknande nivå på BNP per capita. Det kan hänga samman med att Sverige har ett stort järnvägsnät i relation till befolkningen, vilket i sin tur kan förklaras av att landet är mer glesbeboet.

Det är svårt att göra helt tillförlitliga jämförelser mellan länder, eftersom investeringarna mäts på delvis olika sätt i olika länder. Det kan också vara så att olika länders transportsystem är utbyggda eller nedslitna i olika stor utsträckning, samt att de geografiska förhållandena varierar, vilket gör att det i vissa länder av naturliga skäl krävs mer omfattande investeringar än i andra.

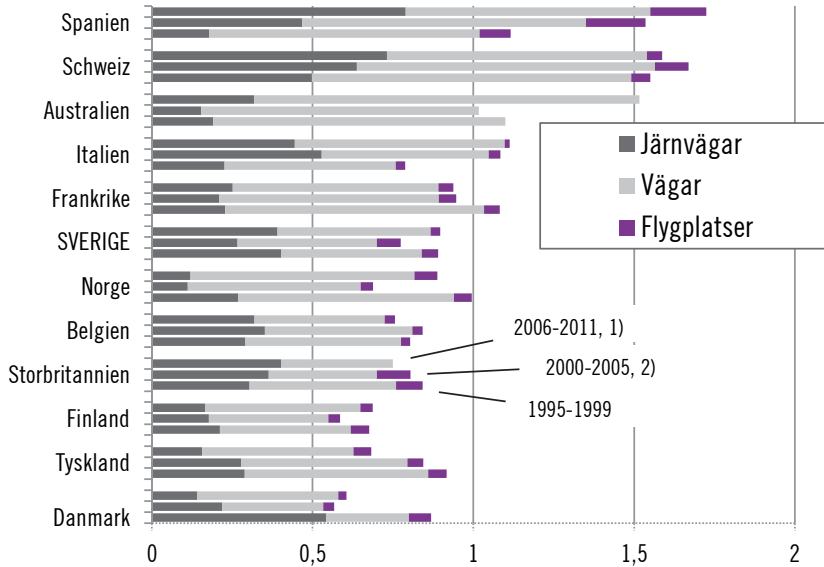
---

¹⁰² Konjunkturinstitutet (2012).

¹⁰³ EU (2014).

Diagram 8.5 visar investeringar i transportinfrastruktur som andel av BNP, fördelat mellan järnvägar, vägar och flygplatser, för ett antal OECD-länder. Både offentliga och privata investeringar ingår, utgifter för underhåll och reparationer är exkluderade¹⁰⁴. Uppgifterna i diagrammet sträcker sig som längst fram till år 2011.

Diagram 8.5 Genomsnittliga investeringar i transportinfrastruktur som andel av BNP, procent fördelat på transportslag, 1995–2011

Källa International Transport Forum.

Anm: För Australien finns inga uppgifter om investeringar i flygplatser.

1) För järnvägar och vägar avses för Belgien 2006–2009 och för Danmark, Schweiz och Nederländerna 2006–2010. När det gäller investeringar i flygplatser avses för Belgien och Danmark 2006–2009, för Schweiz 2009–2010 och för Norge och Italien 2006–2010. För Storbritannien finns inga uppgifter om flygplatser från 2006 och framåt.

2) För Norge finns ingen uppgift för 2001.

I vissa länder har det sedan mitten av 1990-talet skett en gradvis minskning av investeringar i transportinfrastruktur i relation till BNP. Detta gäller exempelvis Danmark, Tyskland, Storbritannien och Frankrike. I andra länder har istället investeringarna ökat de senaste decennierna, som Italien, Schweiz, Spanien och Australien.

¹⁰⁴ Underhåll och reparationer är aktiviteter som är nödvändiga för att bevara tillgångens funktion under dess livstid, medan investeringar är större renoveringar eller utbyggnader som ökar tillgångens kapacitet och värde, se till exempel International Transport Forum (2013).

I de flesta länder var investeringar i vägar större än investeringar i järnvägar, vilket bland annat förklaras av att vägar slits snabbare. I Sverige har investeringarna i vägar i genomsnitt legat på en något högre och jämnare nivå än investeringarna i järnvägar, men fördelningen mellan järnvägar och vägar har ändå varit relativt jämn under alla tre perioder. Under den senare hälften av 1990-talet sjönk järnvägsinvesteringarna i Sverige, och ökade igen under 2000-talet. År 2011 sjönk de svenska järnvägsinvesteringarna igen, vilket delvis hänger samman med att arbetet med Botniabanan avslutades¹⁰⁵.

När det gäller kapitalstocken för järnväg så har den ökat relativt kraftigt sedan 1990-talet, både i relation till BNP och i relation till befolkningen, vilket till stor del beror på kvalitetsförbättringar. Ökningen av kapitalstocken för järnväg avtog dock efter 2009. Kapitalstocken för vägar som andel av BNP var istället relativt konstant fram till 2007, och har därefter ökat något¹⁰⁶.

8.4 Informations- och kommunikationsteknik

Informations- och kommunikationsteknik har kommit att bli en allt mer central del av ekonomin. En fungerande it-miljö utgör en grundförutsättning för företagande, på samma sätt som transportinfrastruktur eller tillgång till energi. Samtidigt är det it-sektorn som drivit en betydande del av den tillväxt som ägt rum i Sverige under 2000-talet¹⁰⁷. Därför är det intressant att följa it-utvecklingen. Den kontinuerliga förändringen av informationsteknologin bidrar dock till att det löpande behövs nya indikatorer för att beskriva hur verkligheten ser ut. Detta leder i sin tur till att det inte alltid är möjligt att göra relevanta jämförelser över tid.

Inom EU:s övergripande tillväxtstrategi för 2020 ingår arbetet med en digital inre marknad med konkreta mål om bland annat tillgänglighet till bredband. Ett av EU:s mål är att samtliga hushåll år 2020 ska ha tillgång till internet på minst 30 Mbit per sekund. Enligt Post- och telestyrelsen hade 75 procent av alla svenska hushåll tillgång till internet med en hastighet på minst 30 Mbit per sekund i oktober 2014. EU:s mål är också att över 50 procent av

---

¹⁰⁵ Konjunkturinstitutet (2012).

¹⁰⁶ Finansdepartementet (2015).

¹⁰⁷ Tillväxtanalys (2014 e).

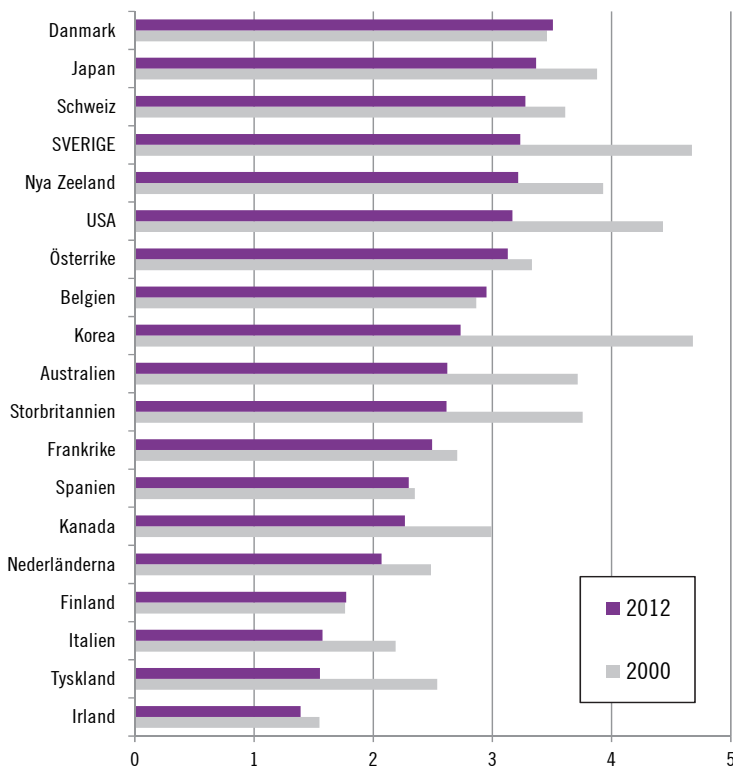

alla hushåll år 2020 ska abonnera på internetförbindelser med hastighet över 100 Mbit per sekund. I Sverige hade cirka 24 procent av hushållen sådana abonnemang i oktober 2014¹⁰⁸.

8.4.1 Investeringar i it är fortsatt relativt höga i Sverige

År 2012 var it-investeringarna i Sverige högre än i de flesta länder, men de har minskat jämfört med år 2000. Diagram 8.6 visar totala it-investeringar som andel av BNP år 2000 och 2012.

Diagram 8.6 It-investeringar som andel av BNP, 2000 och 2012

Källa OECD, Measuring the digital economy 2014.

För Danmark avses 2009, och för Tyskland, Korea, Nya Zeeland, Sverige, Schweiz och Storbritannien avses 2011.

¹⁰⁸ Post- och telestyrelsen (2015).

Mellan 2000 och 2012 minskade it-investeringarna som andel av BNP i alla länder i jämförelsen utom Danmark, Belgien och Finland. Inom OECD-länderna minskade andelen it-investeringar i genomsnitt från 3,2 till 2,3 procent av BNP, och it-investeringar som andel av totala investeringar minskade i genomsnitt från 13,8 procent till 12,1¹⁰⁹.

It-investeringar kan delas upp i kategorierna it-utrustning, kommunikationsutrustning och mjukvara. Av dessa tre är det enbart investeringar i mjukvara som inte har minskat under 2000-talet. Minskningen av investeringar i hårdvaror kan dock delvis förklaras av att priserna på it-utrustning gått ned¹¹⁰.

8.4.2 Det investeras mest i mjukvara

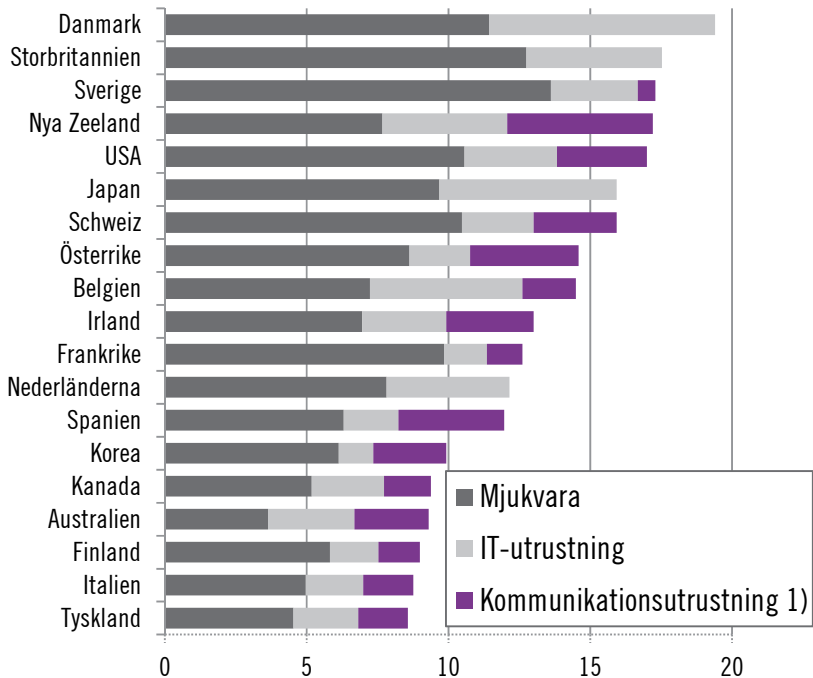
I många länder går en stor andel av it-investeringarna till investeringar i mjukvara. Mjukvara blir inte billigare över tid på samma sätt som hårdvaror. Diagram 8.7 visar it-investeringar uppdelat i olika kategorier som andel av fasta bruttoinvesteringar år 2012.

---

¹⁰⁹ OECD (2014 e).

¹¹⁰ OECD (2014 e).

Diagram 8.7 It-investeringar per kategori som andel i procent av fasta bruttoinvesteringar, 2012

Källa OECD, Measuring the digital economy 2014.

1) För Danmark, Storbritannien och Japan ingår investeringar i kommunikationsutrustning under it-utrustning. För Nederländerna finns ingen information om kommunikationsutrustning.

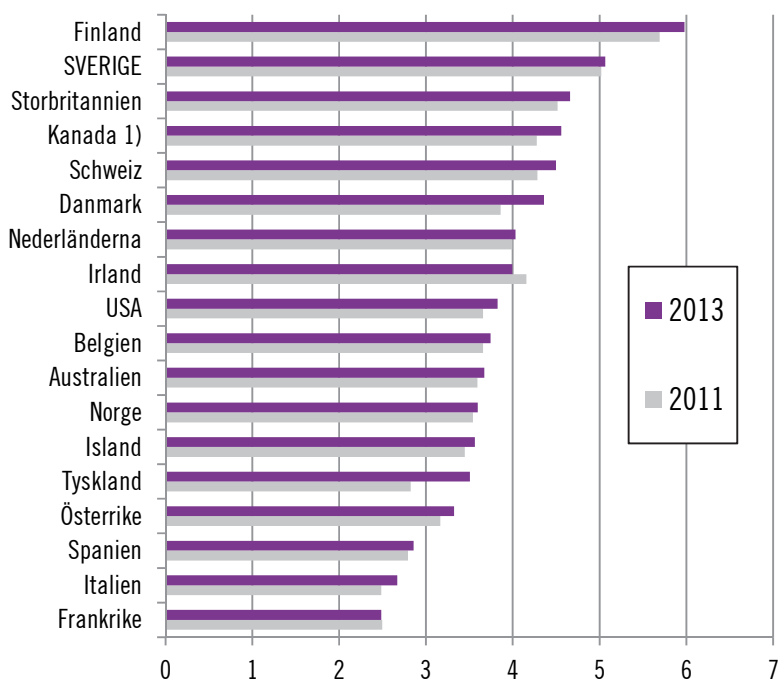
De totala it-investeringarna var, som andel av fasta bruttoinvesteringar, år 2012 högst i Danmark, följt av Storbritannien. Sverige hamnade på en tredje plats. När det gäller andelen investeringar i mjukvara låg dock Sverige i topp, där mjukvara utgjorde en betydligt större andel än övrig it-utrustning och kommunikationsutrustning.

År 2000 motsvarande de totala svenska it-investeringarna 26 procent av fasta bruttoinvesteringar, vilket då var den högsta nivån bland OECD-länderna. Sedan dess har nivån minskat avsevärt och låg 2012 på 17,3 procent av fasta bruttoinvesteringar, vilket dock fortfarande var högre än de flesta andra länder. Tyskland hade de lägsta relativa it-investeringarna, motsvarande 8,6 procent av fasta bruttoinvesteringar. I Tyskland utgör också andelen investeringar i mjukvara bara cirka hälften av it-investeringarna.

8.4.3 Andelen sysselsatta inom it har ökat

Mellan 2011 och 2013 ökade andelen sysselsatta inom it-relaterade yrken i alla länder utom Frankrike och Irland¹¹¹. Diagram 8.8 visar sysselsatta inom it-relaterade yrken som andel av arbetskraften.

Diagram 8.8 Andel sysselsatta inom it-relaterade yrken, procent, 2011–2013

Källa OECD Measuring the digital economy 2014.
1) 2013 avser 2012

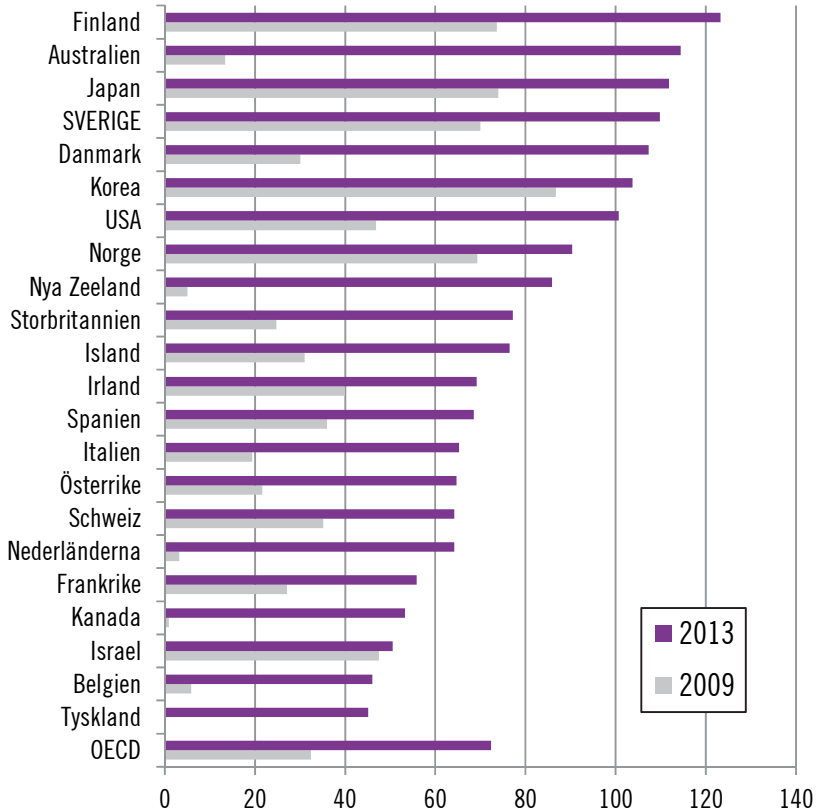
År 2013 hade Sverige den näst högsta andelen sysselsatta inom it-relaterade yrken, motsvarande 5,1 procent av det totala antalet sysselsatta. Mellan 2011 och 2013 ökade andelen sysselsatta inom it-relaterade yrken i Sverige, liksom i majoriteten av länderna i jämförelsen. Den högsta andelen sysselsatta inom it-relaterade yrken fanns år 2013 i Finland, där den motsvarade knappt sex procent av alla sysselsatta.

¹¹¹ Med it-relaterade yrken avses alla tjänster med koppling till att utveckla, underhålla och driva it-system.

8.4.4 Antalet mobila bredband har ökat kraftigt

De senaste åren har det skett en stor ökning av antalet mobila bredbandsabonnemang i OECD-länderna. Diagram 8.9 visar antalet mobila bredbandsabonnemang per 100 invånare 2009 och 2013.

Diagram 8.9 Antal mobila bredbandsabonnemang per 100 invånare, 2009–2013

Källa OECD Measuring the digital economy 2014.

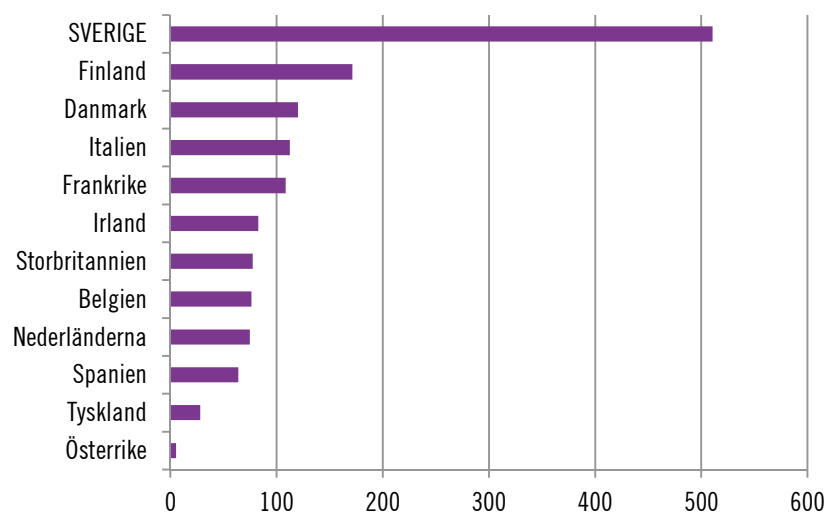
I Sverige finns det fler mobila bredbandsabonnemang än invånare, och Sverige var år 2013 bland de länder som hade högst antal mobila bredbandsabonnemang per invånare. I Finland, Australien och Japan fanns det dock ännu fler mobila bredbandsabonnemang per invånare än i Sverige. I vissa länder fanns nästan inga mobila bredband år 2009, till exempel Tyskland och Kanada. Där har dramatiska öknings skett, och i båda dessa länder fanns år 2013

över 40 mobila bredbandsabonnemang per 100 invånare. Denna utveckling speglar det faktum att både företag och konsumenter blir allt mer uppkopplade, och att den utvecklingen har gått mycket snabbt. Det bör nämnas att ett stort antal mobila bredbandsabonnemang per invånare inte är likställt med att alla invånare har tillgång till bredband.

8.4.5 Sverige har flest M2M-simkort

År 2012 fanns det i Sverige över 500 M2M-simkort per 1000 invånare, vilket var betydligt fler än i andra länder. Diagram 8.10 visar antalet M2M-simkort per 1000 invånare år 2012.

Diagram 8.10 Antal M2M-simkort per 1000 invånare år, 2012

Källa OECD 2014 Measuring the digital economy 2014.

M2M betyder machine-to-machine och innebär att maskiner kan föra över information till varandra utan att människor behöver utföra några manuella åtgärder. Det innebär bland annat att stora datamängder kan samlas in utan att det krävs någon arbetsinsats. M2M är en företeelse som har vuxit de senaste åren och utgör en central pusselbit i det fenomen som ibland kallas "the internet of things".

M2M-tekniken kan användas för en mängd olika processer. Till exempel kan en väderstation skicka information om när det behövs

snöröjning på en viss väg, eller en godisautomat kan skicka information om när den behöver fyllas på med nytt godis. Det kan också användas till att samla in information och dra slutsatser om människors hälsa och beteende. M2M-tekniken kan möjliggöra effektivitetsvinster för både företag och konsumenter.

Referenser

Acedo-Ramirez, M A och F J Ruiz-Cabestre (2014), "Determinants of Capital Structure: United Kingdom Versus Continental European Countries", *Journal of International Financial Management & Accounting*, vol 25, s 237-270.

Ahn, S (2001), "Firm Dynamics and Productivity Growth: A Review of Micro Evidence from OECD Countries", OECD Working Paper no 297, OECD, Paris.

Andersson, L-F (2006), "Företagsdynamik och tillväxt - En kartläggning och analys av företagsdynamik och arbetsproduktiviteten i Sverige", ITPS rapport A2006:016, Institutet för tillväxtpolitiska studier, Östersund.

Andrén, T (2011), "Kvinnors och mäns arbetsutbudspreferenser: analys med en strukturell diskret arbetsutbudsmodell", Konjunkturinstitutet, Specialstudier Nr 24.

Baldacci, E, S Gupta och C Mulas-Granados (2009), "How Effective is Fiscal Policy Response in Financial Crises?", International Monetary Fund (IMF), Working Paper No. 09/160.

Beetsma, R (2008), "A survey of the effects of discretionary fiscal policy", rapport till finanspolitiska rådet 2008/2, Finanspolitiska rådet, Stockholm.

Chaminade, C, J M Zabala och A Treccani (2010), "The Swedish National Innovation System and its relevance for the emergence of global innovation networks", WP 2010/09, Circle.

Cingano, F (2014), "Trends in Income Inequality and Its Impact on Economic Growth", OECD SEM Working Paper No. 163.

Devereux, M P, C Elschner, D Endres och C Spengel (2009), "Effective Tax Levels using the Devereux/Griffith Methodology", Project for the EU Commission, TAXUD/2008/CC/099, Centre for European Economic Research.

Eklund, J och B Falkenhall (2011), "Regler – Till vilken nytta & till vilken kostnad?", *Ekonomiska samfundets tidskrift*, vol. 3, s 169-182.

EU (2014), "Infrastructure – TEN-T – Connecting Europe", [www.http://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure](http://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure).

Finansdepartementet (2015), *2015 års ekonomiska vårproposition, Prop. 2014/15:100, Bilaga 3, Investeringar och kapitalstock*, Finansdepartementet, Regeringskansliet.

Gylfason, T, B Holmström, S Korkman, H T Söderström och V Vihriälä (2010), *Nordics in Global Crisis – Vulnerability and Resilience*, ETLA, Helsinki.

Hansson, Å och K Olofsdotter (2014), "Labor taxation and FDI decisions in the European Union", *Open Economies Review*, vol 25, s 263-287.

Heckelman, C J (2000), "Economic Freedom and Economic Growth: A Short-Run Causal Investigation", *Journal of Applied Economics*, vol 3, s 71–91.

Henrekson, M och D Johansson (2010), "Gazelles as job creators: a survey and interpretation of the evidence", *Small Business Economics*, vol 35, s 227-244.

Henrekson, M och T Sanandaji (2014), *Företagandets förutsättningar – en ESO-rapport om den svenska ägarbeskattningen*, rapport 2014:3, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), Stockholm.

Heyman, F, P-J Norbäck och L Persson (2014), ”Produktivitet och företagsdynamik i svenskt näringsliv 1996 till 2009”, Institutet för Näringslivsforskning, IFN Policy Paper nr. 65.

International Monetary Fund (2014), *Global Financial Stability Report, October 2014 : Risk Taking, Liquidity, and Shadow Banking: Curbing Excess while Promoting Growth*, International Monetary Fund, Washington.

International Energy Agency (2014), *Electricity Information 2014*, IEA, Paris.

International Transport Forum (2013), ”Understanding the value of transport infrastructure – guidelines for macro-level measurement of spending and assets”, OECD/ITF, Paris.

Karlsson, C och K Nyström (2007), ”Nyföretagande, näringslivsdynamik och tillväxt i den nya världsekonomin”, Underlagsrapport nr. 5, Globaliseringsrådet.

Kommerskollegium (2015 a), *Nyckeltal för utrikeshandeln*, Kommerskollegium, Stockholm.

Kommerskollegium (2015 b), *Sveriges utrikeshandel med varor och tjänster samt direktinvesteringar*, Kommerskollegium, Stockholm.

Konjunkturinstitutet (2012), ”Fördjupning av konjunkturläget mars 2012”, Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutet (2013), ”Tillväxt- och sysselsättningseffekter av infrastrukturinvesteringar, FoU och utbildning – en litteraturöversikt”, Specialstudie nr 37, Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutet (2015), *Konjunkturläget, mars 2015*, KI, Stockholm.

Koske, I, I Wanner, R Bitetti och O Barbiero (2014), ”The 2013 update of the OECD product market regulation indicators: policy

insights for OECD and non-OECD countries”, OECD Economics Department Working Papers.

OECD (2008), *The Internationalisation of Business - R&D Evidence, Impacts and Implications*, OECD, Paris.

OECD (2009 a), *Patent Statistics Manual*, OECD, Paris.

OECD (2009 b), *Employment Outlook*, OECD, Paris.

OECD (2010 a), *Measuring globalisation: OECD Economic Globalisation Indicators*, OECD, Paris.

OECD (2010 b), *The OECD Innovation Strategy*, OECD, Paris.

OECD (2010 c), *OECD Review of innovation policy; synthesis of country reports*, OECD, Paris.

OECD (2010 d), *Science, Technology and Industry Outlook*, OECD, Paris.

OECD (2010 e), *International Migration Outlook*, OECD, Paris.

OECD (2012), *Science, Technology and Industry Outlook*, OECD, Paris.

OECD (2013 a), ”Labour Market Statistics: Unemployment by duration”, OECD Employment and Labour Market Statistics (database), OECD, Paris.

OECD (2013 b), *Skills Outlook: First Results from the Survey of Adult Skills*, OECD, Paris.

OECD (2013 c), ”PIAAC Country Note Sweden”, OECD, Paris.

OECD (2013 d), *Employment Outlook*, OECD, Paris.

OECD (2014 a), *Factbook 2014: Economic, Environmental and Social Statistics*, OECD, Paris.

OECD (2014 b), *Employment Outlook*, OECD, Paris.

OECD (2014 c), *Education at a Glance*, OECD, Paris.

OECD (2014 d), *International Migration Outlook*, OECD, Paris.

OECD (2014 e), *Measuring the Digital Economy: A New Perspective*, OECD, Paris.

OECD (2015 a), *Financing SMEs and Entrepreneurs*, OECD, Paris.

OECD (2015 b), *Going for Growth*, OECD, Paris.

Post- och telestyrelsen (2015), ”PTS bredbandskartläggning 2014: En geografisk översikt av bredbandstillgången i Sverige”, Rapport 2015:11, Post- och telestyrelsen (PTS).

SCB (2005), ”Familjens betydelse för rörligheten på arbetsmarknaden”, Demografiska rapporter 2005:3, SCB.

SCB (2009), ”Få svenska 19-åringar studerar”, artikel i Valfärd nr 4.

SCB (2010), ”Unga byter jobb – äldre stannar kvar”, Valfärd nr 3, SCB.

SCB (2012), ”Stark tjänsteexport senaste åren”, SCB-Indikatorer oktober 2012, sid 10-11, Statistiska centralbyrån (SCB).

SCB (2014), ”Integration – etablering på arbetsmarknaden”, rapport 7, SCB.

SCB (2015 a), ”Inflation och prisnivå i Sverige 1850-2014, tidsserie”, Statistiska Centralbyrån (SCB).

SCB (2015 b), ”BNP från användningssidan, försörjningsbalans 1950-2014 (publ: 2015-02-27) Nationalräkenskaperna”, Statistiska Centralbyrån (SCB).

SCB (2015 c), ”Export för viktiga varuområden enligt SITC, tabell, Utrikeshandel med varor”, Statistiska Centralbyrån (SCB).

SCB (2015 d), ”Export till våra 30 största handelspartner, tabell, Utrikeshandel med varor”, Statistiska centralbyrån (SCB).

Skolverket (2011), ”Svenska fjärdeklassares läsförmåga har försämrats”, artikel, <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier/pirls/svenska-fjardeklassares-lasformaga-har-forsamrats-1.86064>.

Skolverket (2011), ”Fjärdeklassare har blivit bättre i naturvetenskap”, artikel, <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier/timss/fjardeklassare-har-blivit-battre-i-naturvetenskap-1.84871>.

Skolverket (2013), ”PISA 2012 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap”, Rapport 398, Skolverket.

Tillväxtanalys (2010), ”Innovativa företag - Bilaga 1 – Entreprenörskap och innovationer”, WP/PM 2009:04, Tillväxtanalys.

Tillväxtanalys (2014 a), ”Kunskapsbaserat kapital kan mätas bättre – En strategi för utveckling av datakällor”, PM 2014:28, Tillväxtanalys.

Tillväxtanalys (2014 b), ”Sverige i globala värdekedjor – förändringar av företagets roll i en alltmer sammanflätad ekonomi”, rapport 2014:7, Tillväxtanalys.

Tillväxtanalys (2014 c), *Utländska företag 2013*, Tillväxtanalys.

Tillväxtanalys (2014 d), *Risikkapitalstatistik 2013: Venture Capital – Investeringar i svenska portföljbolag*, Statistik 2014:05.

Tillväxtanalys (2014 e), ”Digitaliseringens bidrag till tillväxt och konkurrenskraft i Sverige”, Rapport 2014:13, Tillväxtanalys.

Winters J. V. (2014), "STEM Graduates, Human Capital Externalities, and Wages in the U.S.", *Regional Science and Urban Economics*, vol 48, s 190-198.

Woolthuis, R M Lankhuizen och V Gilsing (2005), "A system failure framework for innovation policy design", *Technovation*, vol 25, s 609-619.

Departementsserien 2015

Kronologisk förteckning

---

1. Galdenärens möjligheter att överklaga utmättningsbeslut. Ju.
2. Värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument. Fi.
3. Trossamfundens sociala insatser. En preliminär undersökning. S.
4. Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys. Ju.
5. Uppbörd av böter. Ju.
6. En jämnare och mer aktuell utveckling av inkomstpensionerna. S.
7. Rätten till försvarare, m.m. Ju.
8. Ytterligare en månad inom föräldrapenningen reserveras för vardera föräldern. S.
9. Ett reformerat bilstöd. S.
10. Återlämnande av olagligt utförda kulturföremål. Ku.
11. Res lätt med biljett. N.
12. Missbruk av svenska pass. Omfattning och åtgärdsförslag. Ju.
13. Ändringar i lagen om kontroll av skyddade beteckningar på jordbruksprodukter och livsmedel. N.
14. Statliga utställningsgarantier. En översyn. Ku.
15. Sanktionsavgifter för andra aktörer på fiskets område än yrkesfiskare. N.
16. Avlägsnande av vrak. Ju.
17. Avskaffande av den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen. S.
18. Patientörslighet inom EES – vissa kompletterande förslag. S.
19. Det kommunala vårdnadsbidraget avskaffas. S.
20. Kostnadsansvar för smittskyddsläkemedel. S.
21. Offentliggörande av uppgifter om ekologiska aktörer. N.
22. Barnombudsmannens anmälnings-skyldighet. S.
23. Höjt avgiftstak för avgift enligt socialtjänstlagen (2001:453) 8 kap. 5 §. S.
24. Ett effektivare förbud vid bristande kreditprövning. Ju.
25. Ett ändamålsenligt minoritetsskydd. Ju.
26. Avskaffande av systemet med etableringslotsar. A.
27. Gränsöverskridande informationsutbyte om trafiksäkerhetsrelaterade brott. Genomförande av det nya CBE-direktivet. Ju.
28. Bidrag för glasögon till barn och unga. S.
29. Skärpta åtgärder mot missbruk av tidsbegränsade anställningar. A.
30. Genomförande av EU:s direktiv om penningförfalskning. Ju.
31. Framtidens filmpolitik. Ku.
32. Anknätningskravet i skuldsaneringslagen. Ju.
33. Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända. A.
34. Nya regler för AP-fonderna. Fi.
35. Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande. N.
36. Genomförande av EU:s direktiv om fri rörlighet för arbetstagare. A.
37. Genomförande av det omarbetade asylprocedurdirektivet. Ju.
38. Statligt stöd till civila samhället – en översyn av fyra bidragsförordningar samt stödet till Exit. Ku.
39. Samförståndsavtal med Nato om världlandsstöd. Fö.
40. Falska polisbilar. Ju.
41. En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap. U.
42. Ett särskilt tortyrbrott? Ju.
43. Sveriges företagande och konkurrenskraft. Internationell jämförelse. N.

Departementsserien 2015

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

- Avskaffande av systemet med etableringslotsar. [26]
- Skärpta åtgärder mot missbruk av tidsbegränsade anställningar. [29]
- Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända. [33]
- Genomförande av EU:s direktiv om fri rörlighet för arbetstagare. [xx]

Finansdepartementet

- Värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument. [2]
- Nya regler för AP-fonderna. [34]

Försvarsdepartementet

- Samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd. [39]

Justitiedepartementet

- Gäldenärens möjligheter att överklaga utmättningsbeslut. [1]
- Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys. [4]
- Uppbörd av böter. [5]
- Rätten till försvarare, m.m. [7]
- Missbruk av svenska pass.
  - Omfattning och åtgärdsförslag. [12]
- Avlägsnande av vrak. [16]
- Ett effektivare förbud vid bristande kreditprövning. [24]
- Ett ändamålsenligt minoritetsskydd. [25]
- Gränsöverskridande informationsutbyte om trafiksäkerhetsrelaterade brott.
  - Genomförande av det nya CBE-direktivet. [27]
- Genomförande av EU:s direktiv om penningförfalskning. [30]
- Anknytningskravet i skuldsaneringslagen. [32]
- Genomförande av det omarbetade asylprocedurdirektivet. [37]

- Falska polisbilar. [40]
- Ett särskilt tortyrbrott? [42]

Kulturdepartementet

- Återlämnande av olagligt utförda kulturföremål. [10]
- Statliga utställningsgarantier.
  - En översyn. [14]
- Framtidens filmpolitik. [31]
- Statligt stöd till civila samhället – en översyn av fyra bidragsförordningar samt stödet till Exit. [38]

Näringsdepartementet

- Res lätt med biljett. [11]
- Ändringar i lagen om kontroll av skyddade beteckningar på jordbruksprodukter och livsmedel. [13]
- Sanktionsavgifter för andra aktörer på fiskets område än yrkesfiskare. [15]
- Offentliggörande av uppgifter om ekologiska aktörer. [21]
- Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande. [35]
- Sveriges företagande och konkurrenskraft
  - Internationell jämförelse. [43]

Miljö- och energidepartementet

Socialdepartementet

- Trossamfundens sociala insatser.
  - En preliminär undersökning. [3]
- En jämnare och mer aktuell utveckling av inkomstpensionerna. [6]
- Ytterligare en månad inom föräldrapenningen reserveras för vardera föräldern. [8]
- Ett reformerat bilstöd. [9]
- Avskaffande av den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen. [17]

Patientrörlighet inom EES – vissa kompletterande förslag. [18]
Det kommunala vårdnadsbidraget avskaffas. [19]
Kostnadsansvar för smittskyddsläkemedel. [20]
Barnombudsmannens anmälnings-skyldighet. [22]
Höjt avgiftstak för avgift enligt social-tjänstlagen (2001:453) 8 kap. 5 §. [23]
Bidrag för glasögon till barn och unga. [28]

Utbildningsdepartementet

En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap [41]